

Hanna Kemppainen

Taloushallinnon opetuksen kehittäminen Kajaanin ammattikorkeakoulussa

Opinnäytetyö

Tradenomi (YAMK)

Yrittäjyyden ja liiketoiminta-
osaamisen koulutusohjelma
Syksy 2021

KAMK • University
of Applied Sciences

Tiivistelmä

Tekijä: Kempainen Hanna

Työn nimi: Taloushallinnon opetuksen kehittäminen Kajaanin ammattikorkeakoulussa

Tutkintonimike: Tradenomi (YAMK), Yrittäjyys ja liiketoimintaosaaminen

Asiasanat: taloushallinto, sähköinen taloushallinto, korkeakouluopetus, osaamisen kehittäminen

Tämän opinnäytetyön toimeksiantaja on Kajaanin ammattikorkeakoulu Oy, KAMK. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten hyvin Kajaanin ammattikorkeakoulun päivätoteutuksen taloushallintoon suuntautuvan tradenomitutkinnon taloushallinnon opetus vastaa työelämän ja taloushallintoalan voimakkaasti ja jatkuvasti muuttuvia tarpeita. Tarkoituksena oli tuottaa ehdotus taloushallinnon suuntautumisen opetussuunnitelman muokkauksesta ja opintojaksojen sisällön ja toteutustavan muutoksesta. Vastauksia tutkimusongelmaan etsittiin esittämällä tutkimuskysymykset: minkälaisella taloushallinnon opetuksella Kajaanin ammattikorkeakoulu vastaa taloushallinnon alan tarpeisiin parhaiten ja mitä taloushallinnon osaamisella tällä hetkellä tarkoitetaan?

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostuu taloushallinnosta, ammattikorkeakouluopetuksesta sekä työelämäosaamisen teoriasta. Taloushallinnon osuus koostuu taloushallinnon alan muutoksista ja muutosten vaikutuksista työhön, rooleihin ja osaamistarpeisiin. Keskiössä ovat digitalisaation vaikutukset ja niiden asettamat tarpeet ammatilliselle osaamiselle taloushallinnon tradenomin koulutuksessa.

Tämä koulutusorganisaation kehittämistehtävä toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Vastauksia tutkimusongelmaan haettiin teorian ja empiirisen tutkimuksen avulla. Työn teoriaosuudessa tarkasteltiin taloushallintoa, työelämäosaamista ja ammattikorkeakouluopetusta. Haastattelut, dokumenttianalyysi, havainnointi ja ryhmäkeskustelu olivat aineistonhankinta- ja analyysimenetelmiä työn empiirisessä osuudessa.

Kehittämistyön ehdotukset koostuvat ehdotuksista opetussuunnitelman päivittämiseen ja opintojaksojen sisältöihin sekä opetusmenetelmiin. Kehittämistehtävällä ei ollut ohjausryhmää työn aikana, mutta ehdotuksia käsiteltiin loppuvaiheessa taloushallintoa opettavan henkilöstön kesken.

Abstract

Author: Kemppainen Hanna

Title of the Publication: Development of financial management teaching in bachelor's degree program of University of Applied Sciences KAMK

Degree Title: Master of business administration, MBA

Keywords: financial management, digital financial management, higher education, competence development

The client of this thesis is Kajaani University of Applied Sciences Oy, KAMK. The aim of the thesis was to teach the financial administration of Kajaani University of Applied Sciences' day-to-day financial management to meet the changing needs of working life and the field of financial administration.

The purpose was to produce proposals for the modification of the curriculum in the field of financial administration and for the purpose and change of the implementation method. Answers to the re-search problem were sought by asking research questions: with what kind of teaching in financial administration does Kajaani University of Applied Sciences meet the needs of the field of financial administration at the moment and what is the current level of financial administration expertise?

Theoretical framework of the thesis on financial administration, polytechnic education and the theory of working life competence. The role of financial administration in controlling changes in the field of financial administration and the effects of changes on work, roles and competence needs.

This study was carried out as a qualitative study. Answers to the research problem were sought through theory and empirical research. In the theoretical part of the thesis, financial administration, working life skills and polytechnic education were examined. Interviews, documentary analysis, observation, and group discussion were data acquisition methods in the empirical part of the work.

The development work proposals consist of proposals for updating the curriculum and the contents of the study courses, as well as teaching methods. The development task did not have a steering group during the work, but the proposals were eventually discussed among the staff teaching financial management.

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Taloushallinto	5
2.1	Taloushallinto nyt ja tulevaisuudessa	6
2.2	Taloushallinnon megatrendit ja tulevaisuuden osaamiset	11
2.3	Digitaalinen taloushallinto	15
2.4	Taloushallintojärjestelmät.....	18
3	Työelämäosaaminen.....	21
3.1	Kompetenssi	22
3.2	Kvalifikaatiot.....	26
4	Ammattikorkeakouluopetus.....	29
4.1	Opetussuunnitelmat.....	30
4.2	Ammattikorkeakoulupedagogiikka	36
4.3	Vuorovaikutus opetuksessa	37
4.4	Opetuksen suunnittelu, toteutus ja arviointi	38
5	Tutkimusstrategia	41
5.1	Tutkimusstrategia ja tutkimusote	41
5.2	Aineistonhankinta- ja kehittämismenetelmät.....	44
5.3	Luotettavuustarkastelu	47
6	Taloushallinnon opetuksen kehittäminen Kajaanin ammattikorkeakoulussa	49
6.1	Toimeksiantajan kuvaus	49
6.2	Tutkimuksen toteutus	50
6.3	Tutkimustulokset, analysointi ja tulkinta	53
6.3.1	Haastattelujen tulokset	53
6.4	Johtopäätökset.....	63
7	Kehitysehdotukset.....	67
8	Pohdinta	72
	Lähteet	76

Litteet

1 Johdanto

Sähköinen taloushallinto on Kaarlejärveä ja Salmista lainaten tullut nuoren aikuisen ikään. Suomi on ollut maailman ensimmäinen maa ja globaali edelläkävijä siirtyessään lainsäädännön mahdollistamana paperisesta taloushallinnosta sähköiseen taloushallintoon vuonna 1997. Kehitysvauhdin kiihtymisestä digitaalisessa taloushallinnossa kertoo se, että vuosien 2016–2020 aikana ennustetaan tapahtuvan suurempi kehitysloikka kuin edellisen viidentoista vuoden aikana (2000–2015). Vaikka kahdessakymmenessä vuodessa on tapahtunut paljon kehitystä, on Suomi valitettavasti menettänyt sähköisen taloushallinnon edelläkävijän aseman monilla osa-alueilla. (Kaarlejärvi & Salminen 2018, 12–13.)

Ohjelmistorobotiikan ja tekoälyn nopea yleistyminen taloushallinnon automatisoinnissa on merkittävin teknologian avustama muutos tällä hetkellä. Suomalaisten organisaatioiden vahvuus on modernien teknologioiden hyödyntäminen taloushallinnossa monia muita maita tehokkaammin. Nykyaikainen ja tehokas taloushallinto koostuu älykkäistä ja liiketoimintaa tukevista prosesseista, laadukkaasta datasta, tehokkaasta tiedon esittämisestä ja hyödyntämisestä, järkevästä töiden organisoinnista, oikeanlaisesta osaamisesta sekä teknologian hyödyntämisestä. Toteutuakseen älykäs taloushallinto vaatii myös näkemyksellistä kehitysosaamista ja johtamista. Uusia teknologioita ei saada hyödynnettyä, ellei perusta ole kunnossa. Taloushallinnon teknologioiden ja datan kehittyminen jatkuu ja kiihtyy koko ajan. Monet organisaatiot hyödyntävät jo robotiikkaa ja tekoälyä. (Kaarlejärvi & Salminen 2018, 12–13.)

Alan työt eivät ole digitalisaation myötä häviämässä tai vähenemässä, vaan muuttumassa. Taloushallinnon asiantuntijoiden työaika kohdistuu tiedon tuottamisen sijasta tiedon hyödyntämiseen. Tämä muutos tarkoittaa, että taloushallinnon rooli on siirtymässä tukitoiminnosta liiketoiminnan kumppaniksi. (Kaarlejärvi & Salminen 2018, 13.)

Vesa Mattila pohtii taloushallinnon työtä ja tulevaisuutta Taloushallintoliiton Tilisanomissa elokuussa 2021. Hänen mukaansa entistä tärkeämpää on ymmärtää asiakkaan numeroiden takana olevaa liiketoimintaa. Numeroiden sisällön ymmärtäminen on tärkeää; mitä asiakas tekee, kelle, miksi ja miten. Selvittämällä vastaukset taloushallinnon asiantuntija pääsee pureutumaan myös oman liiketoimintansa ytimeen. Miten taloushallinnon asiantuntija voisi mahdollisimman

hyvin tukea asiakasta? Automaation pohditaan tekevän tulevaisuuden taloushallinnon työssä tiilaa yhteistyölle asiakkaiden ja kollegoiden kanssa. Tämä on tärkeää ottaa huomioon pohdittaessa osaamistarpeita ja rakennettaessa tulevaisuuden taloushallinnon työnkuvaa. Asiantuntijuuden arvostus säilyy, vaikka sen sisältö kehittyy ja muuttuukin. Asia-osaamisen ja vuorovaikutustaitojen lisäksi asiantuntijatyössä korostuvat itsensä kehittämisen ja itsensä johtamisen taidot. (Matti 2021.)

2000-luvulla syntynyt sukupolvi on uudenlainen oppijasukupolvi. He ovat syntyneet digiaikaan. Myös tämä on otettava huomioon opetuksessa. Koulutuksen tulee vastata työntekijän ja työelämän osaamistarpeisiin ajantasaisen tiedon ja menetelmien keinoilla. Yhdysvalloissa vuosina 2006–2008 tehdyn tutkimuksen (The Net Generation: a Strategic Investigation) tuloksista ilmenee monia mielenkiintoisia seikkoja niin sanotusta nettisukupolvesta opiskelijoista ja työntekijöistä. Tutkimustulosten mukaan on muutamia tärkeitä asioita, joita seuraamalla varmistettaisiin opintojen onnistuminen. Opettajan tulisi korvata luennoiva tapa vuorovaikutuksella opiskelijoiden kanssa, ja auttaa opiskelijoita löytämään vahvuutensa. Opiskelijoita tulisi rohkaista toimimaan entistä enemmän yhteistyössä eikä eristää heitä. (Tapscott 2010, 18, 138.)

Globaalitalous sekä digiaika edellyttävät työntekijöiltä uusia taitoja. Ei ole niinkään tärkeää, mitä ihminen tietää, vaan mitä hän pystyy oppimaan. Nettisukupolven opetuksen muutoksen tarve edellisiin sukupolviin verrattuna on suuri. Kun ennen koulutus tai tutkinto antoi pätevyyspitkälle työelämään, on tilanne nykyisessä informaatioajan nopealiikkeisessä maailmassa aivan toinen. Töiden muuttuessa ei työnantajilla ole aikaa lähettää työntekijöitä takaisin kouluun opiskelmaan lisää. Olemme elinikäisen oppimisen aikakaudella. Teknisen aiheen opinnoista voi puolet olla jo vanhentunutta siinä vaiheessa, kun opiskelija valmistuu tutkintoonsa. Opiskelijoiden tulee pystyä ajattelemaan luovasti, kriittisesti ja yhteistyöhaluisesti. (Tapscott 2010, 143.) Tämä kaikki koskee myös taloushallintoalaa ja taloushallinnon opetusta.

Kajaanin ammattikorkeakoulu tarjoaa mm. taloushallinnon tradenomin tutkintokoulutusta. Kiihdyvässä vauhdissa kehittyvä ja digitalisoitava taloushallinto pakottaa tarkastelemaan opetuksen ajantasaisuutta ja laatua taloushallinnon tradenomin tutkintokoulutuksessa. Taloushallinnon työkalut, tehtävät ja rooli päivittyvät koko ajan uuden teknologian ja muuttuvan toimintaympäristön myötä. Taloushallinnon asiantuntijuus tarkoittaa 2020-luvulla jotain muuta kuin mitä se merkitsi 2010-luvulla, saati aiemmin. Tiedon ajantasaisuus ja tiedon analysointikyky ovat korostuneet voimakkaasti kehityksen myötä. Tutkimusongelma on se, että sisältääkö nykyinen taloushallinnon

opetus Kajaanin ammattikorkeakoulussa riittävästi alalla viime aikoina tapahtuneiden valtavien ja nopeasti toteutuneiden muutosten näkökulmaa, ja toisaalta opetetaanko riittäviä taitoja tuottaa älykästä taloushallintopalvelua. Taloushallinnon ja kirjanpidon sekä erityiskysymysten, kuten esimerkiksi verotuksen, sisältö sinällään pohjautuu lakeihin ja asetuksiin, mutta onko tiedon käsittelemisen, tuottamisen, analysoinnin ja älykkään taloushallinnon sisältöjä otettu riittävästi opetuksessa huomioon? Tämä kehittämistehtävä pyrkii vastaamaan tähän kysymykseen. Työssä tarkastellaan taloushallinnon ja siihen liittyvän osaamisen tarpeiden muuttumista, työelämäosaamisen muutoksia sekä ammattikorkeakouluopetusta. Toimeksiantaja tehtävälle on Kajaanin ammattikorkeakoulu Oy ja sen Business-osaamisalue. Business-osaamisalueelta valmistuu mm. taloushallinnon tradenomeja, joiden koulutukseen kehittämistehtävä keskittyy.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys koostuu taloushallinnosta, ammattikorkeakouluopetuksesta sekä työelämäosaamisen teoriasta. Taloushallinnon osuus koostuu taloushallinnon alan muutoksista ja muutosten vaikutuksista työhön, rooleihin ja osaamistarpeisiin. Tässä keskeisessä roolissa ovat digitalisaation vaikutukset ja niiden asettamat tarpeet ammatilliselle osaamiselle tradenomien koulutuksessa.

Tämä kehittämistehtävä toteutettiin konstruktivisena tutkimuksena. Tiedonhankintamenetelmiksi valikoituivat teemahaastattelut eri kohderyhmille sekä havainnointi. Konstruktivinen tutkimus valikoitui tutkimusmenetelmäksi, koska tavoitteena on luoda konkreettinen tuotos, eli ehdotus muutoksesta opetussuunnitelmaan sekä opintojaksojen sisällöistä ja opetusmenetelmistä. Haastattelutulokset käsiteltiin sisällön analysointimenetelmää käyttäen. Lisäksi hyödynnettiin havainnointimenetelmää ja dokumenttianalyysiä.

Opinnäytetyön tavoite on selvittää, miten hyvin Kajaanin ammattikorkeakoulun päivätoteutuksen taloushallintoon suuntautuvan tradenomitutkimuksen taloushallinnon opetus vastaa työelämän ja taloushallintoalan voimakkaasti ja jatkuvasti muuttuvia tarpeita. Vastauksia tutkimusongelmaan haetaan seuraavilla tutkimuskysymyksillä, jotka tarkentavat aihetta:

- Minkälaisella taloushallinnon opetuksella Kajaanin ammattikorkeakoulu vastaa taloushallinnon alan tarpeisiin parhaiten?
- Mitä taloushallinnon osaamisella tällä hetkellä tarkoitetaan?

Tarkoituksena on muodostaa ehdotus taloushallinnon opetuksen kehittämiseksi tarkastelemalla opetuksen nykytilaa Kajaanin ammattikorkeakoulussa. Opinnäytetyön tuotoksena on ehdotus opintojaksojen sisältöjen painotukseen ja toteutustapaan. Kehittämistehtävä rajataan koskemaan vain taloushallinnon tradenomin tutkinnon päivätoteutuksen taloushallinnon opetusta Kajaanin ammattikorkeakoulussa.

2 Taloushallinto

Suomessa ja maailmalla käytetään yleisesti taloushallinto-termiä kirjallisuudessa, mutta sitä on harvoin määritelty selkeästi. Taloushallinto on laskentatoimea laajempi kokonaisuus. Taloushallinto määritellään Lahden & Salmen (2014, 16) mukaan järjestelmäksi, jolla organisaatio seuraa taloudellisia tapahtumia ja voi raportoida toiminnastaan sidosryhmilleen. Sidoryhmien perusteella taloushallinto voidaan jakaa kahteen erilaiseen taloudellisen informaation tuottamisen ryhmään, eli ulkoiseen ja sisäiseen laskentatoimeen. Sisäisellä laskentatoimella tarkoitetaan yrityksen johdon tarpeeseen tuotettavaa tietoa. Ulkoisella laskentatoimella palvellaan viranomaisia, omistajia, työntekijöitä, rahoittajia, asiakkaita ja muita yhteistyökumppaneita.

Taloushallintoa voidaan kuvata jokaisen yrityksen ja organisaation keskeiseksi toiminnaksi. Taloushallinto-toiminto huolehtii taloudellisten resurssien hallinnoinnista ja lisäksi se tuottaa talouteen liittyvää tietoa toiminnan ohjaamiseksi. Taloushallinnon yksi tärkeä tehtävä on vastata osaltaan lakisääteisistä velvoitteista. Taloushallinto palvelee yritysten ja organisaatioiden arkisia toimintoja ja tavoitteiden saavuttamista. Taloushallinnon tehtäviä ovat muun muassa taloussuunnittelu, kirjanpidon ja tilinpäätöksen tehtävät sekä päivittäiset tehtävät kuten laskutus, ostolaskujen käsittely, maksuliikenne ja reskontrien hoito. Taloushallintoa ovat myös investointeihin ja rahoitukseen liittyvät tehtävät. Taloushallinnossa on lukuisia eri tehtävänimikkeitä. (Jormakka, Koivusalo, Lappalainen & Niskanen 2021, 11–13.)

Ulkoinen ja sisäinen laskentatoimi ovat integroituneet tiivistä toisiinsa nykyaikaisessa taloushallinnossa. Tapahtumakäsittelyprosessit määräytyvät käytettävien johtamisjärjestelmien ja sovellettavien laskentatekniikoiden mukaan. Tietojärjestelmien näkökulmasta taloushallinnon voidaan katsoa koostuvan toisiinsa liittyvistä komponenteista, joiden yhteistuloksena syntyy esimerkiksi myyntilasku tai laskentakauden tulosraportti. (Lahti & Salminen 2014, 16.)

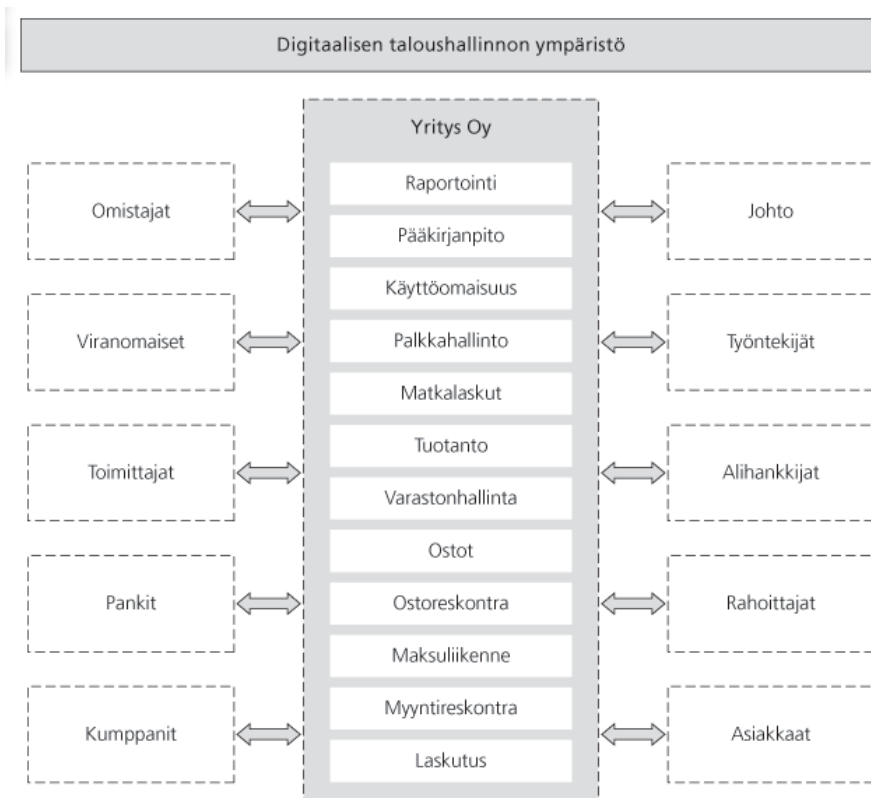
Taloushallinto voidaan kuvata liiketoimintaprosessina tai yhtenä yrityksen tukitoimintona strategisella tasolla tarkasteltaessa. Kun taloushallintoa halutaan konkretisoida, se on helpompaa käsitellä pienempinä osakokonaisuuksina. Jakotapoja voi olla erilaisia, mutta yleisesti käytetty tapa on jakaa ne prosesseiksi, kuten esimerkiksi ostolasku-, myyntilasku-, maksuliikenne- ja kirjanpito-prosessi. (Lahti & Salminen 2014, 16–17.)

2.1 Taloushallinto nyt ja tulevaisuudessa

Digitaalinen tai sähköinen taloushallinto on levinnyt Suomessa jo laajalle etenkin suurissa yrityksissä. Digitaalisella taloushallinnolla halutaan erottautua paperittoman kirjanpidon käsitteestä, jota käytettiin yleisesti 1990-luvulla lähes kaikesta sähköisestä taloushallinnosta. Digitaalisen taloushallinnon termin määrittäminen on ollut haastavaa, mikä kuvaa hyvin taloushallinnon nopeaa ja valtavaa murrosta viime vuosien aikana. Lahti ja Salminen määrittelevät digitaalisen taloushallinnon olevan kaikkien tietovirtojen ja käsittelyvaiheiden automatisointia ja käsittelyä digitaalisessa muodossa. (Lahti & Salminen 2014, 23–24.)

Tavoiteltaessa mahdollisimman täydellistä digitaalisuutta on tärkeää pyrkiä hoitamaan kaikki taloushallinnon tietovirrat sähköisesti niin toimittajien, asiakkaiden, viranomaisten, henkilöstön, rahoittajien ja muiden mahdollisten sidosryhmien kanssa. Taloushallinnon tiivis ja onnistunut integroituminen yrityksen reaali prosesseihin tarkoittaa esimerkiksi sitä, että voidaan välttää manuaalisen tiedon käsittelyä. (Lahti & Salminen 2014, 24.)

Kuvassa 1 on esitetty digitaalisen talouden prosessit ja niiden ulottuvuus yli organisaatorajojen:

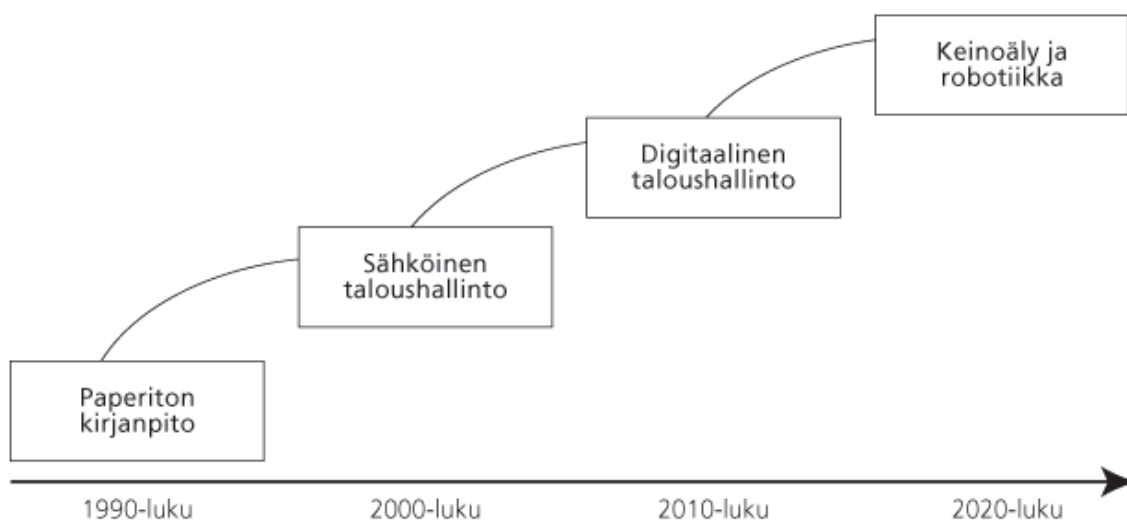
Kuva 1. Taloushallinnon prosessit ja sidosryhmät (Lahti & Salminen, 2014, 25)

Kuvassa (1) uloimmissa reunoissa on nimetty sidosryhmiä. Ulkoisia sidosryhmiä ovat mm. viranomaiset, toimittajat, kumppanit ja pankit. Sisäisiä sidosryhmiä ovat omistajat, työntekijät ja johto. Keskellä kuvaa on listattuna yrityksen toiminnot eli prosessit. Raportointi-prosessi tuottaa tietoa taloushallinnon eri tilanteista tai näkökulmista, ja se palvelee yrityksen omistajia ja johtoa. Esimerkkinä tästä voi olla vaikkapa henkilöstön palkitsemisjärjestelmää varten tuotettu myyntibudjetti ja vertailu toteumaan. Ostojen osalta ostoreskontra- ja maksuliikenneprosessit palvelevat pankkeja sekä rahoittajia, osaltaan varmasti myös toimittajia.

Konkreettisesti tarkasteltuna digitaalinen taloushallinto koostuu ihmisten tekemisistä, töiden organisoinnista, tietojärjestelmistä ja teknologioista sekä mahdollisimman suoraviivaisista toimintaketjuista. Toimintaketjujen automatisoinnin tavoitteena on poistaa turhat ja päällekkäiset käsittelyvaiheet. Digitaalisessa taloushallinnossa ei ole kyse pelkästään sähköisistä laskuista vaan olennaista on talousprosessien jatkuva kehittäminen ja uudelleen suunnittelu, mikä tähtää turhien työvaiheiden eliminointiin ja jäljelle jäävien työvaiheiden hoitamiseen mahdollisimman vaivokkaidusti. (Lahti & Salminen 2014, 25–26.)

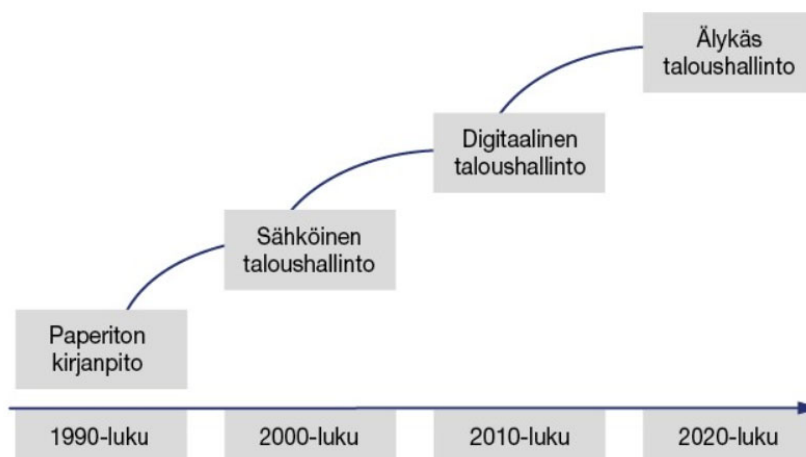
Lahti ja Salminen määrittävät digitaalisen ja sähköisen taloushallinnon eroa siten, että taloushallinnon sähköistämällä tarkoitetaan yrityksen taloushallinnon tehostamista tietotekniikkaa ja sovelluksia, internetiä, integrointia, itsepalvelua sekä erilaisia sähköisiä palveluja hyödyntämällä. Täydellinen digitaalinen taloushallinto toteutuu, kun kaikki taloushallinnon aineisto käsitellään sähköisesti koko arvoketjussa. Sähköisestä taloushallinnosta voidaan puhua esimerkiksi silloin, kun toimittaja lähettää laskun vastaanottajalle paperisena, ja vastaanottaja muuttaa sen sähköiseksi skannaamalla. (Lahti & Salminen 2014, 26.)

Paperiton kirjanpito -termiä käytettiin yleisesti vuosituhaten vaihteessa, kun sähköisyys taloushallinnossa alkoi yleistyä. Termi ei tarkoita digitaalista taloushallintoa, vaan käytännössä paperiton kirjanpito tarkoittaa kirjanpidon lakisäateisten tositteiden sähköistä esitystapaa. Digitaalinen taloushallinto on paperitonta, mutta paperiton tila on saavutettavissa myös tehottomalla ja manuaalisella tavalla siten, että kaikki tositateaineisto muutetaan esimerkiksi skannaamalla sähköiseen muotoon. (Lahti & Salminen 2014, 26.)

Kuva 2. Sähköisen taloushallinnon kehitys Suomessa (Lahti & Salminen 2014, 27)

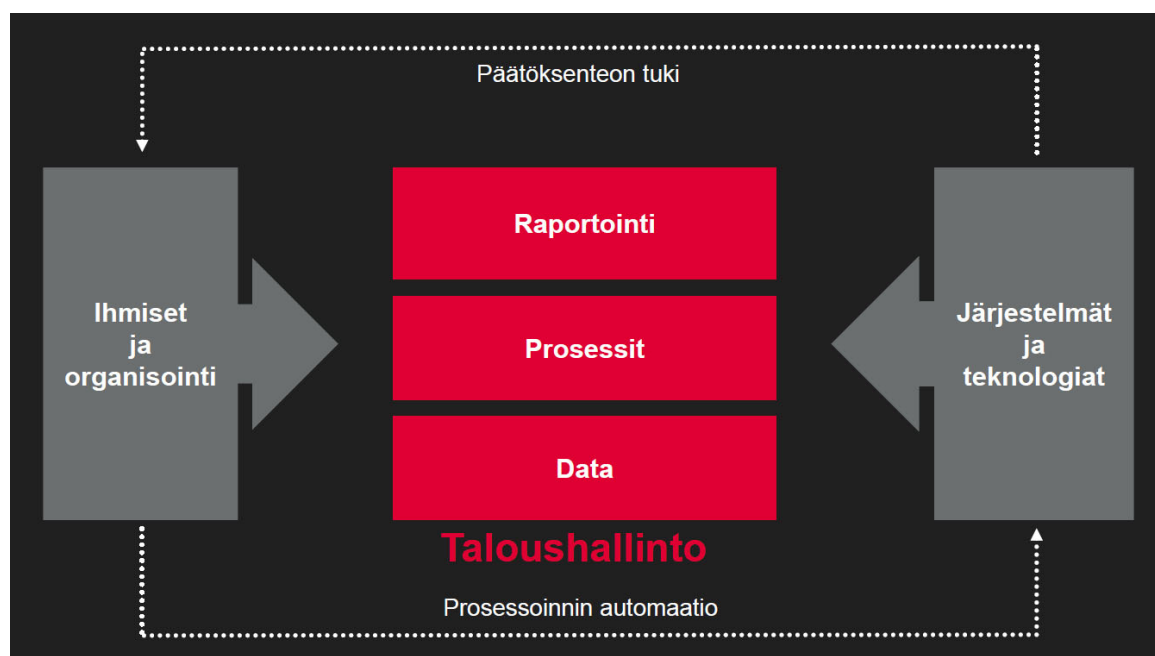
Kuva 2 kertoo sähköisen taloushallinnon kehityksen etenemisestä. Tästä päivitetty versio on alla (kuva 3), missä Keinoäly ja robotiikka -osa on vaihdettu Älykkääksi taloushallinnoksi. Aikaa näiden kirjojen välissä on kulunut vain nelisen vuotta, mutta keinoälyn ja robotiikan lisäksi on tullut kehityksen myötä lisää, mikä muodostaa älykkään taloushallinnon. Järjestelmien ja ihmisten välinen roolitus on muuttanut viimeaikaisen nopean teknologisen kehityksen myötä huomattavasti. Automaation lisääminen sellaisiin tehtäviin, joista aikaisemmin on vain haaveiltu, on nyt mahdollista. Älykäs taloushallinto tarkoittaa, että järjestelmät voivat luoda itselleen käsittelysääntöjä, tunnistavat ja selvittävät poikkeustilanteita, täsmäyttävät lopputuloksia, analysoivat lopputuloksia ja ennustavat tulevaa. (Kaarlejärvi & Salminen 2018, 16.)

Kuva 3. Kehitys paperittomasta kirjanpidosta älykkääseen taloushallintoon (Lahti & Salminen 2018, 16)

Älykkäällä taloushallinnolla tarkoitetaan automaation hyödyntämistä siten, että ihmiset saavat keskittyä ihmisälyä vaativiin, mielekkäisiin, merkityksellisiin ja työtyytyväisyyttä lisääviin työtehtäviin. (Kaarlejärvi & Salminen 2018, 17.)

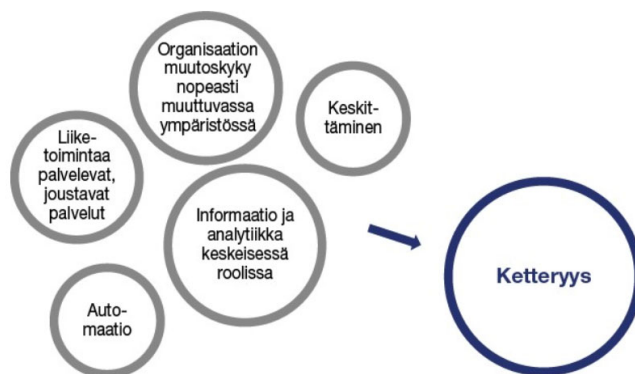
Kuvassa 4. havainnollistetaan taloushallinnon osa-alueet ja resurssit. Organisaatio ja liiketoiminta ovat jatkuvassa muutoksessa mukautuessaan markkinoiden ja ansaintamallien muutoksiin, jolloin taloushallinnolta odotetaan entistä enemmän tukea ja ketteryyttä. Taloushallinnon ei voida hyväksyä olevan kehityksen jarru tai antaa sen hidastaa uusien palveluiden ja tuotteiden tai hinnoittelumallien ja markkinapaikkojen avausta. Taloushallinnon odotetaan mukautuvan mutkattomasti muutoksiin ja mahdollistavan organisaation strategisen ketteryyden tukemisen. Automaatio ja muutosten joustavuus ovat kaikkein tärkeimmässä roolissa. Automaatio avulla liiketoimintaa saadaan skaalautumaan ilman, että taloushallinnon henkilöstöä tai järjestelmien määrää tarvitsee muuttaa. (Kaarlejärvi & Salminen 2018, 20.)

Kuva 4. Kehitys paperittomasta kirjanpidosta älykkääseen taloushallintoon (Kaarlejärvi 2019)

Kuva 4 kertoo taloushallinnolta odotettavista valmiuksista ja ketteryydestä liiketoiminnan tukena ja mahdollistajana. Mitä digitaalisempaa koko yrityksen liiketoiminta on, sen paremmin taloushallinnon tulee kyetä vastaamaan muuttuviin tarpeisiin. Liiketoiminnan kehitys ei saa hidastua taloushallinnon kankeuden takia. Liiketoiminnasta kertyy koko ajan enemmän dataa, ja sitä halutaan hyödyntää myös paremmin. Taloushallinnon datan kasvavan määrän käsittely edellyttää automatiikkaa. Esimerkiksi liiketoiminnassa halutaan seurata tarkemmin eri dimensioita, eli liiketoiminta-alueita, on taloushallinnon skaalautettava näihinkin vaihteleviin tarpeisiin. Dimensioiden määrän kasvu vaikuttaa taloushallinnon kaikkiin prosesseihin, raportointiin ja päätöksentekoon.

Taloushallinnon ammattilaisten aikaa vapautuu automaation myötä samalla kun automaatio muokkaa taloushallinnon jatkuvaa kehittämistä. Taloushallinnon digitaalisuuden myötä syntyy joustoa organisoimien eri lokaatioiden ja palveluntuottajien kesken.

Kuva 5. Kaarlejärven ja Salmisen kuvaus taloushallinnon ketteryyttä mahdollistavista osa-alueista (Kaarlejärvi & Salminen 2018, 21)

Kuva 5 ilmaisee tekijöitä, jotka mahdollistavat joustoa eli ketteryyttä. Muutoskyky, liiketoimintaa parhaiten palvelevat joustavat palvelut, toimintojen fiksua keskittäminen ja informaation, automaation ja analytiikan oikeanlainen hyödyntäminen synnyttävät ketteryyttä organisointiin ja tekemiseen. Kuten edellä mainittiin, liiketoiminta tai ansaintamallit voivat aiheuttaa nopeita muutostarpeita myös taloushallinnolle. Tämä valmius sovittaa taloushallinto muuttuviin tarpeisiin on ketteryyttä. (Kaarlejärvi & Salminen 2018, 21.)

2.2 Taloushallinnon megatrendit ja tulevaisuuden osaamiset

Digitaalisessa taloushallinnossa on viime vuosina keskitytty tietovirtojen digitalisointiin organisaatioiden ja järjestelmien välillä. Tällä hetkellä valtaosa tietovirroista liikkuu digitaalisessa muodossa, ja lähivuosina tavoitellaan digitaalisen datan hyödyntämistä talousprosessien ja raportoinnin automatisoimiseksi. Puhutaan automaatiovaiheeseen siirtymisestä. Tämä tarkoittaa, että prosesseja automatisoidaan tapahtumien sisältämän datan perusteella sääntöjen ja validiointien mukaan. Tällöin järjestelmä voi tehdä itsenäisesti toimenpiteet, joihin aiemmin on tarvittu henkilöresursseja. Tämä nostaa taloushallinnon tehokkuutta huomattavasti. Henkilöresursseja tarvitaan jatkossa säännöstöjen luomiseen ja poikkeustapausten käsittelyyn. Raporttien automatisointia on mahdollista automatisoida strukturoidun datan perusteella. Raportoinnin automatisointi hyödyttää niin yritystä sisäisesti kuin sidosryhmäraportointia, kuten esimerkiksi viranomaisia ja rahoittajia. (Lahti & Salminen 2014, 27–28.)

Taloushallintoala ja sitä tukeva teknologia kehittyvät voimakkaasti, ja se merkitsee monia uusia mahdollisuuksia ja asioita. Hienoimmankin teknologian kehittäminen vaatii päämäärän ja määritellyn tavoitteen saavuttaakseen tavoitellut lopputuloksen ja hyödyn. Pelkkä rutiinien ja manuaalisen työn vähentäminen ei riitä, vaan samalla tulee pohtia, mihin siitä vapautunut aika käytetään. Automaatiikan valjastaminen asiakkaan ja esimerkiksi opastavamman palvelun hyväksi on yksi järkevä tavoite. Tärkeää on myös arvioida, miten toiminnan kehittämisessä on onnistuttu, ja hyödyttääkö se asiakasta. Taloushallinnon palvelualan toiminta määrittyy kolmesta toisiinsa liittyvästä tekijästä: liiketoiminnasta, osaajista ja teknologiasta. Saranen Consultingin Business Manager Kirsi Havu näkee asiaosaamisen tärkeyden lisäksi entistä merkityksellisimpinä osaamisina tietotekniikan, yhteistyön ja vuorovaikutuksen taidot. (Mattila, V. V. 2021.)

Mattilan (2021) mukaan ratkaiseva tekijä jatkuvan menestyksen näkökulmasta voi olla työyhteisön kyky oppia. Taloushallintoalalla ei olla koskaan valmiita, vaan ala edellyttää koko ajan uuden oppimista. Visma Solutionsin kanavamyynnin johtaja Jarkko Iitiän mukaan alalla korostuvat tarpeet roolien mukaisesta asiantuntijuudesta, jota automaatio edistää. Teknologian korostamisen yhteydessä on tärkeää muistaa empatian ja vuorovaikutuksen merkitys. Näissä ihmiset voittavat vielä mennen tullen automaation. Tilannetajun eli tilanteeseen sopivan tietoisien toiminnan osaaminen on tärkeä. Numeroiden lisäksi tulee ymmärtää asiakkaiden syvällisimpiä ja haasteellisimpia tarpeita, jotka selviävät vain keskustelemalla, kyselemällä ja kuuntelemalla.

Automaatiolla voidaan tarkoittaa esimerkiksi seuraavia asioita ostosta maksuun -prosessissa (Lahti & Salminen 2014, 28):

- ostoehdotusten automaattinen luonti, mikä perustuu esim. myyntitilauksiin, myyntienusteeseen tai varastosaldojen tasoon
- ostotilausten, tilausvahvistusten ja vastaanottotietojen automaattinen lähetys, vastaanotto ja käsittely
- ostolaskujen automaattinen täsmäytys, tiliöinti ja hyväksyntä tilaukseen tai sopimukseen perustuen
- muiden kuin tilaus- tai sopimuslaskujen tiliöinti ja hyväksyntäkiertoon lähetys automaattisesti verkkolaskudataan perustuen
- sähköinen maksatus ja automatisoitu maksujen kuittaus
- automaattinen alv-raportointi verkkolaskudatan perusteella.

Digitaalisen taloushallinnon yleistyminen on edennyt Suomessa lähes kaikkia ennusteita hitaammin, ja Suomi on menettänyt etumatkansa sähköisen taloushallinnon edelläkävijänä. Vielä 2000-luvun alussa on ollut odotuksia, että Suomesta syntyisi jopa kokonainen menestyvä klusteri (maantieteellinen keskittymä) ja merkittävää kansainvälistä kasvua sekä vientiä edustava toimiala sähköisen taloushallinnon ympärille. Odotukset perustuivat mm. vuonna 1997 luodulla lainsäädännöllä, mikä mahdollisti sähköisen taloushallinnon ja paperittoman kirjanpidon. Kehittymistä edistivät myös Suomen asema internetin käytön ykkösmaana. Maksaminen internetissä yleistyi myös nopeasti, mikä vahvisti luottamusta internet-palveluihin. Suomessa saavutettiin nopean pankkien välisen maksuliikenteen mahdollistaneet yhtenäiset pankkistandardit, mitkä edistivät maksutapahtumien käsittelyä viitteiden avulla. Kolmantena merkittävänä pankki- ja maksuliikenejärjestelmiin liittyvänä innovaationa oli tiliotteiden sähköinen käsittely ja TITO-standardi. (Lahti & Salminen. 2014 28.)

TITO-standardi tarkoittaa tiliotetta tositteena. Standardi on luotu 1990-luvun alussa suomalaisten pankkien, viranomaisten ja kirjanpidon asiantuntijoiden toimesta. TITO-standardi korvasi siihen asti käytössä olleet pankkikohtaiset standardit. Uusi standardi tarvittiin, jotta samaan aikaan

muuttunut kirjanpitolaki tilitapahtumien sähköisestä käsittelystä saisi käytännön työvälineen sel-
laisille yrityksille, jotka halusivat automatisoida tämän osuuden taloushallinnon prosesseissaan.
(Rantanen, H. 2010.)

Lakimuutoksen ja internetin tuoneiden uusien toimintamallien mukana sähköiseen taloushallin-
toon kehittyi jälleen uusi innovaatio, verkkolaskustandardi. Tarkalleen ottaen verkkolaskustan-
dardeja on useampia, ja verkkolaskupalveluita ja -välitystä tarjoavat useat operaattorit. Nämä
operaattorit muodostava keskenään verkkolaskukonsortion eli -yhteenliittymän. (Lahti & Salmi-
nen. 2014 29.)

Edelleen monet yritykset ottavat vastaan suuren osan laskuista paperimuodossa. Tämä on siitä
huolimatta, että suurimmalla osalla yrityksistä on valmiudet lähettää ja ottaa vastaan verkkolas-
kuja, ja suuret yritykset ovat ottaneet täyskieltoja paperilaskun vastaanotolle. Täydet hyödyt
verkkolaskuista on saatavilla vasta, kun paperilaskujen vastaanottaminen päättyy kokonaan. EU-
tasolla verkkolaskujen lähettäminen eri maiden välillä on vähäistä johtuen monista operaatto-
reista ja standardeista. Kuluttajien osalta e-laskujen osuus on kasvanut huomattavasti viime vuo-
sina. (Lahti & Salminen 2014 29.)

Suomi sijoittuu EU-maiden vertailussa keskiarvoa selkeästi paremmin, kun verkkolaskujen osuus
kuluttajalaskuista on yli 15 % ja yritysten ja julkisen sektorin laskuista yli 40 %. Suomen valtio on
vuodesta 2008 kehottanut toimittajia lähettämään verkkolaskuja ja informoinut paperilaskujen
vastaanoton päättymisestä. (Lahti & Salminen 2014 29.)

Laki hankintayksiköiden ja elinkeinonharjoittajien sähköisestä laskutuksesta (HE 256/2018 vp) as-
tui voimaan 1.4.2019. Laki koskee valtion keskushallintoviranomaisia ja yhteishankintayksiköitä,
ja se laajenee 1.4.2020 koskemaan muitakin hankintayksiköitä kuin edellä mainittuja. Lain on tar-
koitus tehostaa julkishallinnon ja yritysten taloushallintoja luomalla puitteet laskujen automaat-
tiseen käsittelyyn. (Valtiokonttori 2019.)

Suuryritykset ovat edistäneet digitaalisuutta pisimmälle taloushallinnossa Suomessa. Digitaali-
suus koostuu ostolaskujen sähköisestä käsittelystä ja verkkolaskuina lähetettävistä myyntilas-
kuista. Kaikkiaan taloushallintoon liittyvä automaatio on pidemmällä suuremmissä yrityksissä
kuin pk-yrityksissä. Toiminnanohjaus- ja talousjärjestelmissä on pyritty automatisoimaan eri pro-
sessien manuaalisia vaiheita ja tekemään yli yritys- ja organisaatorajojen meneviä integraatioita.
Tämän lisäksi on tehostettu raportointia ja datan analysointia. (Lahti & Salminen 2014, 30.)

Esteenä nopeammalle kehitykselle on nähty puute sopivista taloushallintojärjestelmistä. Oman aikansa vaatii myös ihmisten ja organisaatioiden kyky omaksua uusia nopeasti kehittyviä teknologioita ja toimintamalleja. Yhtenä ongelmana on ollut sähköistämisen monimutkaisuus. Esimerkiksi verkkolaskujen lähetykseen siirtyminen on edellyttänyt IT-projektin, ja siirtymällä saavutettavat hyödyt on arvioitu lähetyksessä marginaalisiksi. Ohjelmistojen ominaisuudet ovat kuitenkin kehittyneet. On kehitetty eri standardien ja operaattoreiden yhteistyössä ja toimivuudessa. Pienillä yrityksillä on valittavanaan edullisia internetpalveluita, joita ne voivat hyödyntää verkkolaskutuksessa. Pankit ovat julkaisseet omia verkkolaskupalveluitaan, joissa voi sekä lähettää että vastaanottaa verkkolaskuja. (Lahti & Salminen 2014, 30.)

Lahti ja Salminen arvioivat, että digitaalisuuden ja automaation myötä taloushallinnon työt tehostuvat merkittävästi, ja että Suomesta tulee katoamaan automaation myötä jopa puolet taloushallinnon transaktioiden hoitoon liittyvistä työpaikoista. Perustuen eri organisaatioiden kokemuksiin on arvioitu, että noin kolmannes tähän tehtävään liittyvästä henkilöstöstä käy tarpeettomaksi muutosten myötä. Nykyaikaisen talousorganisaation arvioimaan pystyvän toimimaan parhaimmillaan yli puolet pienemmillä resursseilla kuin vielä 10–15 vuotta sitten. Taloushallintotöiden tehostuminen nähdään tarpeellisena, sillä tulevaisuudessa käytettävissä oleva taloushenkilöstön määrä tulee olemaan nykyistä pienempi mm. eläköitymisen takia. (Lahti & Salminen 2014, 31.)

Digitaalisuuden yksi osa-alue on tekoäly, joka tulee englanninkielisestä nimityksestä Artificial Intelligence ja lyhennetään usein AI. Suomenkielisiä muita termejä tekoälylle ovat mm. keinoäly, koneäly, koneoppiminen ja syväoppiminen. Tekoäly koostuu eri menetelmistä ja tekniikoista. Tärkeää on osata valita organisaation kannalta paras ja tarkoituksenmukaisin ratkaisu. Data on kertynyttä digitaalisessa muodossa olevaa tietoa. Tekoäly mahdollistaa suurien datamäärien käsittelyn ja analysoinnin. Tekoälyn avulla voidaan löytää vaikkapa tarvittavia sääntöjä datasta. (Kananen & Puolitaival 2019, 16, 56, 67.)

Digitaalisuus vaikuttaa myös toimenkuviin ja työtehtäviin, ja taloushallinnon työntekijöille kohdistuu uusia osaamisvaatimuksia. Siirrytään tallennustyöstä prosessin ohjaukseen ja kontrollointiin. Työmarkkinoilla tarvitaan henkilöitä, jotka kykenevät hyödyntämään uusia järjestelmiä ja digitaalisuuden tuomia mahdollisuuksia tehokkaasti. Taloushallinnon palvelumarkkinat muuttuvat sähköisyyden myötä myös voimakkaasti. Esimerkiksi tilitoimistomarkkinoilla käynnissä on markkinoiden yhdistyminen pienien toimijoiden yhdistyessä samalla kun suurimmat tilitoimistot kasvavat voimakkaasti. (Lahti & Salminen 2014, 31.)

2.3 Digitaalinen taloushallinto

Paperisiin ja manuaalisiin prosesseihin verrattuna digitaalinen automaattinen taloushallinto tarjoaa suuria etuja. Digitaalinen taloushallinto vähentää virheitä, parantaa toiminnan laatua sekä lisää läpinäkyvyyttä. Digitaalinen taloushallinto on myös ekologinen ratkaisu, kun arkistointitilojen ja -välineiden, paperinkulutuksen, kuljetuksen ja lämmön kulutuksen tarve vähenee. Tehokkuus on parantunut jopa 30–50 prosenttia niissä organisaatioissa, joissa on siirrytty digitaaliseen taloushallintoon. Integroidussa taloushallinnossa tieto käsitellään vain kerran ja perustietoja ylläpidetään vain yhdessä paikassa. Tämä tarkoittaa sitä, että integroitu taloushallinto tehostaa myös muita kuin taloushallinnon työn tehtäviä. (Lahti & Salminen 2014, 32–33.)

Digitaalinen taloushallinto mahdollistaa aineiston lyhyemmän käsittelyajan. Nopeammat prosessit näkyvät kaikkialla: maksujen viivästymisiltä vältytään ja kirjanpito valmistuu nopeammin. Nykyaikaiset järjestelmät mahdollistavat reaaliaikaisen raportoinnin. Tämä on tärkeää yrityksille, jotka voivat jatkuvasti kiristyvässä kilpailuympäristössä johtaa toimintaa tosiaikaisen tiedon pohjalta ja reagoida nopeammin eri asioihin. Digitaalisuus mahdollistaa sen, että tiedon tarvitsijoilla on mahdollisuus hakea tarvitsemansa tieto ja raportit juuri silloin kun itse näitä tarvitsevat. (Lahti & Salminen 2014, 33.)

Inhimillisten virheiden, kuten esim. lasku- tai tallennusvirheet, riski pienenee automaatioita hyödynnettäessä. Parametroinnilta ja ohjaustiedoilta vaaditaan paljon, sillä mahdolliset virhetilanteet monistuvat automaation johdosta, ja virheiden korjaus voi olla hyvin työlästä. Kaarlejärven & Salmisen (2018) mukaan taloushallintonsa digitalisoineet organisaatiot ovat saavuttaneet tyyppillisesti 30 prosentin kustannustehokkuuden parannuksen taloushallinnossaan. Digitaalisessa muodossa olevat nopeammat taloushallinnon prosessit näkyvät kaikkialla. Reaaliaikainen raportointi on mahdollista ja toiminnan johtaminen tosiaikaisella tiedolla mahdollistuu. (Kaarlejärvi & Salminen 2018, 22.)

Digitaalisuuden vaikutukset työhön näkyvät mm. etätöiden tekemisen lisääntyvinä mahdollisuuksina. Digitaalisuus muuttaa työn tekemisen sijainnista riippumattomaksi. Raportointi tai ostolaskujen käsittely esimerkkeinä ovat mahdollista missä tahansa, kun käytössä on internet-yhteys ja päätelaite. Sähköisen taloushallinnon sovelluksissa on panostettu helppokäyttöisyyteen ja virheitä ennaltaehkäiseviin käyttöliittymiin. (Lahti & Salminen 2014, 32.)

Hanhinen (2010) kuvaa väitöskirjassaan postmodernia yhteiskuntaa, jonka perustana on teollinen toiminta ja kapitalistinen talous. Uusiksi piirteiksi ovat tulleet informaatioteknologia, kansainvälistyminen ja palvelutuotannon laajeneminen. Erilaiset verkostot, virtuaalisuus, innovatiivisuus, muutos ja tilapäisyys liittyvät oleellisesti tämän aikakauden työelämään. Yksilöllä on mahdollisuus tehdä vapaammin valintoja, mikä on samalla siirtänyt vastuuta yksilölle. Työnteko ja työelämän instituutioiden toimintatavat ovat muuttuneet postmodernissa joustavassa yhteiskunnassa. Postmoderni organisaatio perustuu henkilöstöön sekä sen osaamiseen. Johtamisen keskeinen tehtävä on ylläpitää monitulkinnallisuutta ja hyödyntää omatoimisuutta, valtuuttamista ja individualisuutta tehokkaassa tiimityössä sen sijaan, että johtaminen keskittyy ”oikein toimimiseen”. Organisaatiot nojaavat tiimi- ja verkostotyön ideoihin. Asiantuntijuus ei kosketa enää vain yksittäisten työntekijöiden erityisasiantuntemusta, vaan sitä edellytetään lähes jokaiselta työntekijältä. (Hanhinen 2010, 25.)

Tiedon merkitys työssä ja taloudessa korostuu. Tietotyöhön viitataan tavallisesti uutena ammatitirakenteen vedenjakajana, joka erottaa kansainvälisesti kilpailukykyiset taloudet heikommista kilpailijoistaan tietoyhteiskuntaa koskevassa keskustelussa. Tiedon ja informaation hallinnalla on tutkijoiden mielestä entistä suurempi kansantaloudellinen merkitys, mutta myös perustavaksi muodostunut rooli työelämän käytännöissä. Ihmisen henkisten kykyjen ajatellaan olevan todellinen kilpailukyvyyn lähde sen sijaan, että ennen on panostettu tuotantoteknologiaan. (Blom, Melin & Pyöriä 2001, 24.)

Suomea on pidetty viime vuosina yhtenä tietoyhteiskuntakehityksen kärkimaista. Kun puhutaan tietoyhteiskunnasta, korostetaan tiedon ja osaamisen merkityksen kasvua nyky-yhteiskunnassa. Erityisesti tietoteollisuuden ja sen tuottamien sovellusten merkitystä on korostettu. Tiedon ja osaamisen katsotaan olevan yksi tärkeimmistä voimavaroista ja tuotannon tekijöistä. Tiedon ja osaamisen hallinta on yrityksen kilpailukyvyyn kannalta ratkaisevaa. Muita kilpailukyvyyn kannalta merkittäviä tekijöitä ovat teknologian soveltamisen ja innovaatiotoiminnan nopeus sekä strateginen johtaminen, organisaation ja toimintamallien joustavuus. Tämä koskee niin perinteisiä toimialoja kuin uusiakin kasvavia aloja. Julkaisussa todetaan, että avoimessa kilpailussa menestyminen edellyttää yhä tiiviimpää yhteistyötä sekä yritysten että tutkimuslaitosten ja asiakkaiden välillä. (Kempilä & Mettänen 2004, 8.)

Tietointensiivisten palveluyritysten ei voida katsoa innovoivan yksin, vaan innovointi syntyy vuorovaikutuksesta asiakkaiden kanssa. Asiakkaat odottavat usein palveluyrityksiltä laaja-alaista ja

monipuolista osaamista vaativia kokonaisratkaisuja. Toisaalta palveluyritykset edellyttävät asiakkailta riittävää osaamista ja panosta, sillä asiakkailta odotetaan tarkkaa tietämystä siitä, millaista palvelua se haluaa ostaa. Tietointensiivisiä palveluita kuvaava erityispiirre on se, että asiantuntija ja asiakas tuottavat yhdessä uutta tietoa sen sijaan, että asiantuntija siirtäisi asiantuntemusta sellaisenaan suoraan asiakkaalle. (Kempilä & Mettänen 2004, 10.)

Lohkoketju-termi on vielä vähemmän tuttu kuin useat muut uusia teknologioita kuvaavat sanat kuten tekoäly tai esineiden internet. Lohkoketjusta on arvioitu, että se on tärkein teknologinen innovaatio sitten internetin. Lohkoketju-sanaa käytetään monissa erilaisissa yhteyksissä, joista esimerkkeinä pankkien väliset rahansiirrot, sähköiset rekisterit tai vaikka toimitusketjun hallinta. Lohkoketjun historia on julkisissa rekistereissä, joita on käytetty aikanaan kylissä ja kaupungeissa kaiken tärkeän tiedon kirjaamiseen. Tällaisia tietoja olivat esimerkiksi syntymät, kuolemat, avioliitot, lainat ja kaikki muu, mitä on pidetty kirjaamisen arvoisena. Lohkoketju käyttää sulkakynän sijaan kehittynyttä kryptografiaa ja hajautettua järjestelmäarkkitehtuuria saavuttaakseen paremman lopputuloksen. Lohkoketju mahdollistaa turvallisen, läpinäkyvän ja muuttumattomaan totuuden tiedon käsittelyn keinon, joka on suunniteltu kestämaan erilaisia manipulointeja ja hyökkäyksiä. (Johansson, Eerola, Innanen, Viitala & Alasaarela 2019, 26–28.)

Lohkoketjua voidaan ajatella tapana tallentaa transaktioita eli tapahtumia siten, että kaikki lohkoketjun käyttäjät ovat aina samaa mieltä siitä, mitä tapahtumia on tapahtunut ja missä järjestyksessä. Lohkoketju syntyy tietokannaksi, johon voidaan tallentaa periaatteessa mitä tahansa tietoja, joita ei enää tallentamisen jälkeen voida muuttaa, vaan ainoastaan voidaan lisätä uusia tietoja entisen jatkoksi. Toisenlaisena perusmääritelmänä lohkoketjua voidaan ajatella julkisena tapahtumarekisterinä, jonka luotettavuus syntyy koneellisesti ja ilman ylläpitoa edellyttävää instituutiota tai järjestöä. (Johansson ym. 2019, 28.)

Lohkoketjuajattelu tuo monenlaisia mahdollisuuksia liiketoimintaan. Suuryritykset maailmalla ovat suorittaneet jo erilaisia kokeiluja, projekteja ja hankkeita, ja nämä ovat osoittaneet, että potentiaalia lisäarvon tuottamiseen on valtavasti. On arvioitu, että yrityksillä ja organisaatioilla on mahdollisuus säästää kuluissa, tehostaa vaihdantaa ja luoda uusia liiketoimintamalleja hyödyntämällä lohkoketjuja sekä niiden päälle rakennettavia järjestelmiä. Ihmisten käyttämä aika ja vaiva saadaan vähenemään automatisoimalla monia transaktioita, joiden on tapahduttava eri aikoina ja eri paikoissa. (Johansson ym. 2019, 136.)

Maailmanlaajuisen vaihdantainfrastruktuurin kehittyminen voi edistyä vauhdilla, mikäli otetaan käyttöön lohkoketjujärjestelmiä, joissa useat eri toimijat voivat toimia samassa digitaalisessa ympäristössä. Lisäarvoa syntyy merkittävästi myös olennaisen tiedon ja arvon jakamisesta keskenään tässä ympäristössä. Yhteistyö on edellytys lohkoketjuteknologian tehokkaaseen ja hyödylliseen käyttöön. Puhutaan konsortiomallista, missä sekä kilpailevat että yhteistyötä tekevät yritykset luovat yhteisiä käytäntöjä ja hyödyntävät lohkoketjua. Konsortioilla tarkoitetaan organisaatioiden usein väliaikaista yhteenliittymää, jonka tarkoituksena on edistää yhteistä etua esimerkiksi hankkeen tai projektin muodossa. Yhteinen etu voi olla vaikka kehitystyö, mikä palvelee kaikkia konsortion osapuolia. (Johansson ym. 2019, 137.)

Lohkoketjuteknologian hyödyntämisen haasteita ovat lait ja sääntely. Lainsäädännön on hankalaa seurata nopeasti kehittyvän teknologian tarpeita. Uusien ilmiöiden sääntelyä vaikeuttaa vaikutusten hankala ennakoitavuus. Suomessa ei ole varsinaista lohkoketjuteknologiaa koskevaa sääntelyä vielä, ja yleinen lohkoketjustandardointi on aluillaan. On arvioitu, että lohkoketjuteknologian avulla voimme luoda kokonaan uusia varallisuusluokkia tai yhteistyömenetelmiä, joiden vaikutus voi parhaassa tapauksessa tuoda Suomelle merkittävää talouskasvua. EU:ssa tutkitaan yksittäisten valtioiden toimesta, miten lohkoketjuja voisi hyödyntää valtionhallinnossa. Kiina on presidenttinsä puheissa esittänyt positiivisen näkemyksensä siitä, miten lohkoketjut jo itsessään ovat teknologinen läpimurto, johon Kiinan valtiona on sijoitettava. (Johansson ym. 2019, 211.)

2.4 Taloushallintojärjestelmät

Digitaaliseen taloushallintoon pääseminen edellyttää järjestelmä- ja palveluvalintoja yrityksiltä ja organisaatioilta. Ohjelmistot ja tietojärjestelmäarkkitehtuurit tulisi valita tarkoitustaan palveleviksi ja ennen kaikkea yrityksen strategiaa tukeviksi. Strategia, toimiala, kilpailutilanne, kasvusuunnitelmat, resurssien saatavuus ja kansainvälistyminen ovat tekijöitä, jotka on otettava huomioon ohjelmiston valinnassa. Perusteellinen analyysi yrityksen tilanteesta ja tavoitteista varmistaa oikeanlaisen talouden järjestelmäratkaisun. (Lahti & Salminen. 2014 34.)

Taloushallinnon kokonaiskustannuksista tietotekniikan ja ohjelmistojen osuus voi nousta suurissa yrityksissä jopa yli 20 prosenttiin. Onnistuneilla järjestelmävalinnoilla ja hyvällä käyttöönotto- toteutuksella vaikutetaan merkittävästi työn tehokkuuteen ja sujuvuuteen. Teknologinen kehitys

on ollut nopeaa myös taloushallinnon osalta. Ensimmäiset järjestelmät perustuivat reikäkorttien avulla tallennettaviin kirjanpilotapahtumiin. Tietotekninen kehitys ja ATK-perusteinen kirjanpito alkoivat 1950-luvulla. 1970-luvulla ilmestyivät markkinoille ensimmäiset valmisohjelmat, ja 80-luvulla tarjontaa alkoi olla myös pk-yritysten saatavilla. 1990-luvulla yleistyivät ERP-järjestelmät, ja 2000-luku on siirtänyt järjestelmät pilveen. Koko ajan järjestelmien väliset integraatiot etenevät nopeasti ja järjestelmien käytettävyyteen on panostettu entistä enemmän. Integraatiot internetkaupankäynnin sovellusten ja taloushallinnon välillä ovat yleisiä. Kehitys on kulkenut keskustietokoneratkaisuista ja hierarkkisista tietokannoista nykyajan graafisiin ja web-selainpohjaisiin käyttöliittymiin. (Lahti & Salminen 2014, 35–36.)

Kuva 6. Taloushallintojärjestelmätarpeet eri kokoisissa yrityksissä (Lahti & Salminen 2014, 39)

Kuvaan 6 on kuvattu erikokoisten yritysten taloushallintoprosesseja. Pienyritys pärjää paljon suppeammalla taloushallintojärjestelmällä kuin keski- tai suuri yritys. Tarpeet määräytyvät liiketoiminnan ja laajuuden mukaan. Myös kansainvälisyys asettaa järjestelmälle erilaisia edellytyksiä ja tarpeita.

Pienissä yrityksissä prosessit voivat koostua vain ostoreskontrasta, perusmyyntilaskutuksesta, maksuliikenneprosessista ja pääkirjanpidosta. Keski- ja suurissa yrityksissä näiden prosessien lisäksi on usein käyttöomaisuuskirjanpitoa (KOM), matka- ja kululaskujen käsittelyä, johdon laskentaa

tukevat prosessit ja kassanhallintaprosessi. Suurissa yrityksissä tarvitaan usein erillislaskutusohjelmia eri tarpeisiin tai järjestelmiä sopimusten käsittelyyn. Raportointitarpeet suuremmissa yrityksissä ovat vaativampia, ja näitä tarpeita ratkaisevat avainluku- ja/tai tuloskorttiraportointi.

Integroidulla taloushallinnolla tarkoitetaan tämän päivän automatisoitua digitaalista taloushallintoa. Integraatio koskee koko yrityksen arvoketjua, eikä ainoastaan yrityksen omia järjestelmiä, toimintoja ja työntekijöitä. Integraatioon voidaan laajassa kontekstissa liittää liittymät ja rajapinnat sidosryhmiin, kuten viranomaisiin, asiakkaisiin, toimittajiin ja alihankkijoihin. Yrityksen toimiessa sähköisessä liiketoimintaympäristössä integrointi ja reaaliaikainen tieto ovatkin keskeisiä toiminnan edellytyksiä. (Lahti & Salminen 2014, 42.)

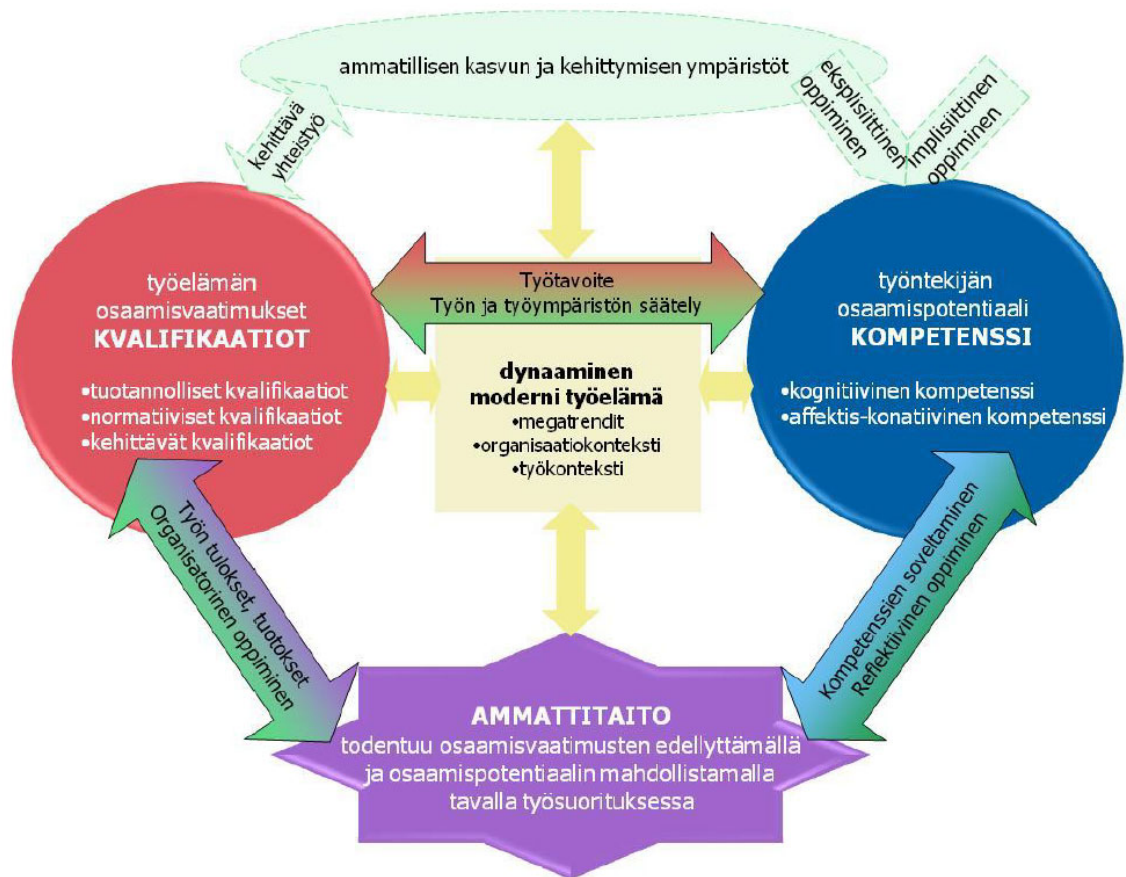
Kirjanpidon kirjaukset syntyvät työntekijöiden suorittamista erilaisista toimenpiteistä, kuten vaikkapa myynti- tai ostotapahtumasta. Mikäli eri toiminnoissa on käytössä erilliset järjestelmät, tulee tiedot näistä esijärjestelmistä tai moduuleista saada yhteiseen tietokantaan ja kirjaukset kirjanpitoon. Integraatio mahdollistaa vähemmän saman tiedon syöttämistä ja käsittelyä sekä vähentää inhimillisten virheiden määrää samalla kun se nopeuttaa ja parantaa tiedon kulkua. Integroituja toiminnanohjausjärjestelmiä ohjataan ohjaustietojen avulla. Ohjaustiedoissa määritellään erilaiset säännöt kirjauksille ja muille käsittelyille. (Lahti & Salminen 2014, 42.)

3 Työelämäosaaminen

Työelämäosaamisella tarkoitetaan työssä tarvittavien tietojen ja taitojen hallitsemista ja kykyä soveltaa niitä oikein ja tarkoituksenmukaisesti. Osaaminen tarkoittaa kykyä muuttaa taidot ja tiedot toiminnaksi. Toinen tapa on määritellä osaaminen opiskelulla ja kokemuksella hankitun tiedon ja taidon käyttöönottamiseksi. Osaaminen on aktiivista ja dynaamista tietämistä, jossa tiedon sisältö ja sen soveltaminen yhtyvät. Tavoitteellisuus ja onnistumisen näkökulma ovat osa osaamista. Työelämäosaamisessa on kyse työssä menestymiseen tarvittavista tiedoista, taidoista ja asenteista. Työelämäosaamista pidetään monimutkaisena ja abstraktina ilmiönä. Työelämäosaamisen keskeisimpinä käsitteinä voidaan pitää kvalifikaatiota ja kompetenssia. Näiden lisäksi työelämäosaamiseen liitetään usein ammattitaidon käsite. (Hanhinen 2010, 48–49.)

Hanhinen toteaa väitöskirjassaan, että kompetenssin ja kvalifikaation merkityssisällöt ovat päällekkäisiä tai ristiriitaisia toisinaan (Hanhinen 2010, 49). Pelttari toteaa omassa väitöskirjassaan, että käsitteiden kvalifikaatio ja kompetenssi määrittelemistä vaikeuttavat niiden alkuperän erot ja käytön sekavuus. Käsitteitä voidaan käyttää toistensa synonyymeinä tai monessa eri merkityksessä (Pelttari 1997, 45). Useimmin epäselvää on, onko kompetenssi (tai kvalifikaatio) käsitelty työtehtävien asettamiksi vaatimuksiksi vaiko yksilön ominaisuudeksi (Hanhinen 2010, 49).

Hanhinen kuvaa (kuvassa 8) työelämäosaamisen mallilla oivallisesti, miten työelämäosaamisen osatekijät eivät ole irrallisia, vaan ne suhteutuvat toisiinsa. Onnistuneen työsuorituksen ja sitä kautta työorganisaation menestymisen pohjana ovat kvalifikaatiot, jotka johdetaan työelämän vaatimuksista. Ammattitaidon syvyyttä on mahdollista mitata kvalifikaatiota vasten, eli tarkastella miten työntekijän työsuoritus vastaa kvalifikaatioiden määrittämää työsuoritusta. Kuvan nuolet kertovat vastavuoroisuudesta. Nuolten yläosassa oleva väritys kertoo suoritusprosessin vaiheiden etenemistä myötäpäivään. Vastapäivään kuvassa kulkevat ammatillisen kasvun ja kehittymisen prosessit. Vihreä väritys, mikä on nuolten alapuolella, kuvaa osatekijöiden jatkuvaa kehittymistä. (Hanhinen 2010, 143–144.)

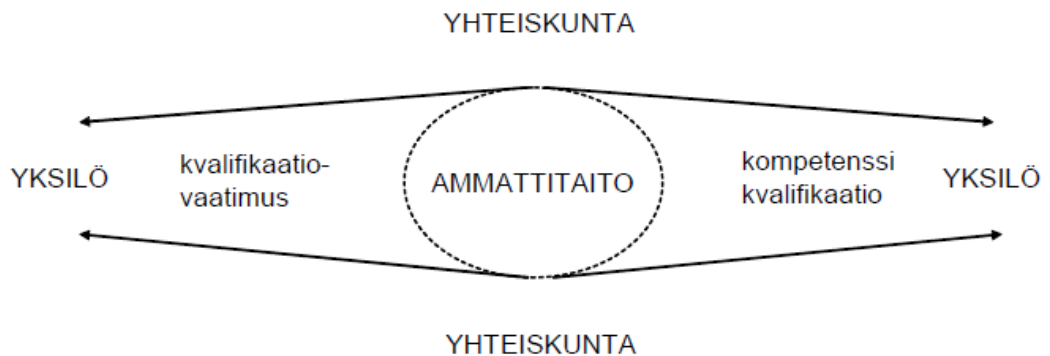

Kuva 7. Työelämäosaamisen malli (Hanhinen 2010, 143)

3.1 Kompetenssi

Kompetenssin yleisimmin käytetty termi on osaamiseen viittaava. Kompetenssia on luokiteltu tutkimuskirjallisuudessa useilla eri tavoilla. Lähtökohta on tavallisesti se konteksti, missä osaamista on käsitelty. (Hanhinen 2010, 52.) Perinteinen kompetenssin pääjaottelutapa on ymmärtää kompetenssi joko yksilön kykyä suoriutua työtehtävistä, tai yksilön ominaisuuksina (tiedot, taidot ja asenne) tai em. yhdessä: kykyä suoriutua työtehtävistä ja yksilön ominaisuuksina. Tämä näkökulma yhdistää suoritusnäkökulmaan henkilön ominaisuudet, jolloin kompetenssi tarkoittaa työntekijän valmiuksia, kykyjä ja ominaisuuksia suoriutua tietyistä tehtävistä. (Helakorpi 1999, 15.)

Hanhinen kuvaa väitöskirjassaan ammattitaito-, kompetenssi- ja kvalifikaatiokäsitteiden välistä suhdetta. (Kuva 9)

Kuva 8. Ammattitaito-, kompetenssi-, kvalifikaatio- ja kvalifikaatiovaatimuskäsitteiden väliset suhteet Pelttarin (1997) mukaan (Hanhinen 2010)

Kompetenssin ja kvalifikaation merkityssisältöjä pidetään toisinaan päällekkäisinä tai ristiriitaisina. Määrittelemistä vaikeuttavat niiden alkuperän erot ja sekava käyttö. Käsitteitä käytetään toistensa synonyymeinä tai useissa eri merkityksissä. Tavallinen ongelma on, käsitetäänkö kompetenssi (tai kvalifikaatio) yksilön ominaisuudeksi vai työtehtävien asettamiksi vaatimuksiksi. Nämä ristiriitaisuudet ja tulkintojen eroavaisuudet tulevat esiin mallinnettaessa työelämäsaamisen osatekijöiden suhteita. (Hanhinen 2010, 49.)

Kompetenssia on kuvattu ja jäsennelty eri tavoin. Hanhinen esittelee väitöskirjassaan kolme näkemystä: Bunkin (1994), Wesselinkin ja tutkijaryhmän (2003) ja perinteisen jaottelutavat.

Ammatillista kompetenssia on jäsennelty seuraaviin päätyyppeihin Bunkin (1994) mukaan:

- Ammatillinen kompetenssi, millä tarkoitetaan spesifisen toiminta-alueen tehtävistä suoriutumista.
- Menetelmällinen kompetenssi, mikä tarkoittaa työsuorituksen aikaisiin ongelmiin reagoimista ja ratkaisujen etsimistä ongelmiin, sekä saatujen kokemusten hyödyntämistä tulevissa ongelmanratkaisutilanteissa.
- Sosiaalinen kompetenssi, millä tarkoitetaan kommunikointia ja yhteistyötä toisten ihmisten kanssa, sekä empatian ja ryhmätöytäitojen osoittamista ryhmätyössä

- Osallistumista edistävä kompetenssi, joka merkitsee oman työn ja työympäristön muokkaamista, organisointi- ja päätöksentekotaitoa sekä vastuunottoa omasta toiminnasta ja kehityksestä. (Hanhinen 2010, 53.)

Perinteinen ja yleisen tason kompetenssin pääjaottelutapa tarkastelee termiä seuraavasti:

- kykyä suoriutua työtehtävistä
- yksilön ominaisuuksina: tietoina, taitoina tai asenteina
- tai em. yhdessä: kykyä suoriutua työtehtävistä ja yksilön ominaisuuksina (Hanhinen 2010, 53).

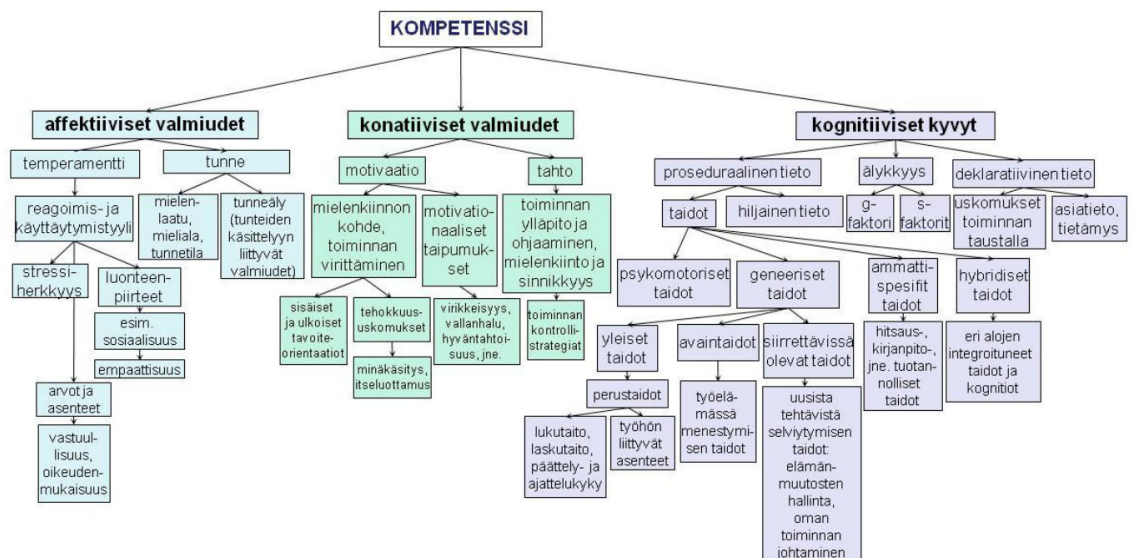
Riippuen näkemyksestä kompetenssin voidaan katsoa liittyvän suorittamiseen tai tekemiseen. Sanakirjamääritelmän mukaan kompetenssi tarkoittaa kykyä suoriutua määräytyistä tehtävistä: ”Competence is the ability to perform some task”. Sijoittamalla tämän määritelmän työkontekstiin, tarkoitetaan kompetenssilla kykyä suoriutua tiettyjen kriteereiden mukaan organisaation määrittämistä tehtävistä. Toisesta näkökulmasta tarkasteltuna kompetenssin voidaan ajatella kuvaavan yksilön ominaisuuksia. Kyvykkyys rakentuu yleisistä, ammattiin liittyvistä sekä erityisalan tiedoista, taidoista ja asenteista. Kompetenssi voi olla myös yksilön kokemus omista mahdollisuuksistaan ja kyvyistään toimia tavoitteiden suuntaisesti ja kyvyistään vaikuttaa ympäristöönsä. (Hanhinen 2010, 53–54.)

Kompetenssi on pelkistettynä kykyä muuttaa taidot ja tiedot toiminnaksi. Tätä määritelmää voidaan täsmentää toteamalla kompetenssin olevan kykyä suorittaa sovitun standardin mukaisesti ennalta määritelty tehtävä, prosessi tai toiminto. Kompetenssin ydin muodostuu työntekijän tiedoista, taidoista ja valmiuksista. Kompetenssilla tarkoitetaan kyvykkyyttä ja valmiutta suorittaa tietyt työtehtävät. Luonteeltaan kompetenssia ajatellaan potentiaalisena kapasiteettina ja tekemisen mahdollistavana voimavarana. Kompetenssia on yksilön tai ryhmän potentiaalinen kapasiteetti käsitellä menestyksekkäästi tiettyjä tilanteita. Kompetenssi on siis potentiaalinen, että aktuaalinen kyvykkyys. (Hanhinen 2010, 71.)

Ajatus maksimaalisesta tai onnistuneesta suorituksesta voidaan liittää kompetenssiin. Kompetenssia harvemmin kuvataan ainoastaan yksilön liitettyinä taitoina, sillä kompetenssi usein perustuu yhteistoiminnalliseen tiimien ja verkostojen asiantuntemukseen. Kompetenssin ajatellaan

olevan sidonnainen kuhunkin tehtävään, tilanteeseen ja/tai asiayhteyteen. Kompetenssi on siten altis muutokselle. Kykyä yhdistää relevanttia tietoa ja integroida niitä taitojen kanssa käytäntöön kuvataan myös kompetenssina. Kompetenssien määrittelyä kuvataan ohjaavan sen viitekehyksen, jossa määrittely tapahtuu. Kompetenssit voivat siten olla hyvin erilaisia eri ammateissa sovellettavia tiedollisia kykyjä tai hyvin spesifiä tietämystä. (Hanhinen 2010, 72–73.)

Kompetenssi on laadullinen eli kvalitatiivinen käsite, ja sitä voidaan kuvata, mitata ja arvioida. Kompetenssi ei ole selkeästi nähtävissä oleva ominaisuus, vaan sen on kyky tai valmius, jonka olemassaolo näyttäytyy suoriutumisenä toteutuessaan tietyissä tilanteissa. Liitettäessä kompetenssi tavoitteeseen, strategiaan tai työtehtävään se saa merkityksensä. Esimerkiksi voidaan ajatella, että henkilö voi olla pätevä tekemään jotakin asiaa, vaikkei hänellä olekaan virallista tutkintoa tai osaaminen ei ole kvalifikoitua. Kompetenssi on usein prosessimerkityksinen dynaaminen käsite, eli se on jotain mitä voidaan käyttää, kehittää ja muuttaa. Kompetenssin sisältö muuttuu jatkuvasti, kun työn kohteet, muuttuvat työnjaot ja organisointi, teknologia ja uusi tieto muuttuvat. Kompetenssin on mahdollista kehittyä parhaiten oppimisprosessissa, jossa ihminen osallistuu itse oman työnsä kehittämiseen. (Hanhinen 2010, 73–74.)

Kuva 9. Kompetenssikäsitteen käsittekartta (Hanhinen 2010 76)

Kompetenssi eli yleisesti pätevyyttä tai kelpoisuutta kuvaava termi koostuu Hanhisen käsittekartan (kuva 10) mukaan affektiivisista ja konatiivisista valmiuksista sekä kognitiivisista kyvyistä. Affektiiviset valmiudet on jaettu temperamenttia ja tunteita kuvaaviin osioihin. Konatiiviset valmiudet tarkoittavat motivaatiota ja tahtoa. Kognitiivisilla kyvyillä tarkoitetaan älykkyyttä. Sitä täydentää deklaratiivinen tieto, joka merkitsee muodollista kirj tietoa. Kolmantena kognitiivisiin kykyihin liittyy proseduraalinen tieto, millä tarkoitetaan tietoa siitä, miten asiat tehdään. (Hanhinen 2010.) Mallipohjan ensimmäinen sivu on kansilehti.

3.2 Kvalifikaatiot

Kvalifikaatiokäsite on lähtöisin työmarkkinoilta, ja lähtökohtana voidaan pitää saksalaista työelämän tutkimustraditiota. Kvalifikaatio on kompetenssia instituutionalisempi ja yhteiskunnallisempi käsite, sillä sen katsotaan liittyvän koulutuksen ja työn kohtaavuusongelmiin. Se on tärkeä juuri instituutionaalisen luonteensa vuoksi, kun tarkastellaan työelämän muutosta, jossa on otettava huomioon työn, työorganisaatioiden, työmarkkinoiden kuin oppilaitosinstituutioiden muutosten vaikutukset työn tekemiseen. (Hanhinen 2010, 77.)

Pätevyys- ja osaamisvaatimukset eli kvalifikaatiot johdetaan tehtävästä työstä sen mukaan miten relevantteja ne ovat itse työn suorittamisen kannalta. Kvalifikaatioon liittyviä käsitteitä on runsaasti, ja Metsämuuronen (2001) kuvaa käsitteiden runsautta sekamelskaksi. Selkein tapa jäsentää kvalifikaation käsite on Metsämuuronen mukaan se, että työelämä tuottaa ne vaatimukset, joita ammattitaitoiselta työntekijältä vaaditaan. Kvalifikaatiovaatimukset nousevat työstä, ja kvalifikaatio on tunnustettua osaamista, jolla työntekijä vastaa näihin vaatimuksiin. (Metsämuuronen 2001, 154.)

Hanhinen (2010) määrittää kvalifikaatioiden olevan luonteeltaan dynaamisia ja muuttuvia. Työprosessien muutos on seurausta jatkuvasta teknisestä ja yleisestä yhteiskunnallisesta kehityksestä. Kun työprosessien osatekijät muuttuvat, vaikutus yltää myös työn kohteen, työvälineiden ja työntekijöiden keskinäisiin suhteisiin. Muuttuvan työprosessin ylläpitäminen edellyttää uudenlaisia kvalifikaatioita. Kvalifikaatio pitää sisällään koulutuksen ja työn välisen yhteyden. Kvalifikaatiot ovat edustaneet koulutuksen suunnittelussa avainkäsitettä, jolla on pyritty johtamaan koulutustavoitteet työelämän vaatimuksista käsin.

Tavallisimmin kvalifikaatiot on jaoteltu kolmeen päätyyppiin: 1) tuotannollisiin, 2) normatiivisiin ja 3) innovatiivisiin kvalifikaatioihin. Tätä jakoa käytetään mm. kansainvälisessä työjärjestössä ILO:ssa. ILO eli International Labour Organization on rakenteeltaan ja toiminnaltaan kolmikantainen, eli työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen edustajat osallistuvat järjestön työhön tasavertaisina valtioiden hallitusten edustajien kanssa. (TEM n.d.)

Kuva 10. Kvalifikaation käsittekartta Hanhisen (2001) mukaan.

Kuvan 10 käsittekartta kuvaa kvalifikaatioiden jäsentelyä sekä kvalifikaation ominaisuuksia ja osatekijöitä. Tässä kuvassa kehittävät kvalifikaatiot merkitsevät samaa kuin edellä mainittu innovatiiviset kvalifikaatiot. Keskeiset käsittealueet ovat omina väreinään käsitteen rakenneosien havainnollistamiseksi. Käsitteiden ja termien keskinäiset suhdekytkennät ovat kahdenvälisiä ja yhden-suuntaisia siksi, että osatekijöiden väliset hierarkkiset suhteet korostuisivat. (Hanhinen 2010, 85.)

Helakorpea (2005) mukaillen seuraavat termit:

Osaaminen

Osaamisella tarkoitetaan ihmisten käyttäytymiseen liittyviä kykyjä ja valmiuksia. Osaamisen voidaan ajatella olevan taidon soveltamista sosiaalisessa kontekstissa (esim. työorganisaatiossa). Hiljainen tieto, joka on usein tiedostamatonta ja subjektiivisiin kokemuksiin perustuvaa ymmärrystä, liittyy myös osaamiseen. (Helakorpi 2005, 58.)

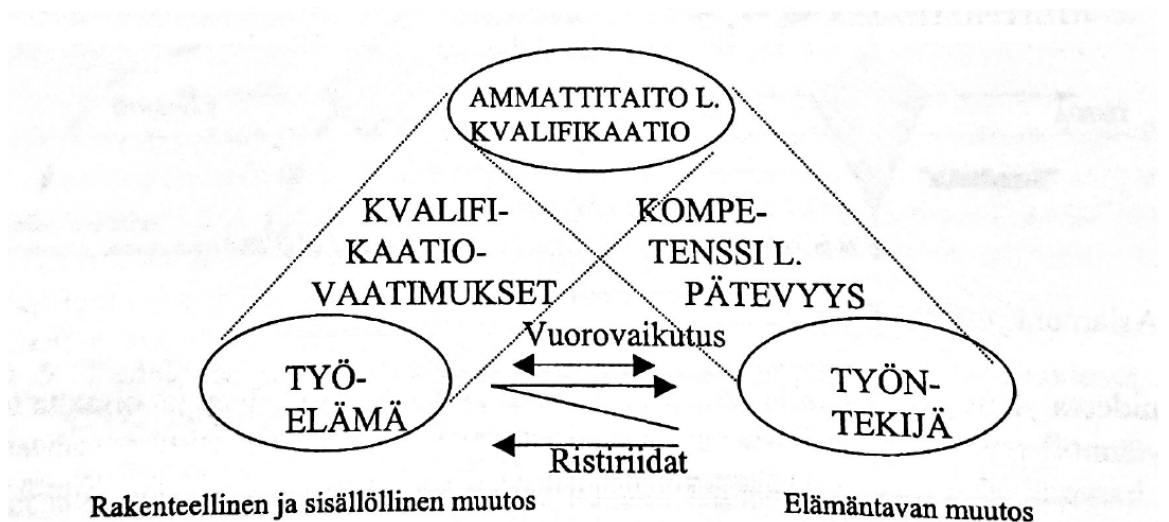
Kvalifikaatio ja kompetenssi

Kvalifikaatiolla tarkoitetaan niitä vaatimuksia, joita edellytetään johonkin työhön tai ammattiin, eli puhutaan ammattitaitovaatimuksista. Kompetenssilla eli pätevyydellä tarkoitetaan työntekijän omaavia valmiuksia suoriutua tietyistä tehtävistä. (Helakorpi 2005, 58.)

Asiantuntijuus

Asiantuntijuuden, mitä kutsutaan myös ekpertiisiksi, voidaan sanoa perustuvan kokemuksiin, tietoihin, taitoihin ja osaamiseen. Asiantuntijuus ajatellaan myös tietämykseksi, jonka toimija suhteuttaa tehtävän kulloisiinkin vaatimuksiin. Asiantuntijuus sisältää arvonäkökulman, eli eettisen asiantuntijuuden. Asiantuntijuus on subjektiivista ja relatiivista. Toimintavalmiuden lisäksi asiantuntijuuteen liittyvät innovaatiovalmiudet. Asiantuntija pystyy kehittämään hyvän koulutuksen ja laajan kokemuksen myötä työtään, alaansa ja työyhteisöään (reflektiivinen asiantuntijuus). (Helakorpi 2005,59.)

Keurulainen, H. (1998) esittää oheisella kuviolla (kuva 11) jäsentämäänsä edellä mainittujen käsitteiden yhteyttä toisiinsa:

Kuva 11. Ammattitaito, kvalifikaatio ja kompetenssi (Keurulainen 1998)

4 Ammattikorkeakouluopetus

Opetusministeriön toimeksiannosta on vuonna 2009 tehty tutkimus, missä pyrittiin laatimaan yhteenvedoa tähän asti tehdystä toisen asteen ammatillisen koulutuksen ja ammatillisen aikuiskoulutuksen sekä ammattikorkeakoulujen työelämän suhteita käsittelevästä tutkimuksesta. Kyseessä on ns. metatutkimus, mikä tarkoittaa sitä, että tutkimusaineistona on ollut jo tehty erittäin laaja tutkimus. Keskeinen peruste tutkimukselle oli se, että tässä vaiheessa tarvitaan jo tehtyjen koulutusta ja työelämää tutkivien tutkimusten kokoavaa tutkimusta. Tavoitteena tutkimukselle oli löytää koulutuksen ja työelämän yhteistyön hyvät käytänteet, toimivat mallit sekä keskeisimmät kehittämiskohteet. Tutkimuksen johtopäätöksissä ilmenee mm., että monista hyvistä pyrkimyksistä ammattikorkeakoulujen työelämälähtöisyydessä on edelleen kehittämistä. Tutkimustulos osoittaa, että tasapainoilu tieteellisyyden ja toisaalta käytännönläheisyyden kanssa ei ole täysin onnistunut. Ammattikorkeakoulujen opettajiinsa kohdistama vaatimus tehdä tutkimusta opetustyön rinnalla vaikutta olevan ainakin lievässä ristiriidassa tutkimustulosten kanssa. Johtopäätöksistä ilmenee myös, että ammattikorkeakoulujen opiskelijoiden yrittäjähenkisyydessä ja yrittäjyysosaamisessa on aineiston mukaan vielä paljon kehittämisen varaa. Tulosta pidetään luonnollisena ottaen huomioon oppilaitosten kulttuurin, ja sen, että opiskelijoita ei kouluteta yrittäjiksi. (Jokinen, Lähteenmäki & Nokelainen 2009.)

Tutkimuksen yhteydessä tehtävissä haastatteluissa ehdotettiin, että yksi keino lisätä opiskelijoiden yritysosaamista olisi se, että opiskelijat opintojen päättövaiheessa tarjoaisivat palveluita oman yrityksen kautta sen sijaan, että menevät töihin yrityksen palvelukseen. Tutkimustulosten mukaan työelämäyhteistyötä on pidetty tähän asti oppilaitosvetoisena. Johtopäätöksessä ehdotetaan, että tulevaisuudessa kannattaisi kannustaa ja motivoida yrityksiä ja muita työpaikkoja tiiviimmin mukaan yhteistyöhön aina koulutuksen suunnittelusta aja opetussuunnitelmien laadinnasta lähtien. Yksi metatutkimuksen kehittämissuunnitelmista on: ”Yrityksiä ja muita työpaikkoja tulee kannustaa ja motivoida mukaan tiiviimmin yhteistyöhön ja koulutuksen kehittämiseen lähtien koulutuksen suunnittelusta ja opetussuunnitelmien laadinnasta.” (Jokinen, Lähteenmäki & Nokelainen 2009.)

Seppo Helakorpi tarkastelee kouluttajan asiantuntijuutta ja erityisesti ammatillisen sektorin kouluttajan asiantuntijuutta. Helakorpi keskittyy toimintaympäristön muutoksia ja sen vaikutuksia

kouluttajan asiantuntijuuteen. Kouluttajan asiantuntijuutta tarkastellaan julkaisussa kahden suuren kehitystrendin näkökulmasta: ensimmäinen on itse koulutus, uusiin tiedon ja oppimisen käsitteisiin ja koulun tapaan toimia. Toinen kehitystrendi liittyy työelämäyhteyteen ja sen kehittämiseen. Kouluttajan ajatellaan toimivan laajasti koko asiantuntijuutensa sektorilla eikä pelkästään ”koulussa”. Helakorpi kuvaa julkaisun esipuheessa modernin aikakauden olevan päättymässä ja tilalle olevan astumassa uusien suuntauksien. Tehokkuus- ja tuotantoajattelussa on uudenlaiset tuulet ja tapa tehdä työtä on uusi. Verkostoitumisen ja globaalien yritystoiminnan on arvioitu muuttavan asiantuntijoiden toimintaympäristöjä ja kompetenssia. (Helakorpi 1999.)

4.1 Opetussuunnitelmat

Ammattikorkeakouluja kokeiltiin Suomessa vuodesta 1991 alkaen, ja ensimmäiset vakinaistetut ammattikorkeakoulut aloittivat toimintansa syksyllä 1996. Ammattikorkeakoulujen opetuksen luonnetta kuvataan Helakorven ja Olkinuoran kirjassa niin, että se on tieteellis pohjaista, mutta käytännöllisesti suuntautunutta. Ammattikorkeakoulussa opiskellaan tehtäviin, joihin on korkeat kvaatifikatiovaatimukset. Näitä tehtäviä ovat mm. asiantuntija-, suunnittelija-, kehittämis- ja esimestehtävät. Ammattikorkeakoululaki määrittää, että ”Ammattikorkeakoulun tehtävänä on antaa työelämän ja sen kehittämisen vaatimuksiin sekä tutkimukseen, taiteellisiin ja sivistyksellisiin lähtökohtiin perustuvaa korkeakouluopetusta ammatillisiin asiantuntijatehtäviin ja tukea opiskelijan ammatillista kasvua. (Helakorpi & Olkinuora 1997, 6.)

Ammattikorkeakoulun tehtävänä on lisäksi harjoittaa ammattikorkeakouluopetusta palvelevaa sekä työelämää ja aluekehitystä edistävää ja alueen elinkeinorakennetta uudistavaa soveltavaa tutkimustoimintaa, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa sekä taiteellista toimintaa. Tehtäviään hoitaessaan ammattikorkeakoulun tulee tarjota mahdollisuuksia jatkuvaan oppimiseen. (L 932/2014.)

Ammattikorkeakoulun opetussuunnitelma on pedagogisen johtamisen keskeinen työväline. Ammattikorkeakoulutuksen alkuvaiheessa 1990-luvulla opetussuunnitelmavastuu oli keskushallinnolla. Ammattikorkeakoulu-uudistuksen myötä koulutuksen suunnittelun oikeus ja vastuu siirrettiin alueelliselle tasolle kunkin ammattikorkeakoulun tehtäväksi. Opetussuunnitelmatyössä on

havaittu suuriakin eroja ammattikorkeakoulujen ja koulutusten välillä. Usein opetussuunnitelmatyö keskittyy menetelmällisiä ratkaisuja enemmän sisältöjen ja eri oppiaineiden välisten suhteiden muuttamiseen. Opetussuunnitelmien taustalla olevat haasteet ovat vaikuttaneet pirstaleisten rakenteiden syntymiseen. Tavoitteena oli luoda opintojaksoista suurempia kokonaisuuksia, mutta opettajien välistä yhteistyötä ja aitoja toiminnallisia yhteyksiä oli haastavaa saada toteutumaan toivotulla tavalla. Opetussuunnitelmien laadinnassa on tunnistettu tarve huomioida koulutusten sekä korkeakoulun ja kansallisten lähtökohtien lisäksi eurooppalaisen viitekehyksen vaatimukset. (Auvinen, Hirvonen, Dal Maso, Kallberg & Putkuri 2007.)

Opetussuunnitelmien laatiminen lähtee kunkin toimialan työtehtävissä tarvittavien tietojen ja taitojen kartoituksesta. Opetussuunnitelman pohjalla tulee olla selvitys siitä, mitä kaikkea tietoja, taitoja ja asenteita koulutuksen tuloksena toivotaan kehittyvän, laajentuvan ja syventyvän, jotta tuloksena syntyy relevanttia ja riittävää osaamista. Näiden osaamisten selvityksen perusteella luodaan osaamistavoitteet, joilla odotetaan päästävän haluttuun lopputulokseen. Osaamistavoitteiden määrittelyn tulee perustua ammatilliseen ongelmanratkaisuun. Opetussuunnitelmaprosessissa hyödynnetään osaamisesta tehtyjä tutkimuksia sekä tulevaisuusskenaarioita. Näitä täydentävät työelämästä saadut tiedot sen vaatimasta tarpeellisesta osaamisesta. (Happo, Lehtelä, Kepanen, Peurunka, Liu & Karjalainen 2018.)

Oppiminen konstruktiosprosessina

Oppimisen voidaan sanoa olevan oppijan oman toiminnan tulosta. Se on tiedon rakentamisen eli konstruoinnin prosessi. Prosessissa oppija tulkitsee ja valikoi informaatiota ja tietoa aikaisemmin oppimastaan, tietämyksestään, kokemuksestaan ja odotuksistaan lähtien. Keskeistä prosessissa on se, mitä oppija tekee. Eri oppijalle sama asia voi olla eri tavoin merkityksellinen, ja se voidaan käsittää eri tavoilla. Kaikki eivät siis opi samoja asioita samoista sisällöistä tästä johtuen. (Helakorpi & Olkinuora 1997, 108.)

Oppimisessa ymmärtäminen ja ajattelu ovat keskeisiä asioita. Tämän näkemyksen mukaisesti opetussuunnitelma ei voi olla kovin tarkka tavoitteiden ja sisältöjen dokumentti. Opetussuunnitelma koostuu keskeisistä tavoitteista ja ideoista, jotka mahdollistavat koulutusvaiheen kokonaisosaamisen. Opetussuunnitelman tulisi tähdätä älyllisiin taitoihin, joita voidaan soveltaa asiantuntijatehtävissä, yrittäjänä tai suunnittelijana toimiessa erilaisiin sisältöihin ja vaihteleviin käytännön tilanteisiin ja probleemeihin. (Helakorpi & Olkinuora 1997, 109.)

Ammattikorkeakoulujen koulutusten opetussuunnitelmat jakautuvat eri opintojaksoiksi. Tämä on nykyisin vallalla oleva moduulirakenteisen opetussuunnitelman tyyli. Oppimistehtävät jaetaan itsenäisiksi ja tavoitteelliseksi osakokonaisuuksiksi moduulirakenteessa. Yksi keskeinen lähtökohta on ollut yksilöllisesti joustavien opetusohjelmien luominen. Opiskelijalla on valittavana ja toteutettavana runsaasti vaihtoehtoja, joita voi tehdä koko koulutusprosessin ajan. Moduuleista tai jaksoista rakentuvilla opetussuunnitelmissa mahdollisestaan opetuksen joustavuutta ja muunneltavuutta olosuhteiden ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Moduulijattelulla tavoitellaan laaja-alaista ammatinhallintaa, työntekijöiden oma-aloitteisuutta ja luovuutta. Nämä asiat toteutuvat vain, jos eri opintojaksojen yhteensä synnyttämää kokonaisuutta analysoidaan riittävästi. Riskinä on, että opintojaksot ovat liian itsenäisiä, ja kokonaisuus hämärtyy sirpaleiseksi. (Helakorpi & Olkinuora 1997, 110.)

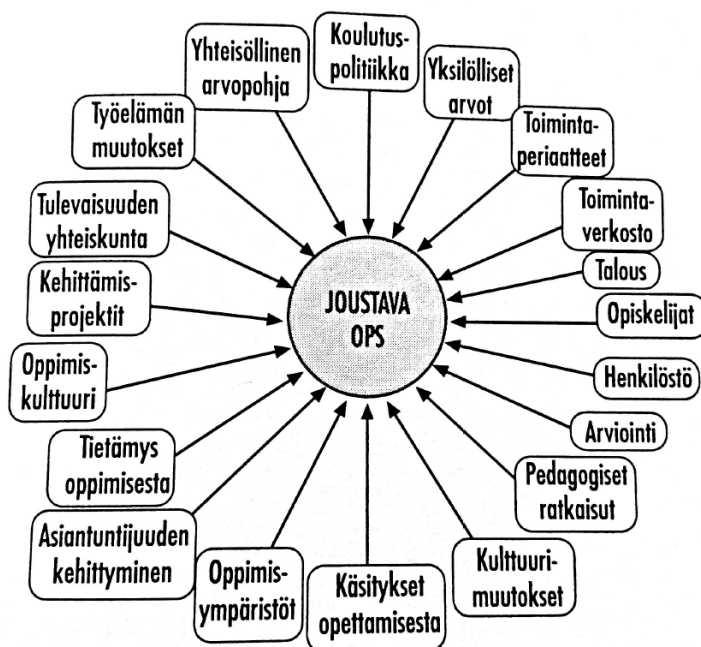
Opetussuunnitelman tehtävät

Opetussuunnitelma palvelee ammattikorkeakoulun henkilökuntaa sekä opiskelijoita. Henkilökunnalle opetussuunnitelma edustaa sisäistä kehittämistä ja laadunvarmistusta. Se mahdollistaa henkilökunnalle mahdollisuuden uudistaa työkäytäntöjä ja luoda kehittyvää oppimiskulttuuria, sekä antaa jatkuvasti virikkeitä yhteiselle kehittämistyölle. Opiskelijat näkevät opetussuunnitelman lähtökohtana omien opintojen suunnittelulle ja toteuttamiselle. Opetussuunnitelman avulla opiskelija hahmottaa koulutuksen päämääränä olevan ammattialan ja asiantuntijuuden kokonaisuuden. Opetussuunnitelma kertoo opiskelijalle tietoa mm. ammattikorkeakoulun arvoista, kehittämisstrategioista, kansainvälisistä kontakteista, opintojen ohjauksesta, koulutuksen tavoitteista ja sisällöistä, oppimisjärjestelyistä, käytettävissä olevista oppimisympäristöistä, tutkintojen muodostumisesta, suoritustavoista ja valinnan mahdollisuuksista. Kolmas sektori, jota opetussuunnitelma kiinnostaa, ovat sidosryhmät kuten työelämä ja muut oppilaitokset niin kotimaassa kuin ulkomailla. Sidosryhmät saavat opetussuunnitelmasta tietoa ammattikorkeakoulun tavoitteista ja toimintatavoista sekä mahdollisista yhteistyöhankkeista ja projekteista. (Helakorpi & Olkinuora 1997, 111.)

Opetussuunnitelman laadintaprosessi

Opetussuunnitelmien kehittämisvastuu edellyttää myös niiden laadukasta laatimisprosessia ammattikorkeakouluilta. Valtakunnallisen ohjauksen jäätyä pois ammattikorkeakoulut laativat opetussuunnitelman kokonaan itse. Tämä työ sisältää paljon vaiheita aina ammattien ja työelämän

muutosten analysoinnista yksittäisen jakson suunnitteluun asti. Opetussuunnitelman laadintaa voidaan kuvata jatkuvasti eläväksi prosessiksi, jonka eri vaiheita ei voida erottaa toisistaan.

Kuva 12. Opetussuunnitelman tärkeitä tekijöitä (Helakorpi & Olkinuora 1997)

Kuvassa 12 ilmenee millä seikoilla tulisi olla vaikutusta joustaviin opetussuunnitelmiin. Tekijöitä on useita aina kulttuurillisista tekijöistä käsityksiin oppimisesta. Kirjatakseen opetussuunnitelmaansa ne arvot ja periaatteet, joiden varaan ammattikorkeakoulun toiminta rakentuu, tarvitaan koko yhteisössä arvokeskustelua ja yhteisten päämäärien hakua. Ainoastaan koulutusohjelmien sisällä käytävä keskustelu ei ole riittävä. Opetussuunnitelmaan sitoutumisen edellytys on, että koko henkilöstö ja opiskelijat sekä työelämän edustajat ovat mukana arvokeskustelussa. (Helakorpi & Olkinuora 1997, 112.)

Keskeinen lähtökohta opetussuunnitelmassa on asiantuntijuuden ja sen kehittymisen käsitys. Opetussuunnitelman pohjana ovat työelämän ja ammattien analyysit, joiden pohjalta opettajat ja opiskelijat voivat löytää kontekstin yhteiselle työlleen. Opetussuunnitelma tarvitsee ammatin alan kehityksen kuvauksen lisäksi visiointi siitä tulevaisuudesta, joka asiantuntijoilla, yrittäjillä ja alan suunnittelijoilla on edessään. Tulevaisuuden visioiminen edellyttää nykyhetken tuntemisen lisäksi perehtymistä futurologiaan. (Helakorpi & Olkinuora 1997, 111.)

Opetussuunnitelman on todettu olevan jatkuvasti elävä prosessi, ja se ei ole koskaan valmis. Prosessiin osallistuvat ammattikorkeakoulun suunnittelijat, opettajat, opiskelijat, työelämän ja yhteiskunnan monipuoliset asiantuntijat, tutkijat ja muiden sidosryhmien edustajat. Keskeistä prosessissa on jatkuva sisäinen ja ulkoinen arviointi. Arvioinnin tulee koskea sekä tavoitteita, sisältöjä, käytettyjä työskentelytapoja ja arviointimenetelmiä ja saavutettuja oppimistuloksia. Tämän arvion pohjalta tehdään opetussuunnitelmallisia valintoja. (Helakorpi & Olkinuora 1997, 111.)

Eri ammattikorkeakoulujen ja eri koulutusohjelmien opetussuunnitelmat eroavat huomattavasti toisistaan, sillä opetussuunnitelmille ei ole määritetty muotoa. Opetussuunnitelmien tulisi kuitenkin sisältää seuraavat osat:

- ammattikorkeakoulun toiminnan peruslähtökohdat
- ammattikorkeakoulun arvoperusta
- ammattikorkeakouluopintojen yleistavoitteet
- koulutuksen tavoitteleman asiantuntijuuden ja ammattialan nykyisyyden ja tulevaisuuden kuvaus
- ammattialan ja asiantuntijan tulevan toimintaympäristön ja siinä odotettavissa olevien muutosten kuvaus
- asiantuntijaosaamiseen vaadittavan ammattitaidon ja osaamisen kuvaus koulutuksen kokonaistavoitteina
- perusopintojen, ammattiopintojen, vapaasti valittavien opintojen, harjoittelun ja opin-
näytetyön tavoitteet
- koulutuksen arvioinnin toteuttaminen
- kunkin opintojakson tavoitteet (suhteessa koulutuksen kokonaistavoitteisiin)

- opintojakson asiakokonaisuudet
- opintojaksoilla toteutettavat pedagogiset järjestelyt
- opintojaksoilla vaadittavat suoritukset ja niiden arviointi (Helakorpi & Olkinuora 1997, 111.)

Keskeinen haaste ammattikorkeakoulun opetussuunnitelmille on kehittää sitä niin, että opetussuunnitelmat palvelevat muuttuvan asiantuntijuuden koulutuksen tarpeita. Tavoitteiden, sisältöjen ja pedagogisten järjestelyjen tulee pohjautua tutkittuun ja jatkuvasti koeteltuun tietoon asiantuntijuudesta ja sen kehittymisestä, elinkeinoelämästä ja yhteiskunnasta. Perehtyneisyys alueellisiin, kansallisiin ja kansainvälisiin selvityksiin ammattitaitovaatimusten kehittymisestä on oltava opetussuunnitelmatyön pohjana. Opetussuunnitelmatyö ja sen jatkuva päivitys edellyttää jatkuvaa kiinteää verkostoyhteistyötä elinkeinoelämän, tutkijoiden, kouluttajien ja koulutuksen käyttäjien kesken. (Helakorpi & Olkinuora 1997, 113.)

Yleisesti opetussuunnitelmissa ollaan siirtymässä kohti oppimisen tuloksena syntyvän osaamisen kuvausta ja oppijälhtöisyyttä ja poispäin opettajan työtä jäsentävistä oppiainejakoisista suunnitelmista. Kun työelämän vaatimukset otetaan huomioon oppimisympäristöissä, yhdistyy opiskelijoiden, työntekijöiden ja opettajien osaamisessa uudenlaisten käytänteiden kehittäminen. (Töytäri-Nyrhinen 2009, 30.)

EQF (European Qualifications Framework 2008) on eurooppalaisen tutkintojen viitekehys. Tämä viitekehys on tuotettu harmonisoimaan Euroopan unioniin kuuluvien maiden koulutusjärjestelmiä. EQF:n rinnalla jäsenmaat ovat laatineet omia kansallisia viitekehyskiänsä. Osaamisperustaisen opetussuunnitelman kehittäminen on lähtenyt liikkeelle vuonna 1999, jolloin solmittiin Bolognan sopimus. Sopimukseen kuului 29 Euroopan unioniin kuulunutta valtiota. (Laajala 2015, 15.)

EQF:n viitekehysten tiedot, taidot ja työelämäpätevyyydet integroiva osaamisen malli on todettu yhteen sopimattomaksi oppiainekeskeisen, tietoperustaisen formaalin opetussuunnitelmamallin kanssa. (Töytäri-Nyrhinen 2009, 31.) Töytäri-Nyrhinen viittaa Laajalan (2015) väitöskirjaan osaamisperustaisuuden käsitteen ymmärtämisestä EQF:n kehysten mukaisena siten, että se auttaa

ymmärtämään teorian ja käytännön välisen suhteen vuorovaikutuksellisenä, johon ammattikorkeakouluopetuksen tulisi perustua. Pedagogisen johtajuuden tiedostaminen sekä kollegiaalisen osaamisen rakentaminen vahvistaisi opettajien pedagogista identiteettiä. Kollegiaalinen osaaminen sitoisi opettajan oppiainetta ja omaa tieteenalaansa laajempaan opiskelijan oppimista koskevaan keskusteluun. (Töytäri-Nyrhinen 2009, 31.)

4.2 Ammattikorkeakoulupedagogiikka

Keskeistä ammattikorkeakouluopettajan osaamisessa on korkeakoulupedagogiikka ja sen toteuttaminen. Ammattikorkeakouluissa käytetään termiä ammattikorkeakoulupedagogiikka, jolla korostetaan tiiviillä työelämäkytkennällä. Ammattikorkeakoulupedagogiikka eroaa yliopistopedagogiikasta siten, että jäljempi sisältää yliopisto-opiskelijoiden ohjaamisen ja kasvattamisen täysivaltaiseksi tieteenalansa asiantuntijaksi ja tutkijaksi. Kaikki pedagogiikka alkaa opettajan tahdosta auttaa opiskelijaa, ja opetustyön ja opetuksen kehittämisen ytimessä on opiskelijasta välittäminen. (Töytäri-Nyrhinen 2009, 30.)

Kovin merkittävää eroa on vaikea havaita yliopisto- ja ammattikorkeakoulupedagogiikan välillä Suomessa. Opetuksen tulee perustua kummassakin tieteellisesti tutkittuun tietoon. Ammattikorkeakoulupedagogiikan keskiössä on opiskelijan oppimisen tukeminen ja ammattiosaajaksi kasvamisen. Yliopistopedagogiikan painopiste on ensisijaisesti opiskelijoiden tieteellisen ajattelutavan omaksumisessa. (Töytäri-Nyrhinen 2009, 30.)

Parhaiten korkeakouluoppimista tukevia pedagogisia käytäntöjä etsittäessä tulosten mukaan ovat korostuneet sellaiset pedagogiset käytänteet, joilla pyritään keskeisten käsitteiden ymmärtämiseen. Opetuksen vuorovaikutuksellisuus ja aktivoiva ote, yhteisöllinen oppiminen ja monipuolisten arviointimenetelmien käyttö, sekä teorian ja käytännön integrointi ovat käytäntöjä, joilla geneeriset taidot erityisesti kehittyvät saatujen tulosten mukaan. (Töytäri-Nyrhinen 2009, 31.)

Ammattikorkeakouluun yhdistettyä opiskelu- ja oppimiskulttuuriin sidottua pedagogiikkaa voidaan kuvata pyrkimykseksi vapautua behavioristisen oppimisenäkemyksen sävyttämästä luokkahuonesidonnaisuudesta ja opettajakeskeisyydestä. Uudessa pedagogiikassa opiskelija muuntuu asiakkaaksi ja oppijaksi. Opettajan rooli muuttuu enemmän fasilitaattoriksi ja kanssaoppijaksi.

Opettaja toimii konstruktiiivisesti ja järjestää oppimistilanteita. Opettaja korostaa sosiaalisen vuorovaikutuksen merkitystä, ohjaa opiskelijoita ymmärtämiseen, huomioi tilannesidonnaisuuden ja käyttää erilaisia lähestymis- ja esitystapoja. (Herranen 2003, 113.)

4.3 Vuorovaikutus opetuksessa

Repo-Kaarento & Levander tarkastelevat oppimista edistävää vuorovaikutusta kirjassa Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja (2003). Heidän mukaansa on tärkeää pohtia millä tavoin vuorovaikutus opetustilanteessa voi edistää oppimista. Tiedon yhteisöllinen prosessointi ja kehittäminen korostuvat oppimisessa. Tämän ymmärtäminen haastaa opettajaa sekä koko korkeakouluuyhteisöä kiinnittämään huomiota ja kehittämään vuorovaikutukseen perustuvaa oppimista. Vuorovaikutuksen lisääminen ja tiimityöskentely ovat keskeisiä oppivan organisaation peruselementtejä työelämän organisaatioissa. Ammattikorkeakoulua tulee tarkastella myös oppivana yhteisönä, jossa edistetään opettajien ja opiskelijoiden välistä sekä opiskelijoiden keskinäistä vuorovaikutusta. On myös tunnustettu, että tunteet ovat osa oppimista, eikä oppiminen ole siten ainoastaan tiedollinen prosessi. Vuorovaikutuksen lisääminen opetusmenetelmiin nostaa myös tunteita näkyviin, mistä syystä niiden ymmärtäminen tulisi kuulua opettajan ammattitaitoon. (Lindblom-Yläne & Nevgi 2003, 140.)

Vuorovaikutuksella tarkoitetaan ihmisten välistä viestintää ja kanssakäymistä. Kyse on vuorotellen vaikuttamisesta, joka koostuu sekä vuoropuheesta että vuorokuuntelusta. Tilanteeseen kuuluu myös tasavertaisuus. Vuorovaikutusta syntyy ihmisten kohdatessa toisiaan, sekä siitä, miten ihmiset kohtaamisen tulkitsevat. Väistämättä vuorovaikutus sisältää aina myös tunteita. Hyvä vuorovaikutustilanne syntyy positiivisesti ja henkisesti läsnä olevista osapuolista, joilla on halu ymmärtää toisiaan. Oppimistilanteiden vuorovaikutuksen kokemus rakentuu ilmapiiristä, ympäristöstä ja osallistujien aikaisemmista kokemuksista. Opetus on parhaimmillaan vuorokeskustelua, jolloin oppiminen tapahtuu yhteistoiminnan tuloksena. Vuorokeskustelun, eli dialogin, tavoitteena on syventää ymmärrystä aiheesta yhdessä. Perinteinen opetustapa on monologisiin perustuvaa. Oppimista edistävä vuorovaikutus vaatii opettajalta enemmän kuin perinteinen edellä kuvattu menetelmä. Monologipedagogiikka keskittyy yksisuuntaiseen vaikuttamiseen mikä ei mahdollista useinkaan uuden synnyttämistä. Vuorovaikutteinen ja dialoginen opetus aikaansaavat op-

pimista keskusteluista ja mahdollistavat itsenäisen ajattelun kehittämistä sekä erilaisten näkökulmien yhdistämistä. Opittava asia hahmotetaan paremmin yhdessä. (Lindblom-Ylänne & Nevgi 2003, 140.)

Oppimista ei pidetä enää tiedon siirtona ja tietojen omaksumisena tai yksilöllisenä aktiivisena tiedon prosessointina. Oppimiseen sen sijaan liittyy aina yhteisöllistä tiedon prosessointia ja kehitystä. Oppimista pidetään sosiaalisena ainakin kolmesta eri näkökulmasta katsottuna: 1. ihmiset ovat tuottaneet ja määritelleet yhdessä tietoa kaikilla tieteenaloilla, 2. oppiessaan opiskelija luo itselleen tietorakenteita, jotka ovat yhdistelmä aiemmista opiskeluista tietorakenteista ja uusista asioista sekä 3. oppiminen tapahtuu usein keskusteluissa muiden kanssa johtuen siitä, että oppimisyhteisöt rakentuvat erilaisista ryhmistä. Myös työelämä peräänkuuluttaa vuorovaikutustaitojen tarpeellisuutta, mikä vahvistaa perusteluita vuorovaikutuksen ja yhdessä oppimisen lisäämisen tarpeita. Tietoyhteiskunta on jo hyvin monimutkainen yhden ihmisen käsiteltäväksi ja ymmärrettäväksi, ja tiedon määrä lisääntyy jatkuvasti. Tulevaisuuden asiantuntija on riippuvainen toisten asiantuntijoiden taidoista ja tiedoista, ja tämä edellyttää kehittyneitä vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja. (Lindblom-Ylänne & Nevgi 2003, 140, 145.)

Opetustilanteet sujuvat, kun opettaja on innostunut opettamisesta ja sen kehittämisestä. Luennoilla saavutetaan niille asetetut tavoitteet. Onnistuneen opetustilaisuuden jälkeen luentosalista astelee ulos energisestä olosta nauttiva opettaja. Opiskelijoista lähtevä puheensorina indikoi hyvin sujunutta opetusta. Opiskelijoiden kokemus oppimisesta on vahvasti sidoksissa siihen, miten he kokevat keskinäisen vuorovaikutuksen ja tilanteessa vallitsevan ilmapiirin. Nämä riippuvat olennaisesti siitä, saako opiskelija mielestään riittävästi sekä emotionaalista tukea että tukea tehtävistä suoriutumiseen. (Lindblom-Ylänne & Nevgi 2009, 123.)

4.4 Opetuksen suunnittelu, toteutus ja arviointi

Opiskelijoiden oppimisen laatu riippuu paljolti siitä, miten opetus on suunniteltu ja toteutettu. Arvioinnilla on myös suuri vaikutus tähän kokonaisuuteen. Opetukseen soveltuu sanonta ”hyvin suunniteltu on puoliksi tehty”. Opettaminen on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, joka tavoittelee opiskelijoiden oppimista ja hyvän opiskelukokemuksen mahdollistamista. Opetuksen

suunnittelu alkaa oppimistavoitteiden määrittelystä ja opettavan asian sisällön valinnasta. Tavoitteiden ja sisällön määrittelyä seuraa oppimisen arvioinnin keinojen valitseminen. Opetusta suunniteltaessa tulee miettiä millä menetelmillä ja kriteereillä opiskelijoiden arvioinnit suoritetaan. Oppimisen tavoitteet saavutetaan opettajan valitsemilla keinoilla ja menetelmillä, joita kutsutaan opetusmenetelmiksi. Opetusta kuvataan vuorovaikutustapahtumana, jossa toimijoina ovat opettaja ja opiskelijat. Toimijoiden tavoitteena on saada aikaa laadukasta oppimista. (Lindblom-Yläne & Nevgi 2003, 140, 145, 236–237.)

Tutkinnolle asetetut tavoitteet ovat opetuksen suunnittelun lähtökohtana. Opettaja aloittaa pohdita aluksi oppimistavoitteet, eli määrittellä mitä haluaa opiskelijoiden oppivan opetuksestaan. Hyvien tavoitteiden tunnusmerkkejä ovat selkeys ja konkreettisuus. Seuraavaksi opettajan tulee valita opetettava sisältö. On tärkeää selvittää mikä opintojakson sisällöstä on olennaista ja keskeistä, ja mikä ylimääräistä ja vähemmän tärkeää. Opettajan on kyettävä ratkaisemaan mitkä asiat opiskelijoiden tulee ehdottomasti oppia ja mitkä asiat täydentävät osaamista. Tässä pohdinnassa ja päätöksenteossa voi hyödyntää ydinaineanalyysiä. (Lindblom-Yläne & Nevgi 2003, 140, 236–237, 239.)

Oppimistavoitteiden asettamisen ja sisällön valinnan jälkeen seuraavaksi tulee arviointimenetelmien päättäminen. Arvioinnin tulee tukea opiskelijoiden laadukasta oppimista ja niiden tulee olla linjassa oppimistavoitteiden kanssa. Lopuksi opettajan tulee valita opetusmenetelmät. Opetusmenetelmien tulee mahdollistaa oppimisen onnistumisen parhaat edellytykset. Näiden kaikkien vaiheiden tulee olla tasapainossa toisiinsa nähden, eli niiden tulee tukea toisiaan ja vaikuttaa samansuuntaisesti. Kirjassa Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja (2003.) esitetään seitsemän kohdan ohje opetuksen suunnitteluun ja toteutukseen:

1. Selvitä miten opiskelijasi opiskelevat.
2. Selvitä itsellesi opiskelijoiden oppimistavoitteet ja esitä ne selkeästi opiskelijoille.
3. Käytä sellaisia opetusmenetelmiä, joka soveltuvat parhaiten opiskeltavan aineksen opettamiseen ja jotka edistävät oppimista.
4. Käytä sellaisia arviointikeinoja, joiden avulla autat opiskelijoita suuntaamaan opiskelunsa opiskeltavan aineksen osaamiseen ja ymmärtämiseen pelkän tentistä selviytymisen sijaan.

5. Tarkkaile ja arvioi omaa opetustasi – pyydä palautetta opiskelijoilta ja kollegoiltasi.
6. Kehitä esiintymistaitojasi ja ilmaisusi selkeyttä.
7. Pidä itsesi ajan tasalla oman tieteenalasi kysymyksistä.

(Lindblom-Yläne & Nevgi, 2003, 240–241.)

5 Tutkimusstrategia

Tämän kehittämistehtävän tavoitteena on selvittää miten hyvin Kajaanin ammattikorkeakoulun päivätoteutuksen taloushallintoon suuntautuvan tradenomitutkinnon taloushallinnon opetus vastaa työelämän ja taloushallintoalan voimakkaasti ja jatkuvasti muuttuvia tarpeita. Tarkoituksena on tuottaa ehdotus opetussuunnitelman muokkauksesta ja opintojaksojen sisällön ja toteutustavan muutoksesta. Vastauksia tutkimusongelmaan etsitään seuraavilla tutkimuskysymyksillä:

- Minkälaisella taloushallinnon opetuksella Kajaanin ammattikorkeakoulu vastaa taloushallinnon alan tarpeisiin parhaiten?
- Mitä taloushallinnon osaamisella tällä hetkellä tarkoitetaan?

5.1 Tutkimusstrategia ja tutkimusote

Tutkimusstrategialla tarkoitetaan valintoja, joilla tutkimus on tarkoitus toteuttaa. Tutkimusstrategia on siten menetelmällisten ratkaisujen kokonaisuus, ja se ohjaa tutkimusmenetelmien valintaa ja käyttöä sekä teoreettisella että käytännön tasolla. (Jyväskylän yliopisto 2014.) Menetelmiä valittaessa keskeistä on pohtia, millaista tietoa tarvitaan ja mihin tarkoitukseen sitä käytetään. Merkityksellistä on menetelmien moninaisuus. Tavallista on, että asiantuntijatyön kehittäminen toteutetaan yhteisöllisellä menetelmällä. Tämän opinnäytetyön lopputulos ei olisi voinut syntyä mitenkään yksin työskentelemällä. Toimivat käytännön ratkaisut vaativat osallistujilta tiivistä yhteistyötä ja keskinäistä ymmärrystä. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 40.)

Tämä kehittämistehtävä toteutettiin konstruktiiivisena tutkimuksena. Menetelmät konstruktiiivisessa tutkimuksessa voivat olla kirjavia, koska lähestymistapa ei sellaisenaan rajaa pois yhtäkään menetelmää. Koska tutkimuksen tavoitteena on selkeästi kehittää yritykseen jotain uutta, aineistoa kannatta kerätä monin eri tavoin. Kehittämistyössä tärkeässä roolissa on yhteistyö, ja erityisesti korostuvat käyttäjien tarpeet. Tulevia käyttäjiä suositellaan ottamaan mukaan kehittämisprosessiin jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa esimerkiksi ryhmäkeskustelujen merkeissä. (Ojasalo ym. 2015, 68.)

Tiedonhankintamenetelmiksi valikoituivat teemahaastattelut eri kohderyhmille sekä havainnointi. Konstruktiiivinen tutkimus valikoitui tutkimusmenetelmäksi, koska tavoitteena on luoda konkreettinen tuotos, eli ehdotus muutoksesta opetussuunnitelmaan sekä opintojaksojen sisällöistä ja opetusmenetelmistä. Konstruktiiivinen tutkimus lähestymistapana muistuttaa palvelumuotoilua innovaatioiden tuottamisen lisäksi. Tavoitteena konstruktiiviselle tutkimukselle on saada käytännön ongelmaan uudenlainen ja teoreettisesti perusteltu ratkaisu, joka tuo sekä liiketoimintaan että tiedeyhteisöön uutta tietoa. Oleellista konstruktiivisessä tutkimuksessa on sitoa käytännön ongelma ja sen ratkaisu teoreettiseen tietoon. Tärkeää on lisäksi se, että ratkaisu osoittautuu toimivaksi parhaimmillaan myös muualla kuin vain kohdeorganisaatiossa. Konstruktiiivinen tutkimus koostuu suunnittelusta ja käsitteellisestä mallintamisesta sekä mallien toteuttamisesta ja testaamisesta. Organisaation johto ja muut käytännön toimijat ovat aktiivisesti mukana ratkaisun laatimisessa. Tutkimuksen hyödyntäjien ja toteuttajien välinen vuorovaikutus ja kommunikaatio korostuvat konstruktiivisessä lähestymistavassa. (Ojasalo ym. 2015, 65.)

Kari Lukka (2006) kuvaa konstruktiiivista tutkimusotetta niin, että sillä pyritään ratkaisemaan todellisuuden ongelmia ja tällä tavoin yritetään saada aikaan kontribuutiota sille tieteenalalle, jossa sitä sovelletaan. Konstruktion käsite on avara, ja sillä on suuri määrä mahdollisia toteumia. Konstruktiota ovat esimerkiksi mallit, kaaviot, suunnitelmat ja tietojärjestelmämallit. Tunnusomaista näille on se, että ne keksitään ja kehitetään. Uudenlaisten konstruktioiden voidaan sanoa kehittävänsä itsessään uutta todellisuutta.

Toimeksiantajan tulee sitoutua kehittämiseen, ja kehittämisen ei tule olla vain yhden avaintyöntekijän tai johtajan ajatus. Tarvittaessa laajemman projektin pilkkominen pienemmiksi osaprojekteiksi on mahdollista konstruktiivisessä tutkimuksessa. Näitä osaprojekteja voidaan tarpeen mukaan antaa tehtäväksi toimeksiantoina organisaation ulkopuolelle. Konstruktiivisen tutkimusmenetelmän lähestymistapa on pragmaattinen, eli totta on se, mikä toimii. Konstruktion rakentamisessa tukeudutaan vahvasti aiempaan teoriaan, mikä erottaa konstruktiivisen tutkimuksen konsultaatiosta. (Ojasalo ym. 2015, 66.)

Kuva 13. Konstruktiivisen tutkimuksen prosessi (Mukaillen Ojasalo, Moilanen & Ritalahti. 2015, 67)

Konstruktiivisen tutkimuksen prosessin eri vaiheet on kuvattu (kuva 13) havainnollisesti mielekkään ongelman etsimisestä ratkaisun soveltamisalueen laajuuden tarkasteluun. Konstruktiivinen tutkimuksen perustuessa uusiin ideoihin ja innovointiin kannattaa uutta ideaa testata mahdollisin esikokein ennen varsinaista testaamista. Tämä voi tarkoittaa sitä, että tutkimus voi kestää pitkään, ja silloin se vaatii kohdeorganisaatiolta ja kehittäjältä sitoutumista ja pitkäjänteisyyttä. Tärkeää on dokumentoida eri vaiheet, ja käytettävät metodit tulee perustella. Erityisesti ratkaisun laatiminen vaatii prosessissa teoreettisia perusteluita. Tutkimuksen loppuvaiheessa eri ratkaisuvaihtoehdot on eriteltävä ja arvioitava. Valittu vaihtoehto tulee perustella ymmärrettävästi. (Ojasalo ym. 2015, 67.)

Kehitetyn ratkaisun toimivuus arvioidaan käytännössä, eli markkinoilla tai kohdeorganisaation sisällä. Laadittua ratkaisua voidaan testata kolmen eritasoisen markkinatestin avulla. Heikon markkinatestin ratkaisu läpäisee, mikäli se toimii kohdeorganisaatiossa käytännössä. Mikäli useampi organisaatio on ottanut ratkaisun käyttöön, voidaan tulos arvioida keskivahvaksi. Vahva markkinatesti edellyttää, että ratkaisun käyttöön ottaneet organisaatiot menestyvät paremmin kuin ne vastaavat organisaatiot, joilla ratkaisu ei ole käytössä. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti. 2015, 68.)

Tutkimusote tässä opinnäytetyössä on laadullinen, ja tutkimusstrategia on konstruktivinen tutkimus. Konstruktivinen strategia valikoitui siksi, että opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa konkreettiset ehdotukset opintosuunnitelmaan ja opintojaksoksi. Haastattelujen lisäksi kehittämistyössä primäärisiä menetelmiä ovat havainnointi ja dokumenttianalyysi.

5.2 Aineistonhankinta- ja kehittämismenetelmät

Tutkimusaineiston mahdollisimman tarkka rajaaminen on tärkeää. Tutkimusongelmat ja tutkimustehtävä asettavat pohjan, jonka perusteella valitaan sopivimmat aineiston keruumenetelmät. Sillä, montako ihmistä haastatellaan, on vaikutusta merkittävästi työmäärään. Mahdollisimman suuren aineistomäärän hankkiminen ei ole itsetarkoitus, vaan keskeistä tutkimuksen kannalta ovat aineiston analyysi ja sen perusteella tehdyt tulkinnat. Laadullisen tutkimuksen yhteydessä puhutaan usein harkinnanvaraisesta poiminnasta, otannasta tai näytteestä. Suhteellisen pienikin tapausmäärä voi olla riittävä tutkimuksen kannalta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 49–50.)

Laadullista tutkimusta tehtäessä yleisimpiä aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelut, kyselyt, havainnoinnit sekä erilaiset kootut tiedot eri dokumenteista. Haastattelun tärkein tavoite on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. Haastattelukysymykset tai aiheet toimitetaan hyvän tavan mukaan etukäteen haastateltaville, jotta he voivat tutustumaan haastattelun aiheeseen ja näkökulmiin etukäteen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 3.)

Haastatteluja voidaan toteuttaa erityyppisesti erilaisiin tarkoituksiin. Strukturoiduksi haastatteluksi kutsutaan kyselyn kaltaisesti toteutettua ja tarkoitettua haastattelua. Strukturoidussa haastattelussa haastattelija suunnittelee tarkalla tasolla etukäteen kaikissa haastatteluissa käytettävän haastattelurungon. Puolistrukturoitu haastattelu eroaa edellä mainitusta siten, että kaikille haastateltaville esitetään suurin piirtein sama kysymykset joko samassa järjestyksessä tai kysymysjärjestystä hieman vaihdellen. Puolistrukturoitua haastattelua sanotaan myös teemahaastatteluksi. Teemahaastattelua voidaan soveltaa myös ryhmähaastatteluissa. (Ojasalo ym. 2015, 41.)

Ryhmähaastattelumenetelmässä on tarkoitus saada aikaan yhteinen ja vapaaseen keskusteluun motivoiva tilanne useiden henkilöiden kesken. Sen luonne eroaa yksittäin tehdyistä haastatteluista. Ryhmähaastattelun avulla selvitetään, miten henkilöt ymmärtävät asioita, millaisia kokemuksia heillä on ja millainen asenne heillä on työhön. Ryhmähaastattelussa ei ole kyse ainoastaan

ryhmässä tapahtuva yksittäisten henkilöiden haastattelu, vaan haastattelussa hyödynnetään ryhmädynamiikkaa. Sopivaksi ryhmän kooksi suositellaan 6–8 henkilöä ja haastatteluistunnon pituussuositus on noin 1–2 tuntia. Ryhmän jäsenet määräävät, mitä asioita löyhästi strukturoidun teeman puitteissa otetaan esille, ja miten niitä käsitellään. Osanottajilla on hyvin organisoidussa ryhmähaastattelussa mahdollisuus kuunnella toisten keskustelua ja samalla saada kimmokkeita omia ajatuksiaan varten. Tilaisuus mahdollistaa oppimaan muiden ajatuksista. Ryhmähaastattelu mahdollistaa tavanomaista haastattelua paremmin ihmisten ajatuksien muodostumisen ja sen, kuinka he ajatuksiaan perustelevat. Tämän avulla tutkija voi saada esiin uusia näkökulmia asiasta. Ryhmähaastattelussa haastateltavat ovat vapaammassa ympäristössä kuin kohdatessaan haastattelijan kahdestaan. (Anttila 2007, 126.)

Teemahaastattelu edellyttää, että tutkijalla ja tutkittavalla on yhteinen kieli, jolla keskustelu voidaan toteuttaa. Teemahaastattelun tavoitteena on pyrkiä ymmärtämään ja saamaan käsitys tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Haastattelua voidaan kuvata palapeliksi, jossa vastaukset ovat osa kokonaisuutta. Tutkija pyrkii rakentamaan analysointivaiheen kautta kokonaisvaltaisen kuvan ja ymmärryksen tutkimuskohteesta. Tavoitteena on kokonaiskuvan rakentaminen haastateltavan vastausten avulla. Kysymykset kohdistuvat tutkittavan ryhmän tai yksilön toimintaan. Tässä tutkimuksessa tutkimuskohteena on opetuksen laatu, ja kysymykset liittyvät tradenomin tutkinnon omaavien taloushallinnon asiantuntijoiden osaamiseen. (Kananen 2017, 90.)

Haastattelutilanteessa kyse on kahden ihmisen välisestä vuorovaikutustapahtumasta, jossa haastateltava vastaa tutkijalle kohteena olevaan ilmiöön liittyviin kysymyksiin. Haastattelun onnistuminen riippuu paljon haastattelijan taidoista. Tärkeää on pystyä luomaan luottamuksellinen ilmapiiri oikeanlaisella asenteella, joka viestii kunnioitusta ja kiinnostusta haastateltavaa kohtaan. Haastattelija ei saa esittää omia näkemyksiään haastateltavalle, eikä kyseenalaistaa vastaajan mielipiteitä. (Kananen 2017, 91.)

Teemahaastattelu on keskustelevaa, ja keskustelu etenee haastateltavan ehdoilla. Tutkittava saa kertoa vapaasti aiheeseen liittyvää kertomustaan tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Tutkijan tehtävänä on tehdä välillä tarkentavia kysymyksiä sekä varmistaa, että keskustelu pysyy aihealueen piirissä. Kerätyn aineiston analysointi mahdollisimman nopeasti on tärkeää, jotta tutkijan ymmärrys ilmiöstä kasvaisi tiedonkeruun myötä. Aineiston analysoinnin jälkeen voi nousta uusia kysymyksiä, joiden läpikäyminen voi olla tarpeen uusintakerroksella. Teemahaastatteluissa usein

saatu aineisto tuo valaistusta asiaan, mikä tarkoittaa, että haastatteluista selvittää harvoin yhdellä haastattelukierroksella. Tutkijalla tulisi olla jonkinlainen ennakkokäsitys ilmiöstä keskustelun teemojen laatimiseksi. Teemahaastattelu tuottaa aineiston, joka avaa tutkittavaa ilmiötä. Aineiston tulisi tuottaa ymmärrys ja ratkaisu tutkimusongelmaan. (Kananen 2017, 96.)

Havainnointia pidetään yhtenä vanhimmista tieteellisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmistä. Menetelmänä havainnointia pidetään työläänä ja aikaa vievänä. Havainnoinnilla on mahdollista saada tietoa monipuolisesti, mutta käyttökelpoisuus riippuu tutkittavasta ilmiöstä. Havainnoinnin etuina pidetään tilanteen ja ilmiön autenttisuutta ilmiön tapahtuessa luonnollisessa ympäristössään. Havainnointia ei pidetä oikeana aineistonkeruumenetelmänä esim. selvittäessä ihmisen ajattelua, sillä ajatuksia ei ole mahdollista lukea havainnoimalla tutkittavaa ulkoapäin. Havainnointimenetelmän ongelmat liittyvät pääosin siihen, että tutkija tulkitsee havainnot oman maailmansa kautta. Tulkintavirheitä on mahdollista pienentää jälkikäteen tarkentavilla haastatteluilla, kuten tässä opinnäytetyössä tehdään. (Kananen 2017, 83–84.)

Havainnoinnin muotoja Kanasen (2015) mukaan ovat tekninen havainnointi, piilohavainnointi, suora havainnointi, osallistuva havainnointi ja osallistava havainnointi. Perinteistä havainnointia on tutkijan ja tutkittavan läsnä ollessa toteutuva havainnointi. Havainnointia voidaan tehdä myös verkon välityksellä video- ja ääniyhdyttä hyödyntäen. (Kananen 2015, 137.) Piilohavainnoinnissa on eri asteita, joita voidaan erotella sen mukaan, mikä on havainnoijan rooli ilmiön suhteen. Tutkimuskohteella ei ole tietoa tutkijasta, ja tutkija ei vaikuta tutkittavaan olemassaolollaan. Suora havainnointi on kyseessä, kun yhteisön jäsenet tiedostavat havainnoijan olemassaolon. Tämä voi vaikuttaa jäsenten käyttäytymiseen ja sitä kautta tutkimustuloksiin. Tutkija ei toimi suorassa havainnoinnissa yhteisön jäsenenä. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija on osa yhteisöä aktorina eli toimijana. Tutkijan tavoitteena on päästä elämään ilmiön kanssa ja tehdä samalla havaintoja. Tutkijan hyväksyminen yhteisö jäseneksi on edellytys osallistuvalla havainnoinnille. Osallistava havainnointi pyrkii saamaan muutoksen aikaan tutkittavassa yhteisössä. Muutoksen tavoitellaan jatkuvan vielä tutkimuksen jälkeenkin. Osallistavassa havainnoinnissa on kyse oppimisesta, joka mahdollistaa muutoksen, joka on ehkä pysyvä. Osallistava havainnointitapa viittaakin jo ongelmanratkaisuun ja interventiotutkimuksiin. (Kananen 2017, 84–85.)

Havainnointi tätä opinnäytetyötä varten on tapahtunut vuosien ajan ennen opinnäytetyöprosessia. Havainnointi on toteutunut rekrytointi- ja perehdytysvaiheessa taloushallinnon alan työ- ja johto- ja esimiestehtävissä eri organisaatioissa. Kyseessä on ollut piilohavainnointi.

Kehittämistyössä menetelmien moninaisuus on keskeistä. Eri menetelmillä saadaan kehittämistyön tueksi monenlaisia näkökulmia, ideoita sekä erilaista tietoa. Kyselyt, haastattelut, havainnointi, benchmarking ja dokumenttianalyysi ovat esimerkkejä erilaisista kehittämismenetelmistä. Asiantuntijatyön kehittämisessä käytetään usein yhteisöllisiä menetelmiä kuten vaikkapa aivoriihiyöskentelyä. Yleensä kehittämistyöntekijä on jollakin tapaa osa ryhmää, jolle kehittämistyö kuuluu. Parhaat käytännön ratkaisut syntyvät harvoin yksin, vaan ne vaativat osallistujilta tiivistä yhteistyötä ja hyvää keskinäistä ymmärrystä. Menetelmiä pohdittaessa on tärkeää pohtia, minkälaista tietoa tarvitaan, ja mihin tarkoitukseen sitä aiotaan käyttää. Suositeltavaa on käyttää rinnakkain useampaa eri menetelmää, koska ne usein täydentävät toisiaan. Monipuolisuus lisää kehittämistyöhön liittyvään päätöksentekoon varmuutta. (Ojasalo ym. 2009. 40.)

Kehittämismenetelmillä tarkoitetaan kehittämisen ja osallistamisen erilaisia menetelmiä. Menetelmiä ei voida arvottaa tai laittaa paremmuusjärjestykseen. Kehittämismenetelmiä ovat esimerkiksi kokeileva toiminta, asiantuntijamenetelmät, joita voivat olla esimerkiksi käyttäjäpaneelit, fokusryhmät sekä konsultointi, työpajat, keskustelut, arvioinnit, pienryhmät ja kokoukset. (Salonen 2013, 22.)

5.3 Luotettavuustarkastelu

Tutkimuksen luotettavuuden arviointiin liittyvät termit validiteetti ja reliabiliteetti. Validiteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkitaan sitä, mitä on tarkoitus tutkia. Tarkennettuna validiteetti merkitsee sitä, että kuvaukset, johtopäätökset, selitykset ja tulkinnat ovat paikkansapitäviä. Reliabiliteetilla tarkoitetaan ajallista pysyvyyttä. Arviointiperusteita ovat aineiston riittävyys, analyysin kattavuus ja analyysin arvioitavuus ja toistettavuus. Lisäkritereinä voi olla aineiston merkittävyys ja yhteiskunnallinen paikka. (Kananen 2008, 123–124.)

Dokumentaatio on tehty tarkasti ja aineiston kerääminen ja analyysi on toteutettu laadukkaasti. Lisäluotettavuutta tuo se, että aineistoa on tarkasteltu eri tietolähteiden avulla (aineistotriangulaatio).

Muita tässä opinnäytetyössä käytettyjä tiedonkeruumenetelmiä olivat havainnointi sekä pienessä määrin dokumenttianalyysi. Opinnäytetyössä höydynnettiin myös osallistuvaa havainnointia, jota tuki oma työni taloushallinnon opetustehtävässä tutkimuksen kohteena olevalla osaamisalueella.

Myös aiempi työkokemus taloushallinnon työnantajaorganisaatioissa antoi näkökulmaa havainnointiin. Dokumenttianalyysi koostui opetussuunnitelmien ja opintojaksojen sisältöjen sekä opetusmenetelmien tutkimisesta.

Tutkimuksen luotettavuuden peruspilarit koostuvat tieteellisistä tutkimusmenetelmistä ja dokumentaatiosta. Edellytyksenä luotettavuudelle on riittävä dokumentaatio, jolla voidaan todentaa eri vaiheissa toteutunut tutkimusaineiston- ja tulosten käsittely. Tutkimuksen luotettavuudella mitataan työn laatua, ja tutkimuksen luotettavuus on tutkimuksen raportoinnin kannalta keskeinen asia. Laadullisessa tutkimuksessa on erotettava toisistaan havaintojen luotettavuus ja niiden puolueettomuus. Tällä tarkoitetaan tutkijan kykyä ymmärtää ja kuulla tiedonantajia itsenään sen sijaan, että tutkija suodattaa tiedonantajan sanomat tutkijan oman kehyksen läpi. Luotettavuutta tarkastellaan yleensä reliabiliteetin ja validiteetin käsitteiden avulla. Tutkimusta tulee arvioida sen eri osista koostuvista kokonaisuudesta. Laadullisen tutkimuksen piiristä löytyy erilaisia käsityksiä tutkimuksen luotettavuuteen liittyvistä kysymyksistä. (Kananen 2013, Tuomi & Sarajärvi 2018.)

6 Taloushallinnon opetuksen kehittäminen Kajaanin ammattikorkeakoulussa

Tämän opinnäytetyön tutkimusongelma oli selvittää miten hyvin Kajaanin ammattikorkeakoulun päivätoteutuksen taloushallintoon suuntautuvan tradenomitutkinnon taloushallinnon opetus vastaa työelämän ja taloushallintoalan voimakkaasti ja jatkuvasti muuttuvia tarpeita. Vastauksia tutkimusongelmaan haetaan tutkimuskysymyksillä:

- Minkälaisella taloushallinnon opetuksella Kajaanin ammattikorkeakoulu vastaa taloushallinnon alan tarpeisiin parhaiten?
- Mitä taloushallinnon osaamisella tällä hetkellä tarkoitetaan?

6.1 Toimeksiantajan kuvaus

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Kajaanin ammattikorkeakoulu Oy (jäljempänä Kamk). Kamk tarjoaa tutkintokoulutusta sekä ammattikorkeakoulututkintoon että ylempään ammattikorkeakoulututkintoon. Koulutusta tuotetaan suomen- ja englanninkielisinä. Henkilökuntaa Kamk:ssa on noin 220, josta opetushenkilöstön määrä on noin 120. Vuosittainen opiskelijamäärä on tällä hetkellä reilut kolmetuhatta. Kajaanin ammattikorkeakoulussa on kolme osaamisaluetta; Business-, Teknologia- ja Sote-osaamisalueet. Kamk on aloittanut toiminnan Kajaanissa vuonna 1992 ja toimii tällä hetkellä Kajaanissa, Kuusamossa, Kuhmossa, Suomussalmella, Raahessa ja Ylivieskassa. (Kajaanin ammattikorkeakoulu, 2020.)

Ammattikorkeakouluja Suomessa on yhteensä 22, jotka kaikki toimivat opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnon alalla. Ammattikorkeakoulut toimivat valtion perusrahoituksen turvin. Perusrahoitus pohjautuu rahoitusmalliin, jota on uudistettu viimeksi vuonna 2021. Rahoitus jaetaan 95 % tuloksiin perustuen ja 5 prosenttia tulee strategiarahoituksena. Lisärahoituksen saaminen riippuu ammattikorkeakoulun tuloksen parantamisesta suhteessa muihin ammattikorkeakouluihin. Valtion rahoituksen perusteina ovat toiminnot, jotka koostuvat koulutuksesta, tutkimuksesta ja kehitystoiminnasta, tutkimukseen rinnastettavasta taiteellisesta toiminnasta sekä muusta yhteiskunnallisesta toiminnasta. Rahoitusmittarit koostuvat suoritetuista amk-tutkintojen määrästä, 55

opintopistettä suorittaneiden opiskelijoiden määrästä, rahoituksessa hyväksi luetuista opintopisteistä, opiskelijapalautteesta, KV-opiskelijavaihdosta sekä ulkopuolisesta tutkimus- ja kehitysrahoituksen määrästä. Myös ylempien amk-tutkintojen määrä, henkilöstön kansainvälinen liikkuvuus ja julkaisut ovat rahoitusmittareita. (Kajaanin ammattikorkeakoulu, 2020.)

Kamk:n tulevaisuuden kannalta tärkeää on pitää kiinni suhteellisesta asemasta tuloksellisuusmittareilla verrattuna muihin korkeakouluihin. Tutkintotavoitteeseen pääseminen on erityisen tärkeää. Hanketoiminnan positiivista kehitystä on varmistettava myös. Vuonna 2020 Kamk:n tutkintomäärätavoite oli 383 kappaletta, ja toteuma oli 369 kappaletta tutkintoja. Kamk on päivittänyt strategiaansa vuonna 2019, jonka mukaan Kamk on ”Pieni suuri korkeakoulu”. Strategia korostaa ajatusta, jonka mukaan pienistä idean siemenistä kasvaa suuri tarina. Strategiassa nähdään, että digitalisaation myötä korkeakoulun koolla ja sijainnilla ei ole niin suurta merkitystä kuin aiemmin. (Kajaanin ammattikorkeakoulu, 2020.)

Strategiaa tarkastellaan tarvittaessa hallituksen toimesta ja strategiaprosessin kuvataan olevan jatkuva. Strategian toteutus tapahtuu sopimuskauden mittaisella neljävuotisella toimenpideohjelmalla. Toimenpideohjelma koostuu lyhyemmistä toimintasuunnitelmista ja strategisista ohjelmista. Strategiassa on kuvattu tavoitteet numeroina:

1. Liikevaihtotavoite on 25 miljoonaa euroa. Yli 50 % rahoituksesta kilpailtua rahoitusta. Tulostavoite on miljoona euroa per vuosi (voittoa).
2. Maan paras opiskelijatytyväisyys; yli 60 % yhteisön jäsenistä kokee ilmapiirin erinomaiseksi.
3. 3000 tutkinto-opiskelijaa, 1000 opiskelijaa tilauskoulutuksissa ja 100 000 ei-tutkintoon tähtäävää opiskelijaa. (Kajaanin ammattikorkeakoulu, 2020.)

6.2 Tutkimuksen toteutus

Opinnäytetyö toteutettiin konstruktiiivisena tutkimuksena. Tämä tutkimusmenetelmä valikoitui siksi, että tavoitteena oli tuottaa tuotoksena ehdotus taloushallinnon opetuksen kehittämiseksi. Konstruktiiivinen tutkimus tavoittelee käytännönläheistä ongelmanratkaisua uuden rakenteen luomisen avulla. Uuden rakenteen aikaansaamiseksi tarvitaan olemassa olevaa teoreettista tietoa

sekä käytännöstä kerättyä uutta tietoa. Konstruktiiivisella tutkimuksella tavoitellaan ratkaisua käytännön ongelmaan. Ratkaisu tulee olla perusteltu myös teoreettisesti. (Ojasalo ym. 2009, 65.)

Tutkimusotteeltaan tämä tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen. Tietoa kerättiin teemahaastattelujen avulla. Teemahaastattelut sopivat tilanteisiin, joissa tutkimuksen kohdetta ei tunneta täysin eikä haluta ohjata vastaajia liikaa. Tutkimuksessa haastattelut valikoituivat tiedonkeruumenetelmiksi, sillä tavoitteena oli saada halutusta asiasta mahdollisimman paljon tietoa.

Haastattelut koostuvat kolmesta kohderyhmästä:

- 1) Kajaanin ammattikorkeakoulun taloushallintoa opettavat lehtorit (Liite 1.)
- 2) Taloushallinnon työnantajat (Liite 2.)
- 3) Kajaanin ammattikorkeakoulusta valmistuneet taloushallinnon tradenomit, jotka työskentelivät taloushallinnon asiantuntijan tehtävissä eri työnantajilla. (Liite 3.)

Haastattelut toteutettiin syksyn 2019 ja alkuvuoden 2020 välillä. Samaan aikaan toteutettiin opetussuunnitelman päivitys. Tässä opinnäytetyössä tarkastelun kohteena ovat haastatteluhetken opetussuunnitelman mukaiset taloushallintoon suuntautuvan päiväopetuksen tradenomin tutkinnon opintojaksot. Kehittämistehtävän tekijä ei ollut osallisena opetussuunnitelman uudistamisessa vuonna 2020.

Haastattelut aloitettiin Kajaanin ammattikorkeakoulun lehtoreista. Haastattelun tavoitteena selvittää, mitä ja miten taloushallintoa opetetaan haastatteluhetkellä. Asiantuntija- ja työnantajaorganisaatioita haastatteleamalla selvitettiin, mitä osaamistarpeita taloushallinnon asiantuntijalta tällä hetkellä eniten odotetaan.

Työelämän tarpeita selvitettiin haastatteleamalla työnantajaorganisaatioiden edustajia henkilökohtaisesti eli yksilöhaastatteluina. Koska haastattelun aihe oli mietitty etukäteen, kyseessä oli teemahaastattelu.

Taloushallinnon asiantuntijan työhön työllistyneiltä Kajaanin ammattikorkeakoulusta taloushallinnon tradenomeiksi valmistuneilta henkilöiltä selvitettiin haastatteleamalla, miten hyvin Kamk:n antama taloushallinnon opetus vastasi työelämän vaatimuksia. Tätä tutkimusta varten haastattel-

tiin kolmea Kajaanin ammattikorkeakoulusta valmistunutta taloushallinnon tradenomia, jotka olivat työllistyneet taloushallinnon asiantuntijan tehtäviin. Haastatellut henkilöt olivat valmistuneet Kajaanin ammattikorkeakoulusta vuosina 2012, 2015 ja 2019. Jokainen oli työllistynyt heti valmistuttuaan taloushallinnon asiantuntijatehtävän eri työnantajaorganisaatioihin. Työkokemusta henkilöillä oli kertynyt haastatteluhetkellä muutamasta kuukaudesta seitsemään vuoteen. Kysymyksiä oli yhteensä yksitoista, ja ne olivat kaikki avoimia. Tähän kohderyhmään sovellettiin myös teemahaastattelua. Heitä haastateltiin henkilökohtaisesti, ja haastattelut taltioitiin ja litteroitiin.

Haastattelut tallennettiin Teams-sovelluksella ja lisäksi haastatteluiden aikana tehtiin muistiinpanoja. Puhtaaksikirjoitetut muistiinpanot käsiteltiin sisällön analyysi -menetelmällä. Sisällön analyysivaiheet ovat (Kananen 2008, 94):

- 1) Aineiston litterointi
- 2) Analyysiyksikön määrittely
- 3) Aineistoon perehtyminen ja kokonaisnäkemyksen muodostaminen
- 4) ”Keskustelu” aineiston kanssa ja koodaus
- 5) Aihekokonaisuuksien jakaminen osiin, alaluokkien etsiminen
- 6) Vuoropuhelu aineiston kanssa tutkimuskysymysten mukaisesti
- 7) Luokkien yhdistäminen ja uudelleen nimeäminen
- 8) Jäsentely ja kuvaaminen

Tutkimusaineiston analysointi tehtiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoilla, jossa analyysiä ohjaa sekä teoria että aineisto. Tutkimuksessa selvitetyn tutkimusaineiston analysointia tuki teoriaisuus sekä omat aiemmat kokemukset ja tiedot tutkittavaan ilmiöön liittyen. Haastatteluai-
neistojen litterointi tehtiin propositiotasolla, mikä tarkoittaa teemakohtaista sanoman tai havainnon ydinsisällön huomioimista.

Kehittämistyö nivoutuu KAMK’30-strategiaan siten, että tavoitteena on tuottaa ehdotus Business-osaamisalueen taloushallinnon tradenomitutkinnon opetuksen kehittämiseksi. Opetuksen kehittämisen tavoitteellaan vetovoimaisuuden kasvua ja sitä kautta rahoitusperusteena olevan

tutkintomäärän kasvuun vaikuttamista. Laadukas opetus kasvattaa myös opiskelijatytyväisyyttä. Business-osaamisalueella työskentelee yhteensä 102 henkilöä, joista opetushenkilöstön määrä on noin puolet. Taloushallinnon aineita opettaa tällä hetkellä neljä henkilöä, joista yksi on tämän kehittämistehtävän tekijä.

6.3 Tutkimustulokset, analysointi ja tulkinta

Opinnäytetyön tutkimus on tehty teemahaastatteluja, havainnointia sekä dokumenttianalyysiä hyödyntäen. Eri menetelmät perusteltiin kattavan tutkimustiedon saamisella. Tutkimuksen tavoitteena oli löytää vastaukset opinnäytetyössä asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Teemoina olivat taloushallinnon substanssiosaaminen, alan kehittyminen ja työelämäosaaminen. Eri menetelmät mahdollistivat myös vertailun analyysivaiheessa. Vertailu osoitti eri menetelmillä saatujen tutkimustulosten tukevan toisiaan.

Haastatteluista, havainnoinnista ja dokumenttianalyysistä saatu tutkimusaineisto käytiin läpi huolellisesti mahdollisimman kattavan ymmärryksen muodostamiseksi. Aineistoa ryhmiteltiin maalaten väreillä avainkohtia ja etsimällä samaa tarkoitettavia sisältöjä. Aineistoa tiivistettiin, minkä jälkeen jatkettiin aineiston pelkistämällä ja toistuvien rakenteiden tunnistamisella. Lopuksi tunnistettuja toistuvia rakenteita ryhmiteltiin.

6.3.1 Haastattelujen tulokset

Lehtoreiden haastattelun tulokset

Haastattelu tehtiin siten, että kävimme henkilöittäin opintojaksot läpi ja jokainen vastasi osaltaan lähestulkoon kaikkiin kysymyksiin. Taloushallintoon suuntautuneen tradenomin substanssiosaaminen koostuu ensin opiskeltavista perusopinnoista ja sen jälkeen opiskeltavista syventävistä opintojaksoista. Opiskelija voi lisäksi valita vapaasti valittavista opintojaksoista haluamansa täydentämään osaamistaan. Haastatteluun osallistui yhteensä neljä kuudesta kutsutusta. Yksi lehtori oli vastannut kysymyksiin kirjallisesti etukäteen eikä hänen vastauksiaan käsitelty siksi juurikaan erikseen haastattelussa.

Liiketoimintaosaamisen alla taloushallinnon pakollisia opintojaksoja on Laskentatoimen perusteet (5 opintopistettä). Tämä opintojakso koostuu nimensä mukaisesti perusasioista, joiden halluunsaaminen on edellytys kaikelle tätä seuraaville opintojaksoille. Laaja-alaisen liiketoimintaosaamisen alla on Johdon laskenta (5 op) ja Yritysrahoituksen suunnittelu (3 op). Opetussuunnitelman Työelämäosaamisen osiossa on Palkkahallinnon opintojakso (3 op). Liiketalouden syventävää osaamista opiskellaan seuraavien opintojaksojen aikana: Käytännön kirjanpito (5 op), Tilinpäätös ja analysointi (5 op), Digitaalinen laskentatoimi (5 op), Tilintarkastus (5 op), Yritysverotus (5 op) ja Arvonlisäverotus (5 op).

Opetusmenetelminä lähes kaikissa taloushallinnon opintojaksoissa olivat luennot sekä itsenäiset että yhdessä tehtävät harjoitukset, joissa opiskeltua sovelletaan. Opiskelu tapahtuu kirjallisuuden avulla sekä sähköisiin aineistoihin tutustumalla (mm. lainsäädäntö ja Verohallinnon ohjeistukset). Osassa opintojaksoista mukana oli oppimispäiväkirjan tekemistä eli opiskelijat arvioivat itse omaa oppimistaan ja ajankäyttöään. Kynä, paperi ja laskin olivat käytettyjä työkaluja, ja lisäksi käytössä oli ollut suppeasti järjestelmäosaamista täydentävä Lemonsoft sekä Tilinpäätösanalysoinnissa Navita Win. Jonkin verran opiskeltiin myös Excelin avulla.

Opettajien opiskelijoilta saama palaute kertoo, että taloushallintoa halutaan yleisesti opiskella läsnä olevasti, eli opiskelijat haluavat tulla yhteiseen tilaan opettajan ja toisten opiskelijoiden kanssa. Tämän on todettu vahvistavan oppimista opiskelijoiden palautteen perusteella. Osa opiskelijoista suorittaa opintojaksoja vaihtoehtoisesti myös itsenäisesti ja tenttimällä. Erityisesti opiskelijat ovat antaneet positiivista palautetta harjoitustehtävien tekemisestä, jolloin he pääsevät soveltamaan oppimaansa, ja varmistamaan, että ovat ymmärtäneet opitun oikein. Opiskelijat tekevät harjoitustehtäviä vaihtelevasti yksin, pareittain tai ryhmissä.

Kielitaitoa vahvistetaan siten, että esimerkiksi Johdon laskennan opintojaksolla osa opiskeltavista asioista voi olla englannin kielellä. Tässä yhteistyötä on tehty kielenopettajien kanssa. Järjestelmien ja työkalujen hyödyntämisestä oli monenlaista mielipidettä. Keskusteluissa ilmeni, että esim. arvonlisäverotuksessa taloushallintojärjestelmän käyttö ei puolla paikkaansa opetuksen kannalta. Exceliä kerrottiin käytettävän harjoitusten tekemisessä. Excelin osaamista ja taitoja tunnustettiin tarvittavan, ja sen hyödyntämisestä enemmän keskusteltiin haastattelun aikana.

Yhteistyö yritysten kanssa tunnustettiin toteutuvan monipuolisesti ja se koettiin tarpeelliseksi. Yhteistyö koostuu mm. työharjoittelusta, opinnäytetyötoimeksiannoista, alumnitoiminnasta sekä

erilaisista projektiopintoyhteistöstä. Työnantajilta saatuja palautteita eri yhteistyömuodoissa ei tunnistettu käsiteltävän organisaatiossa yhteisesti tai koordinoitusti. Tämän vuoksi palautteita ei voitu hyödyntää kehittämistarpeiden tunnistamisessa.

Työnantajien haastatteluiden tulokset

Haastattelut jatkuivat seuraavaksi taloushallinnon työnantajiin. Työnantajaorganisaatioita haastatteluun valikoitui yhteensä kahdeksan. Yritykset edustivat eri kokoisia organisaatioita, ja palvelivat osittain erilaisia asiakkaita (julkisen puolen ja yksityisen puolen yhteisöjä). Osa yrityksistä toimii valtakunnallisesti ja osa paikallisesti. Haastattelut toteutettiin joko tapaamisina tai Teamsin välityksellä. Kaikki haastateltavat saivat etukäteen kysymysrunгон, joka sisälsi samat kysymykset.

Kysymyksiä oli yhteensä 12 kappaletta, jotka olivat kaikki avoimia kysymyksiä. Kysymyksillä selvitettiin organisaation liikeideaa, tarjottavien palveluiden valikoimaa, taloushallinnon tehtäviä ja rooleja sekä niissä tapahtuneita muutoksia. Myös kunkin organisaation taloushallinnon toimintojen kehittymistä, rekrytointihaasteita ja osaamistarpeita kartoitettiin haastattelukysymyksillä. Lopuksi selvitettiin, miten paljon ohjelmistorobotiikkaa hyödynnetään haastatelluissa yrityksissä tällä hetkellä.

Eri yritysten työtehtävät ovat pitkälti samankaltaisia. Nimikkeet ja roolit voivat vaihdella. Tarjotut palvelut luokittevat kaikilla yrityksillä perustason palveluihin ja syvempää asiantuntijuutta vaatiin tehtäviin. Työt on organisoitu useimmissa yrityksissä prosesseittain. Prosesseja ovat mm. myyntilaskutus ja niihin liittyvä saatavien seuranta sekä täsmäytykset ja selvitystyöt. Tätä kutsutaan myyntireskontraprosessiksi. Ostoreskontraprosessi sisältää saapuvien ostolaskujen tarkastukset, kirjanpidon tiliöinnit, verokäsittelyn oikeellisuuden varmistamisen sekä tarvittaessa reklamaatioiden hoidon ja täsmäytykset. Muita prosesseja ovat mm. palkanlaskenta, kirjanpito, käyttöomaisuuskirjanpito, maksuliikenne jne.

Esille tulleita käytössä olevia ammattinimikkeitä olivat taloushallinnon asiantuntija, erityisasiantuntija, kiinteistösihteeri, kirjanpitäjä, talous- ja palkkahallinnon asiantuntija, talousassistentti, reskontran hoitaja, controller, talouspäällikkö, talousjohtaja, kouluttaja, palkanlaskija, asiantuntija, maksuliikenneasiantuntija, sovellusasiantuntija, kehitysasiantuntija, tuotantopäällikkö, pääkäyttäjä, palveluesimies, kirjanpitopäällikkö ja palvelupäällikkö.

Alan kehityksen myötä organisaatioihin on syntynyt jopa uusia rooleja. Perinteisesti on ajateltu, että urakehityksessä edetään ”parhaimmillaan” esihenkilörooliin. Esihenkilön tehtävät eivät kiinnosta kuitenkaan kaikkia, joten yksi haastateltu yritys oli määritellyt syväasiantuntijan roolin. Työntekijä voi siis kehittyä asiantuntijuudessa ilman esihenkilöroolia ja edetä urallaan vastuullisempaan tehtävään perusasiantuntijatyöstä. Ammatillisten osaamisvaatimusten kasvun myötä haastateltavat yritykset korostivat vuorovaikutustaitojen ja sekä teknologisten taitojen suuresta tarpeesta. Työn kuvattiin muuttuvan jatkuvasti rutiinien toistamisesta ennakoivampaan ja ohjaavampaan suuntaan. Asiakkaiden liiketoiminnan ymmärtäminen on ehdottoman tärkeää hyvän ja tarkoituksenmukaisen taloushallintopalvelun tuottamiseksi. Liiketoiminnan tuntemisen lisäksi on ymmärrettävä, minkälaiset tunnusluvut kuvaavat asiakasyrityksen liiketoimintaa ja on osattava seurata tunnuslukujen kehitystä. Järjestelmät kehittyvät koko ajan ja niihin tulee sisälle jatkuvasti lisää automatiikkaa. Tätä osaamista tarvitaan, jotta kyetään hyödyntämään teknologiaa tehokkaasti ja laadukkaasti. Teknologian kehittymisen myötä koko talous- ja palkkahallinnon työtä tulee kyetä arvioimaan laajasti ja ohjaamaan perustekemistä aina oikeaan suuntaan. Haastateltavia yhdisti myös se, että kaikki pitivät yhteistyötaitojen vahvistamista erittäin tärkeänä. Yhteistyötä tulee kyetä tehdä kaikkien sidosryhmien kanssa; luonnollisesti erityisesti asiakkaan kanssa, mutta ehdottomasti myös kollegojen ja esihenkilöiden sekä viranomaisten kuten Verohallinnon kanssa. Usein yhteistyötä tehdään myös asiakkaan sidosryhmienkin kanssa, eli vaikka tilanteessa, jossa asiakas ottaa käyttöön jokin taloushallinnosta erillisen sovelluksen, josta tietoja tuotetaan suoraan taloushallintojärjestelmään.

Ohjelmistorobotiikan myötä organisaatioihin on syntynyt myös robotiikka-asiantuntijan rooli. He työskentelevät yhteistyössä robottikoodareiden kanssa oman varsinaisen tehtävänsä ohella. Robottikoodarit tarvitsevat talous- ja palkkahallinnon asiantuntijan osaamista rakentaakseen tarpeenmukaisia ratkaisuja erilaisiin tehtäviin. Myös lisääntyvä raportoinnin ja tiedon analysoinnin tarve on edellyttänyt uusien roolien määrittämistä. Rutiinitehtäviä on poistumassa koko ajan lisääntyvän automaation myötä ja tilalle on tulossa asiantuntijuutta vaativampia tehtäviä. Rutiinitehtävien tilalle lisääntyy koko ajan asiakaspalvelua ja ohjaamista sisältäviä tehtäviä. Pidettiin yleisesti tärkeänä, että asiantuntijan on löydettävä taidot keskustella asiakkaan kanssa entistä ymmärrettävämmin liiketoiminnasta ja taloushallinnosta.

Prosessinomistajan rooli nimettiin keskeisenä tehtävänä palvelukeskusorganisaatiossa. Prosessinomistaja vastaa prosessin kehittämistä ja yhteisistä toimintatavoista sekä hyväksyy robotit

tuotantoon. Tehtäviä keskitetään ja selkeytetään koko ajan enemmän varsinkin kasvavissa organisaatioissa. Tätä perustellaan tehtävien paremmilla kehittämismahdollisuuksilla.

Kaikkia haastateltavia yhdisti myös näkemys siitä, että ennen taloushallinnon tehtävissä pärjäsi, jos hallitsi tiedot ja taidot laajasti ja syvällisesti. Nyt tämän osaamisen lisäksi on ehdottomasti osattava jakaa tietoa eli pelkkä yksin työskentely ei ole enää riittävä kyky.

Käytössä kaikilla vastanneilla organisaatioilla on sähköiset järjestelmät palvelutuotannossa. Käytettävien järjestelmien määrä per organisaatio vaihteli, mutta kaikilla oli käytössä useampi kuin yksi järjestelmä. Useat järjestelmät per organisaatio selittyivät sillä, että esimerkiksi julkisen puolen organisaatiot tulevat palvelukeskuksien asiakkaiksi yleensä omilla järjestelmillään. Pienemmissä yrityksissäkin koettiin, että kahden tai useamman eri järjestelmän vaihtoehtoista on joustavampaa löytää kullekin asiakkaalle optimaalinen ratkaisu.

Osassa järjestelmistä oli rakennettu jonkin verran tai runsaasti automatiikkaa. Useat haastatellut yritykset kertoivat lisäksi hankkineensa osaamista tai lisätoimintoja olemassa oleviin järjestelmiin erillisillä automaatoratkaisuilla. Näillä ratkaisuilla pyrittiin vähentämään toistuvia, sääntöihin perustuvia rutiinitehtäviä ihmisiltä automaation hoidettaviksi. Esimerkiksi maksatusaineistojen tekeminen tai tiliotetuonnit oli useissa tapauksissa automatisoitu robotin hoidettaviksi. Yksi haastateltava yritys kertoi testaavansa koneälyä ostolaskujen tiliöinneissä. Automaation lisääminen on lisännyt kontrolli- eli tarkastuspisteiden määrää. Ihmisen on valvottava automaation laatua ja mahdollisia virheitä erityisesti alkuvaiheessa tiivistii mutta myös vakiintumisen jälkeen. Ihmisen roolia koneen opettajana korostettiin. Jokainen haastateltava korosti prosessien tarkan kuvaamisen ja ymmärtämisen merkitystä automaatiota lisättäessä. Prosessin kuvaaminen ja ymmärtäminen edellyttää, että perusasiat taloushallinnosta on ymmärretty. Järjestelmän opetteluun kerrottiin olevan hyvin haasteellista, mikäli käyttäjä ei osaa vaikkapa kirjanpidon perusasioita. Tiliristikoiden ja kirjaussääntöjen opettelua ei voi ohittaa.

Kehittämissuunnitelmista vastattiin mm: ”Digitaalisuuden lisääminen, tavoitejärjestelmien vakuuttaminen, kehityksen etunenässä pysyminen, uusien ratkaisujen löytäminen, ajassa ja arjessa pysyminen sekä tekoälyn hyödyntäminen.” Samalla kun järjestelmät ja niiden hyödyntäminen edistyvät, on pysyttävä asiakkaan lähellä liiketoiminnan ymmärtämisen taidon vahvistamiseksi. Yhtä lailla on kyettävä organisoimaan teknologian tuomien muutosten myötä muuttuvaa työn

tekemistä – missä kohtaa prosesseja ja minkälaisissa tehtävissä ihmisen työpanosta milläkin hetkellä tarvitaan eniten? Henkilöstön kouluttamisesta on pidettävä huolta ja varmistettava jokaisen uuden työkalun käyttöönoton valmiuksista.

Kaikki haastatellut organisaatiot ovat rekrytoineet henkilöstöä ja saatavuushaasteita tunnistettiin lähes kaikkien kohdalla. Kainuun alueella on pula kokeneista taloushallinnon asiantuntijoista. Tunnistettiin myös, että taloushallinnon alan ihmiset ovat hyvin sitoutuneita työntekijöitä, ja vaihtelunhalua ei välttämättä ole kovin paljoa. Vastavalmistuneita ei voida laittaa vaativiin tehtäviin, vaan vastuullisiin tehtäviin pääseminen edellyttää kasvua ja kokemuksen karttumista.

Palkanlaskennan osaamisen haasteet tunnistettiin vaikeampina kuin taloushallinnon osaamisen tilanne. Palkanlaskenta on hyvin kriittinen osa-alue ja sen osaajista on erityisesti pula. Kokemukset tradenomien työharjoitteluista olivat pääosin positiivisia ja useat harjoittelut ovat edenneet työllistymiseen.

Osaamistarpeita kartoitettaessa korostui kaikilla vastaajilla asiakaspalvelu- ja yhteistyö- sekä vuorovaikutustaidot. Tietotekniikan perustaitojen vaatimus on ehdoton. Järjestelmäosaamista on oltava ja Excel-osaaminen on perusedellytys. Talous- ja palkkahallinnon osaamisen tulee olla sillä tasolla, että kyetään näkemään kokonaisuuksia ja löytämään poikkeamia (virheitä) sekä korjaamaan ne. Kapea syväosaaminen ei ole niin merkityksellistä kuin laaja-alainen ymmärrys liiketoiminnasta ja kirjanpidosta. Jatkuvan kehittymisen jano ja oppimista edistävä positiivinen asenne ovat tärkeitä edellytyksiä tehtävissä. Julkisen puolen organisaatiot tarvitsevat kuntapuolen tuntemusta osaajiltaan. Analysointitaidot kasvattavat merkitystä koko ajan. Robotiikan kehittäminen edellyttää kaikkien taloushallinnon perusasioiden hyvää hallintaa. Esimerkkinä annettiin vaikkapa poistojen ymmärtäminen ja oikeanlaisen käsittelyn osaaminen. Epävarmuuden sietämistä, paineensietokykyä ja aikataulujen hallintaa peräänkuulutettiin. Tunnistettiin, että rekrytoinneissa keskitytään uudistumiskykyisiin ja -haluisiin henkilöihin. Kuten edellä jo todettiin, pelkkä syvä ammattitaito ja pitkä kokemus eivät riitä, vaan ulosannin ja viestintätaitojen tulee olla hyvät. Jämptiä asennetta, hoksaavaisuutta ja ammatillisen kehittymisen janoa kuvattiin tärkeiksi ominaisuuksiksi parhaissa työntekijöissä. Lakien ja verotuksen tuntemus sekä tiedonhakutaidot ja soveltaminen tunnistettiin tärkeiksi osaamisiksi. Oman tekemisen arviointitaitoa pidettiin erittäin tärkeänä.

Ideaaliammattilaiselta odotettiin innostusta alaa kohtaan ja itsensä kehittämistä kohtaan. Itseohjautuvuus ja hyvät kommunikointitaidot luettiin ideaaliammattilaisen ominaisuuksiin. Ammattilainen hallitsee tiedonhankinnan ja osaa arvioida, onko löydetty tieto luotettavaa vai ei. Joustavuutta ja hyvää fiilistä ympärilleen levittävää tekijää ja toisia auttavaa sekä epäröimättä neuvoja kysyvää pidettiin hyvänä. Järjestelmäosaaminen samoin kuin tiedon jakaminen esimerkiksi tekemällä materiaalin ja esittämällä sen hyödyllisesti toisille ovat tärkeitä ominaisuuksia.

Taloushallintoalalla on jatkuvasti muutoksia, joten ihan valmiiksi ei tule kymmenien vuosien kokenuksellakaan. Täytyy sietää sitä, että kehittymisen vaatimus on jatkuva.

Kysyttäessä, mitä odotuksia yrityksellä on Kamk:n tutkintokoulutukselle tai jatkuvan osaamisen koulutuksille selvisi, että opiskelijoiden tulisi perusasioiden lisäksi oppia, mitä digitaalinen taloushallinto tarkoittaa ja mitä prosessit tarkoittavat. Järjestelmäosaamisen kartuttaminen on tärkeää. Kun osaa jonkun järjestelmän, on helpompaa ottaa uusia muita sovelluksia haltuun. Pelkkä kirjanpitäjän osaaminen ei riitä, vaan olisi hyvä, jos opetuksessa toteutuisi laajempi näkökulma taloushallintoon. Taulukkolaskentaohjelmia tulisi hyödyntää siten, että osaaminen olisi monipuolisempaa. Opiskelijoilta odotetaan uusimpia alan kehitysaskelia tuleville työpaikoille eikä toisinpäin.

Opintojaksot tulisi kytkeä tiiviisti toisiinsa, jotta opiskelija saisi rakennettua osaamisesta ehjän kokonaisuuden. Yksi haastateltava ehdottikin, voisiko opetuksessa aloittaa perusasioiden opiskelun jonkin simppelein kuvitteellisen yrityksen ympärillä, johon osaamista lisättäisiin. Julkishallinnon organisaatiot toivoivat kuntapuolen osaamisen lisäämistä koulutukseen.

Työelämäyhteistyötä toivottiin kaikkein haastateltujen toimesta. Esimerkiksi kuntien laskentapäälliköitä haastatteleamalla voisi saada laajempaa kuvaa kuntaorganisaatioiden osaamistarpeista. Opettajien osalta toivottiin heidän pysyttelevän ajan hermoilla kaikesta alan kehityksestä ja muutoksista. Yrityksissäkin vuoden kuvattiin olevan hyvin pitkä aika, jossa ajatukset, painopisteet ja lähes kaikki voi muuttaa muotoaan. Eli opetuksen uudistamiseen pyydettiin kiinnittämään tarpeeksi huomiota.

Perusasioiden opettamiseen tulisi käyttää tarpeeksi aikaa. Hallintopuolen osaamisesta kannettiin huolta; esimerkiksi toimielimien kuten hallituksen ja yhtiökokouksen roolien ja vastuiden ymmärtämisen oppiminen olisi tärkeää.

Jatkuvan oppimisen osalta toiveita esitettiin toive KLT-tutkinnon ylläpitämiseen edellyttävien koulutusten tarjoamista. Aiemmin järjestetyt vuosittaiset veropäivät olivat hyviä. Pieniä osa-alueita toivottiin jatkuvan oppimisen tarjontaan eksaktin syväosaamisen lisäämiseksi. Esimerkkinä poistojen ja poistoerojen käsittely tai käyttöomaisuuden hallinta. Lisäosaamisen kartuttamiseksi ehdotettiin esimerkiksi audioluentoja, etätehtäviä ja osaamisen osoittamista tentillä.

Viimeisenä palattiin vielä tarkemmin ohjelmistorobotiikan hyödyntämisen tilanteeseen. Yhtä haastateltavaa organisaatiota lukuun ottamatta kaikissa organisaatioissa hyödynnetään robotiikkaa. Robotiikalla on ratkaistu mm. seuraavanlaisia työtehtäviä:

- toimittajien perustaminen järjestelmään
- työsopimustietojen käsittely sähköisissä kanavissa
- kirjanpidon täsmätyksissä.

Osalla haastatelluista organisaatioista robotiikkaa oli rakennettu käytettävien järjestelmien sisälle, jolloin haastatellut eivät voi yksilöidä välttämättä, mitä kaikkea robotiikalla jo ratkaistaan.

Organisaatioista muutamat olivat hyvin pitkällä automatisoinnin hyödyntämisessä ja robotisoiduja työvaiheita oli toteutettu jo runsaasti. Ilmeni, että kun ensimmäinen robotti oli saatu käyttöön, innostus ja mahdollisuuksien havaitseminen kasvoivat merkittävästi.

Taloushallinnon asiantuntijatyöhön työllistyneiden tradenomien haastatteluiden tulokset

Kolmantena kohderyhmän haastattelin Kamk:sta valmistuneita taloushallinnon tradenomeja, jotka olivat työllistyneet taloushallinnon asiantuntijan tehtäviin. Haastattelussa selvitettiin, milloin haastateltava oli valmistunut, mikä nykyinen toimenkuva on ja mitä tehtävä pitää sisällään, ja kauanko haastateltava nykyisessä tehtävässä on työskennellyt. Haastateltavat kertoivat, mitä taloushallinnon opetuksesta on jäänyt mieleen, ja heitä pyydettiin arvioimaan, miten hyvin saatu opetus oli vastannut työelämän vaatimuksia. Haastateltavat arvioivat, mistä oppimastaan oli ollut eniten hyötyä taloushallinnon asiantuntijatyössä aloittaessaan. Samoin heiltä kysyttiin, oliko jostain, mitä opetuksessa olisi pitänyt tarjota enemmän saadakseen paremmat valmiudet onnistua työssä. Haastateltavilta kysyttiin myös, tunnustivatko he jotain lisäosaamisen tarpeita tällä hetkellä, mihin Kamk voisi vastata.

”Tiliristikot, joita on tehty paljonkin, on jääneet mieleen päällimmäisenä.” Vastaaja pohti, oliko niistä ollut hyötyä, vai oliko ymmärtänyt tiliristikoiden merkitystä. Markkinoinnin opetusta oli ollut melko vähän, ja vastaaja kertoi yrittäneensä saada niistä kaiken irti. ”Aika paljon laskemista, erilaisia juttuja.” Positiivisella tavalla on jäänyt mieleen ne kurssit, missä ei ole ollut pelkkää luennointia, vaan on saanut tehdä käytännönläheisesti ja esim. ryhmätöitä. ”Tekemällä oppiminen on oma tapa, ja asiat jäävät paremmin mieleen kuin niillä opintojaksoilla, missä vain kuunnellaan.”

Toisen haastateltavan mieleen olivat jääneet erityisesti kirjanpidon perusteet, laskentatoimen peruskurssi ja johdon laskentatoimi. ”Ensimmäisenä vuonna oli yksi palkanlaskennan kurssi (pakollinen), siihen saattoi olla yhdistettynä jotain muuta. Vaikeimpana jäi mieleen tilintarkastuskurssi opintojen loppuvaiheessa, asia oli semmoista vaikeammin ymmärrettävää. Ei osannut linkittää ehkä aiemmin opittuun. Muistelen, että tilintarkastuksessa oli lähiopetusta, ja että se ei ollut pelkkä verkkokurssi.” Haastateltava muistelee, että taloushallinnon opinnoissa ei ollut verkkokursseja. ”Suurin osa juridiikan kursseista oli verkkokursseja, ja tykkäsin verkkokursseista. Opiskelun kohdentaminen pääpointteihin ei ollut niin helppoa kuin lähiopetuksessa, missä opettaja auttaa korostamaan tärkeimpiä asioita.”

Arvonlisäverokurssi oli jäänyt mieleen hyvistä opintojaksoista. ”Siinä käytiin hyvin ja selkeästi läpi verotus.” Työelämässä on voinut hyödyntää näitä oppeja. ”Perus-Excel- ja Word-kursseja oli, osa sisällöistä oli itsestään selviä, ja osa oli hyödyllistä ja uutta asiaa. Excel koostui teknisistä asioista.”

”Kirjanpidon peruskurssissa oli kirja ja harjoituskirja, johon tehtävät tehtiin. Muissakin tehtiin paperitehtäviä. Perusajatus kirjanpidosta hyödytti, ja kahdenkertaisen kirjanpidon ajatus selvisi, kun töihin meni. Enemmän olisi kaivannut ohjelmistojen käyttöä opetuksessa. Jollakin kurssilla oli LemonSoftia, mihin tehtiin joitakin kirjauksia.” Haastateltavan mukaan opinnoissa käytetty ohjelma oli erilainen järjestelmä kuin mitä töissä on käyttänyt. Eri prosessit eivät hahmottuneet Lemonsoftin opiskelun avulla. Opiskelu ei ollut antanut käsitystä siitä, mitä tilitoimiston työ on. Opiskelu oli keskittynyt pelkkään kirjausten opetteluun, millä haastateltava tarkoitti pääkirjanpitoa. Prosessien ymmärrys ja tilitoimistotyö olisivat tulleet tutummaksi, mikäli olisi tehty myyntilaskuja ja käsitelty ostolaskuja sen sijaan, että ne kirjattiin suoraan pääkirjanpitoon ilman reskontrien merkityksien opettelua. Valinnaisena olisi ollut Lemonsoftilla laajempisältöinen opintojakso, jossa olisi ollut laajempi case. Haastateltava kertoi, että tämä jäi käymättä päällekkäisyyden kanssa.

Suuntautumista valittaessa ei ollut tarkkaa kuvaa, mitä taloushallinnon työt ovat, pohjalla oli kiinnostus ja kokemus matematiikan helppoudesta itselle.

Kolmannen haastateltavan mukaan taloushallinnon osuus tradenomin tutkinnosta koostui kirjanpidosta, rahoituksesta, palkanlaskennasta, verotuksesta, oikeusopinnoista sekä Microsoft Wordin ja Excelin käytöstä. Joitakin kursseja oli unohtunut kokonaan esim. tuotannon ja logistiikan perusteet, mutta tätä haastattelua varten kertaaminen oli palauttanut ne mieleen. Tilinpäätökseen liittyvistä kursseista ei ollut jäänyt mitään mieleen, hyvistä arvosanoista huolimatta. Vieläkin tilinpäätös tuntuu vaikeasti hahmotettavalta, vaikka on opiskellut, muistijälkiä ei ole jäänyt opinnoista.

”Tietokoneopiskelua oli riittävästi ja kaikilla oli oma kone, esim. Ms Wordistä on hyvät muistikuvat. Matikka sujui hyvin koska oli hyvä lukiopohja. Excel-kurssit oli vaikeita. Verotuksen kursseista jäi paljon mieleen. Opettaja oli aiheesta huolimatta tosi hyvä. Tiliristikot jäivät mieleen vanhanaisina. Järjestelmällä annettua opetusta ei ole jäänyt mieleen, eikä ainakaan mitään reskontranhoidosta.” Palkanlaskenta, joka oli tuolloin vapaasti valittava opintojakso, tehtiin Novalla/Lemonsoftilla, ja se koettiin tärkeänä, että on joku käsitys palkanlaskennasta. Järjestelmästä jäi kankea karvalakkimallikuva. Käytännön esimerkit nostivat kiinnostusta ja helpotti asian sisäistämistä.

Havainnoinnin ja dokumenttianalyysin tulokset

Dokumenttianalyysi tehtiin Kajaanin ammattikorkeakoulun liiketalouden koulutuksen (päivätoteutus) taloushallinnon suuntautumisen opetussuunnitelmasta. Opinnäytetyön alkuvaiheessa syksyllä 2019 voimassa oli eri opetussuunnitelma kuin opinnäytetyön valmistumisen alla syksyllä 2021. Opetussuunnitelma uudistettiin ja otettiin käyttöön vuoden 2020 aikana. Havainnointi toteutui taloushallinnon opetukseen perehtymällä ja opintojaksoja opettamalla. Opinnäytetyön alku- ja loppuvaiheen välissä tekijälle kertyi taloushallinnon opetuskokemusta pari vuotta. Opetettavat ryhmä koostuivat pääosin muista kuin taloushallintoon suuntautuvista tradenomeista, mutta käsitys taloushallinnon opetuksesta sai käytännön kokemuksen avulla tarpeellista vahvistusta.

Toisena dokumenttianalyysin kohteena oli vertailu Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulun eli Xamkin taloushallinnon tradenomin opetussuunnitelmaan (päivätoteutus). Opetussuunnitelmissa oli jonkin verran eroja Kamk:n ja Xamk:n välillä. Xamk:n opetussuunnitelmassa järjestelmien osuus oli paljon suurempi kuin Kamk:lla. Xamk oli pidemmällä myös ohjelmistorobotiikan

opetuksessa ja lisäksi Xamk:lla hyödynnettiin RealGame-yrityssimulaatiopeliä. Pelijakso toteutetaan Xamk:lla kaikille tradenomiopiskelijoille ennen suuntautumisen valitsemista. Arvonlisäveron opetus oli sisällytetty Xamk:lla luontevasti osaksi muita kirjanpidon ja taloushallinnon opintojaksoja, kun se Xamk:lla on omana itsenäisenä viiden opintopisteen opintojaksonaan.

6.4 Johtopäätökset

Tämän kehittämistehtävän toimeksiantaja on Kajaanin ammattikorkeakoulu ja sen Business-osaamisalue, joka tuottaa tradenomin tutkinto-opetusta. Kehittämistehtävän tavoitteena oli selvittää, millä tavoin Kajaanin ammattikorkeakoulu vastaa parhaiten taloushallinnon osaamisen tarpeisiin taloushallinnon suuntautumisen tradenomin tutkintokoulutuksessa.

Vastauksia kysymykseen haettiin teorian ja empiirisen tutkimuksen keinoin. Työn teoriaviitekehys muodostuu digitaalisesta taloushallinnosta, taloushallinnon automaatiosta ja ammattikorkeakouluopetuksesta. Taloushallintoala on ollut nopeasti etenevässä muutoksessa ja kehityksen odotetaan vain kiihtyvän. Robotiikan ja tekoälyn vaikutukset ovat jo mahdollistaneet ihmistyön painopisteen siirtymisen tallennustyöstä analysointiin ja automaatio-osaamisen kehittämiseen.

Työntekijään kohdistuvat osaamisvaatimukset eli kvalifikaatiot ovat työelämäosaamisen tavoitteena olevan onnistuneen työsuorituksen lähtökohtana. Työsuorituksen sisältö ja taso määrittyvät kvalifikaatioiden perusteella. Ammattitaidon voidaan ajatella olevan se työelämäosaamisen alue, jossa kvalifikaatiot ja kompetenssi kohtaavat. Tämä ilmenee taitavuutena. (Hanhinen 2010, 143.)

Jatkuvaa kehittymistä on mm. työorganisaation kehittyminen onnistuneiden työsuoritusten ja organisatorisen oppimisen vuorovaikutuksessa. Työelämäosaamisen malli koostuu niin organisaation, yksilön kuin työn näkökulmasta: organisaation näkökulmasta painopiste kohdistuu kvalifikaatioon, yksilön näkökulmasta kompetenssiin ja työnäkökulmasta ammattitaitoon. (Hanhinen 2010, 144.)

Työorganisaatiot ja niiden yhteistyöorganisaatiot kuten oppilaitokset kehittyvät vuorovaikutteisessa ja kehittävässä yhteistyössä. Nopeat työelämän muutokset pakottavat työntekijät kyseenalaistamaan kriittisesti reflektoiden vakiintuneita ratkaisuja, ja luomaan jopa uusia vaihtoehtoisia näkökulmia. (Hanhinen 2010, 144.)

Tutkimuksen tuloksista nousevat selkeästi kaikilla vastaajilla asiakaspalvelu- ja yhteistyö- sekä vuorovaikutustaidot. Tietotekniikan perustaitojen vaatimus on ehdoton. Järjestelmäosaamista on oltava, ja Excel-osaaminen on perusedellytys. Talous- ja palkkahallinnon osaamisen tulee olla sillä tasolla, että kyetään näkemään kokonaisuuksia ja löytämään poikkeamia (virheitä) sekä korjaamaan ne. Kapea syväosaaminen ei ole niin merkityksellistä kuin laaja-alainen ymmärrys liiketoiminnasta ja kirjanpidosta. Jatkuvan kehittymisen jano ja oppimista edistävä positiivinen asenne ovat tärkeitä edellytyksiä tehtävissä.

Tutkimustuloksista kävi ilmi, että nykyisessä opetuksessa on paljon hyvää, mikä tulee säilyttää. Perusasioiden ja termien sekä käsitteiden oppiminen on ehdoton edellytys syvemmälle osaamiselle ja järjestelmien hyödyntämiselle. Samalla tarve uudistaa taloushallinnon opetusta nähtiin kuitenkin tärkeänä.

Taloushallinnon asiantuntijan rooli ja profiili ovat muuttuneet voimakkaasti automaation ja kehittyvien järjestelmien myötä. Jos ennen hyvän kirjanpitäjän tunnisti siitä, että hän teki itsenäisesti kirjaukset, viranomaisilmoitukset ja raportit sääntöjen ja asetusten mukaan keneltäkään neuvoa pyytämättä, 2020-luvun hyvän kirjanpitäjän tunnusmerkit ovat hyvin toisenlaiset. Liiketoiminnan muuntuvuus, ansaintakeinojen uudistuminen ja muut muutokset edellyttävät taloushallinnon asiantuntijalta hyviä vuorovaikutustaitoja ja kiinnostusta pysyä liiketoiminnan muutosten mukana. Taloushallinnon asiantuntijan tulee kyetä tarkastelemaan kokonaisuutta siten, että taloushallinto mahdollistaa, sen sijaan, että se rajoittaisi uusia eteen tulevia muutoksia liiketoiminnassa. Taloushallinnon rooli on muuttumassa liiketoiminnan tukitoiminnosta koko ajan keskeisempään rooliin ja liiketoiminnan mahdollistajaksi.

Minkälaisella taloushallinnon opetuksella Kajaanin ammattikorkeakoulu vastaa taloushallinnon alan tarpeisiin parhaiten?

Haastateltavien mielestä taloushallinnon opetus ei sisällä riittävästi ajassa tapahtuvien nopeiden muutosten edellyttämää näkökulmaa. Tätä osaamista tulee lisätä opetukseen. Opetus on tällä hetkellä perusosaamisen tasolla, ja sekä työnantajat että taloushallinnon asiantuntijat kokivat,

että varsinainen työhön ja ajan osaamistarpeisiin kehittyminen tapahtuu liiaksi vasta työelämässä. Kuilu ammattikorkeakouluopetuksen ja työelämän osaamistarpeiden välillä tulee saada kapeammaksi. Tähän vastataan opetusta kehittämällä. Kehittämistarpeita ovat järjestelmätaitojen vahvistaminen ja opetuksen kehittäminen siten, että opiskelija hahmottaa opintojaksoista kertyvän taloushallinnon osaamisen kokonaisuutena. Vuorovaikutus- ja viestintätaitojen harjoittelemista tulee lisätä opiskeluun.

Mitä taloushallintoalan osaamisella tällä hetkellä tarkoitetaan?

Tutkimustulosten perusteella taloushallinnon osaaminen jää hieman vaillinaiseksi. Koetaan, että opetus jää perusosaamisen tasolle. Vastauksista ilmeni, että opetus koostuu irrallisista ja erillisistä harjoituksista kokonaisuuden sijaan, jolloin opiskelijalle ei kehity kokonaisuuden hahmotusosaamista riittävästi. Opiskelijalla on haasteita koota opintojaksoista osaamisen kokonaisuutta. Älykkäällä taloushallintopalvelulla tarkoitetaan prosessien ymmärtämistä ja niiden kehittämistaitoja. Prosessien ymmärrys ei kehity riittävästi nykyisillä opetusmenetelmillä, sillä opetus keskittyy pääkirjanpitoon. Opetuksessa ei opiskella reskontrien merkityksiä eikä käyttöä. Rahaliikennettä opiskellaan Johdon laskennan opintojaksolla budjetoinnin yhteydessä, mutta ei järjestelmien avulla. Prosessiosaamisen ohella erilaiset roolit ja niiden yhteistyö jäävät kirkastumatta opiskelijoille. Esimerkiksi palvelukeskuksissa yksi asiantuntija hoitaa yleensä yhtä tai kahta roolia, esimerkiksi myyntireskontranhoitajan roolia. Roolien ja prosessien rajapintojen ymmärtäminen on erittäin tärkeää laadukkaana taloushallinnon tuottamisessa.

Haastatteluista tuli ilmi, että taloushallinnon asiantuntijalta odotetaan kokonaisuuden ymmärtämistä. Yrityksen tuloksen ja taseen muodostuminen on keskeinen asia taloushallinnon osaamisessa, minkä avulla liiketoimintaa ja kokonaisuutta on mahdollista lähteä hahmottamaan. Taloushallintoa tulee voida toteuttaa älykkäitä järjestelmiä hyödyntäen ja tähän osaamisen tarvitaan vahvistusta tutkintokoulutuksessa.

Opetukseen tulee lisätä järjestelmätaitojen osuutta entistä enemmän. Haastatteluista kävi ilmi, että kun opiskelija oppii yhden nykyaikaisen taloushallintojärjestelmän, hän saa valmiudet oppia minkä tahansa muunkin järjestelmän. Opiskeltavien järjestelmien määrä ei siten ole merkityksellinen, vaan keskeistä on järjestelmän monipuolinen käyttäminen. Excel-osaaminen on toinen tärkeä taito taloushallinnon asiantuntijalle. Excelin opetusta on tämänhetkisessä opetuksessa, mutta sen osuutta tulisi lisätä osaamisen vahvistamiseksi ja monipuolistamiseksi.

Taloushallinnon osaamista tulee syventää nykyisestä ja monipuolistaa järjestelmäosaamisen avulla. Kuten yksi työnantaja ehdotti, yksi tapa opettaa taloushallintoa pala palalta, on opiskella aihetta pienestä yritystoiminnasta liikkeelle lähtien. Pienen liiketoiminnan avulla on mahdollista oppia laskentatoimen ja taloushallinnon perusasiat. Liiketoiminnan kehittäminen edellyttää lisäosaamista myös taloushallinnon ymmärtämiseen. Kun opiskelijan harjoitusyritys laajentaa tuotevalikoimaansa ja miettii tuotteen tai palvelun hinnoittelua sekä jakelua, on nämä muutokset pohdittava myös taloushallinnon ratkaisujen ja järjestelmän mahdollistamien vaihtoehtojen valossa. Virheiden löytämisen taito on keskeinen taloushallinnon osaamistarpeissa. Kun opiskelija yhdessä toisten kanssa pohtien pyörittää liiketoimintaa ja synnyttää taloushallintodataa, on helpompaa ymmärtää kertynyttä tietoa, löytää poikkeamia, oppia korjaamisen avulla ja opetella johtamaan tiedolla.

7 Kehitysehdotukset

Tässä luvussa tarkastellaan opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen sekä tutkimuksen tavoitteiden ja tulosten pohjalta laaditut kehitysehdotukset taloushallinnon opetuksen kehittämiseksi Kajaanin ammattikorkeakoulussa.

Oppimista edistävän vuorovaikutuksen tarkastelusta muodostui tärkeä osa tätä kehittämistehtävää. Uuden oppiminen edellyttää onnistumisen kokemuksia, ja niitä saa vuorovaikutuksessa. Taloushallinto ja sen uudet piirteet ovat toisille helppoja opiskeltavia, mutta eivät kaikille. Opintojakson toteutustavoissa on otettava huomioon oppimista edistäviä menetelmiä. Opetettaessa esimerkiksi taloushallinnon automatisointia ja sen megatrendejä, ei voida lähteä siitä lähtökohdasta, että ainoastaan opettajalla olisi kattavin tai uusin tieto aiheesta. Tätä varten vuorovaikutuksellinen opetusmenetelmä on tärkeä. Opiskelijat voivat omata runsaasti taloushallinnon oppimisessa tarvittavia taitoja tai näkökulmia, mutta ne on saatava esille vuorovaikutuksen keinoin. Mikäli opettaja turvautuu ainoastaan monologipedagogiikkaan, oppimiskokemus voi jäädä hyvinkin vajaaksi opiskelijalle. Opiskelijoilla voi olla monenlaista kokemusta, mitä voi hyödyntää taloushallinnon oppimisessa. Nämä mahdollisuudet tulee löytää vuorovaikutuksellisen pedagogiikan avulla. Hyppönen & Linden toteavat (2009), että luennointi on edelleen merkittävässä määrin käytössä oleva opetusmenetelmä, vaikka sen on esitetty johtavan pinnallisiin oppimistuloksiin.

Taloushallinnon palvelualan toiminta rakentuu kolmesta toisiinsa punoutuvasta tekijästä: liiketoiminnasta, osaajista ja teknologiasta. Asiaosaamisen lisäksi taloushallinnon asiantuntijalta odotetaan tietämystä entistä enemmän myös tietotekniikasta, yhteistyöstä ja vuorovaikutuksesta. Työyhteisön kyky oppia voi määritellä ratkaisevasti menestysmahdollisuuksia. Taloushallintoalalla ei olla enää valmiita, vaan jatkuva oppiminen on kaikille yhteinen edellytys. Digitalisaatio ja automaatio ovat hyödyllisiä työkaluja töiden tekemisen nopeuttamiseksi. Ihmisten ja tietotekniikan hyvin suunniteltu ja toteutettu yhteistyö mahdollistaa molempien parhaiden puolien hyödyntämisen. Liiketoiminnan ymmärryksen merkitys korostuu koko ajan lisää taloushallinnon asiantuntijan osaamisessa. Taloushallinnon tekijän on ymmärrettävä mitä asia-kas tekee, kenelle ja miksi. Taloushallinnon tekijän on löydettävä keinot tukea liiketoimintaa mahdollisimman tehokkaasti ja aina yhteistyön keinoin. Automaation sanotaan tekevän koko ajan tilaa yhteistyölle asiakkaiden ja kollegoiden kanssa. Asiaosaamisen ja vuorovaikutustaitojen lisäksi asiantuntijatyössä korostuvat itsensä kehittämisen ja itsensä johtamisen taidot. (Mattila, 2021.)

Kehitysehdotukset

Tarkastelin taloushallintoon suuntautuvan tradenomin päivätutkinnon opetussuunnitelmaa. Olemassa olevasta opetussuunnitelmasta löytyi taloushallinnon osaamista koskevia opintojaksoja yhteensä 11 kappaletta:

1. Laskentatoimen perusteet 5 op
2. Johdon laskenta 5 op
3. Palkkahallinto 3 op
4. Käytännön kirjanpito 5 op
5. Tilinpäätös ja analysointi 5 op
6. Digitaalinen laskentatoimi 5 op
7. Yritysverotus 5 op
8. Arvonlisäverotus 5 op
9. Henkilöverotus 3 op
10. Älykäs taloushallinto 5 op
11. Tilintarkastuksen perusteet 5 op

Selvityksen mukaan järjestelmistä Netvisor, Navita Win ja MSExcel ovat olleet opetuskäytössä seuraavilla opintojaksoilla:

- Laskentatoimen perusteet (Netvisor hyvin suppeasti)
- Digitaalinen laskentatoimi (Netvisor)
- Tilinpäätös ja analysointi (Navita Win)
- Johdon laskenta (Excel)

Ehdotan, että opintojaksojen sisältöä, menetelmiä ja arviointia uudistetaan siten, että järjestelmäosaamisesta opetetaan vähintään Netvisorin ja Excelin avulla. Alla on ehdotukseni opintojaksokohtaisesti. Opetussuunnitelmassa oleva rakenne pysyisi lähestulkoon ennallaan, ja tässä ehdotuksessa vain lisäyksiä/painotuksia opintojaksojen sisältöihin ja opetusmenetelmiin.

1. Liiketoimintaosaamisen perusteet 5 op

Opiskelijat päättävät opintojaksolla yritysideasta. Yritys perustetaan pienryhmässä, joka koostuu 3–5 opiskelijasta. Opintojaksolla pohditaan yrityksen liikeidea, tuotteet/palvelut, asiakkaat ja toimittajat. Tämä toimisi pohjana tuleville opintojaksoille, joissa taloushallintoa lähdetään opiskelemaan syvemmin. Tällä opintojaksolla voitaisiin tutustua Netvisorin yrityksen perustamisen näkökulmasta, ja luoda järjestelmään tuotteita, asiakkaita ja toimittajia.

2. Laskentatoimen perusteet 5 op

Opintojaksolla ryhdytään tarkastelemaan yritysten välistä liiketoimintaa ja opiskellaan liiketapahtumien käsittelyä kirjanpidossa: tililuettelo, kirjaussäännöt, kirjanpito, alv, kuukauden katkotyöt, tilinpäätös, raportointi. Ensin kirjanpito opiskellaan teorian, harjoitusten ja tiliristikoiden avulla Excelissä. Kun perusteet ovat hallussa, siirryttäisiin opiskelemaan liiketapahtumien käsittelyä Netvisorissa. Opiskelijoiden ideoimat yritykset kävisivät kauppaa keskenään, jolloin liiketapahtumia syntyy riittävästi ja näkökulmaa saadaan laajennettua. Opintojaksolla opiskellaan kuukauden katkotyöt, arvonlisävero ja tilinpäätös.

3. Johdon laskenta 5 op

Johdon laskenta -opintojaksolla tarkastellaan edellä tuotettua dataa, ja opiskellaan sen avulla raportointia, kannattavuuslaskentaa, budjetointia, kustannuslaskentaa, hinnoittelua, investointilaskentaa ja toimintolaskentaa. Opiskellaan saadun tiedon perusteella liiketoiminnan kehittämistä sekä johtamista (tiedolla johtaminen).

4. Palkkahallinto 3 op

Palkkahallintoa opiskellaan ensin teoriassa, sitten palkka.fi -palvelussa ja lisäksi myös Netvisorissa osana kokonaiskirjanpitoa. Samalla opiskellaan henkilöstökulujen rakennetta ja osuutta liiketoiminnassa.

5. Käytännön kirjanpito 5 op

Tämä opintojakso tulisi ajoituksellisesti sijoittua Laskentatoimen perusteiden ja Johdon laskennan väliin. Tässä keskitytään Laskentatoimen perusteet -opintojaksoa syvemmin pyörittämään liiketoimintaa taloushallinnossa 1–3 tilikautta. Järjestelmä- ja substanssiosaaminen vahvistuvat. Raportointi on keskeisessä roolissa. Aiempi palkanlaskennan osaaminen integroidaan mukaan, jolloin opitaan hahmottamaan kokonaisuus henkilöstökulut mukaan lukien.

6. Tilinpäätös ja analysointi 5 op

Tilinpäätös ja analysointi -opintojaksolla paneudutaan edellä kertyneen datan perusteella yrityksen tilinpäätökseen. Lisäksi analysoidaan tunnuslukujen sekä Liiketoimintaosaamisen perusteet -opintojaksolla tehdyn liiketoimintasuunnitelman avulla liiketoiminnan toteutumista, kehittymistä ja tulevaisuuden suunnitelmia. Tarkastellaan myös palkanlaskentaa henkilöstökulujen osalta.

7. Digitaalinen laskentatoimi 5 op

Digitaalinen laskentatoimi -opintojaksolla mukaan otetaan RPA-näkökulma joko UiPathia tai Microsoftia hyödyntäen. Ulkopuoliset asiantuntijavierailut syventävät käytännön näkökulmaa (Monetra, MostDigital, Microsoft, Efima jne.). Tehdään mahdollisesti projektityö omaan yritykseen tai oikeaan yritykseen. Tutustutaan taloushallinnon prosesseihin ja esim. vierailu palvelukeskukseen (Monetra, Sarastia, Palveluässä) syventää tätä näkökulmaa.

8. Yritysverotus 5 op

Yritysverotus-opintojaksolla asiasisältö opiskellaan teoriapainotteisesti, mutta tehdään vero-suunnittelua ja veroilmoitus Netvisorilla hyödyntäen omasta harjoitusyrityksestä.

9. Arvonlisäverotus 5 op

Arvonlisäverotus sisällytetään opintojaksojen 1,2, 5 ja 7 sisälle. Arvonlisäverotus tulee opiskella osana laskentatoimen osaamista eikä erillisenä opintojaksone. Käytännön kirjanpito opintojakso voisi syventää arvonlisäverotuksen erityiskysymyksiä sen osaamisen vahvistamiseksi. Arvonlisäverotuksen perusteet tulisi opettaa Laskentatoimen perusteet -opintojaksolla kuten se on tähänkin asti. Arvonlisäveron käyttäytyminen ja kirjaaminen tulisivat luontevasti opetetuksi samalla.

10. Henkilöverotus 3 op

Henkilöverotuksen opintojakso ei kasvata taloushallinnon osaamista. Opintojakso on yleissivistävä, ja voisi olla vapaasti valittavissa kaikille. Henkilöverotus ei kuulu taloushallinnon suuntautumisopintoihin.

11. Älykäs taloushallinto 5 op

Netvisorilla kootaan yhteen edellä opiskellut asiat ja jatkojalostetaan dataa. Otetaan lisäksi RPA- ja data-analytiikkanäkökulmat. Tutustutaan esimerkiksi UiPathiin tai Microsoftin automaatiotyökaluihin, jolla tehdään ohjattuja ohjelmistorobottiharjoituksia. Lean-menetelmän opiskelua liiketoimintaprosessien tarkastelua ja automatisointikohteiden tunnistamista varten.

12. Tilintarkastuksen perusteet 5 op

Tutustutaan tilintarkastuksen näkökulmasta Netvisoriin, audit trailin toteutumiseen ja sähköiseen arkistointiin sekä allekirjoittamiseen. Opiskellaan tilintarkastuksen toimenpiteet nykyaikaisen järjestelmän avulla. Asiantuntijavierailut tilintarkastusyhteisöistä (esim. Ernst&Young tai KPMG) sopeutuvat hyvin tälle opintojaksolle.

Yritysrahoituksen sisältöä ei ole enää oman opintojaksonaan. Yritysrahoitus on keskeinen ja tärkeä asia edelleen taloushallinnon osaamisessa. Tämä sisältö tulisi jakaa olemassa oleviin opintojaksoihin, tai toteuttaa omana itsenäisenä opintojaksonaan. Rahoituksen suunnittelu ja hakeminen ovat keskeinen osa liiketoiminnan kehittämistä ja taloushallinnon osaamista.

Järjestelmäosaaminen jää nykyisellä opetussuunnitelmalla ja toteutustavoilla hyvin pieneen rooliin, ja opiskelijat eivät opi riittävästi soveltamaan taloushallinto-osaamista järjestelmää käyttäen. Taloushallinnon tradenomilta odotetaan työelämässä jonkin järjestelmän osaamista ja taitoja. Raportoinnin, analysoinnin ja tiedolla johtamisen taidot eivät kehity ilman järjestelmäosaamista.

Järjestelmän kokonaisosaaminen edellyttää, että sitä opetellaan käyttämään kaikilta osin. Tämä palvelee myös substanssiosaamisen kehittymistä. Kun järjestelmä otetaan käyttöön heti, ymmärrys liiketoiminnasta ja taloushallinnon roolista siinä kasvaa jokaisella opintojaksolla palan lisää opitun tiedon ja soveltamisen kautta. Ohjelmistorobotiikkaosaamisen kehittäminen on mahdollista, mikäli opiskelijat eivät ymmärrä järjestelmiä ja prosessiajattelua.

8 Pohdinta

Taloushallintoalan työtä ravistelevat muutokset teknologian kehittymisen ja liiketoiminta- ja ansaintamallien jatkuvien muokkautumisten myötä. Oxfordin yliopiston vuonna 2013 julkaisema tutkimus ennusti, että teknologia korvaa kirjanpitäjät seuraavan 20 vuoden aikana 94 prosentin todennäköisyydellä. (Akselin 2017.) Kirjanpitäjän työ ei ole kuitenkaan ole ainoa taloushallintoalan tehtävänimike, eikä kirjanpitotehtävä ole suinkaan enää keskeisin osa taloushallinnon työnkuvaa. Menneisyyden kirjanpitäjän työtä ei enää ole tulevaisuudessa. Taloushallinnon asiantuntijan työnkuvassa keskeisimmiksi osaamisiksi nousevat kyky tunnistaa asiakkaan liiketoiminnan keskeiset menestystekijät sekä toisena hyvin merkittävänä osa-alueena asiakaspalvelu- ja vuorovaikutustaidot. Kolmantena osiona taloushallintoalan tehtävissä menestymiseen on taito heittäytyä omien vahvuusalueiden ulkopuolelle sekä kyky ratkaista erilaisia ongelmia. Nämä vaatimukset yhdistävät sekä tilitoimistossa jo työskenteleviä taloushallinnon asiantuntijoita että niihin hakeutuvia uusia työntekijöitä. Muutoskyvykyys kysyttynä taitona yhdistää sekä taloushallintoalan ammattilaisia, yrittäjiä että esimiehiä - muutoskyvykkyyttä vaaditaan siis roolista riippumatta. (Akselin 2017.)

Taloushallintoalan työnantajayritykset korostivat selkeästi näitä edellä mainittuja samoja painotuksia taloushallinnon asiantuntijan osaamistarpeissa. Opinnäytetyö lähti selvittämään, kuinka hyvin Kajaanin ammattikorkeakoulu vastaa taloushallintoon suuntautuvan tradenomin koulutuksessa tämän ajan ja tulevaisuuden ennakoituihin osaamistarpeisiin. Lopputulos on, että perusosaamista tarjotaan, mutta kokonaisuuden hahmottaminen ja laskentatoimen eri osa-alueiden kytkeminen toisiinsa kaipasi vahvistusta. Kehittämistä tarvitaan taloushallinnon osaamisen kokonaisuuden vahvistamiseen entistä enemmän järjestelmiä ymmärtäen ja hyödyntäen.

Järjestelmien merkitys ja osuus on kasvanut valtavan paljon viimeisen kymmenen vuoden aikana taloushallinnon tehtävissä. Kirjanpidon ydintehtävän tekee monissa tilanteissa jo valtaosin järjestelmä. World Economic Forum (2020.) ennakoii työelämän tulevaisuusraportissaan keskeisimmiksi taidoiksi itsensä johtamiseen liittyviä taitoja kuten aktiivinen oppiminen, resilienssi, stressinsietokyky sekä joustavuus. Näitä taitoja myös taloushallinnon asiantuntijan tulee saada harjoitella opiskeluaikanaan. Vaikeimmin korvattavissa ovat sellaiset työt, joissa vaaditaan päätöksentekotaitoja, sisällön tuotantoa, vuorovaikutusta, johtamista, kommunikaatiota, strategista osaa-

mista tai konsultointia. Suurin osa edellä luetelluista tehtävistä sisältyvät taloushallinnon asiantuntijan osaamispakettiin. Eli vaikka teknologia on ottanut suuren roolin liiketapahtumien käsittelyssä kirjanpidollisesti, jää paljon tehtävää vielä ihmisellekin.

Taloushallinnon asiantuntijan täytyy osata valjastaa teknologia oikein, jotta lopputulos täyttää lakien ja asetusten sekä hyvän kirjanpitotavan vaatimukset. Teknologiaa tulee myös osata päivittää ja kehittää jatkuvien muutosten mukana. Tämä edellyttää tietenkin järjestelmien haltuunoton taitoa, mikä kasvaa sitä mukaa kun erilaiset järjestelmät tulevat tutuiksi. Taloushallinnon asiantuntijan on valvottava järjestelmän tekemää työn jälkeä, kyettävä löytämään poikkeamat tuoreeltaan ja osattava tehdä korjaustoimenpiteitä. Teknologiaa on tosiaan koko ajan opetettava, mistä hyvänä esimerkkinä käy ohjelmistorobotiikan hyödyntäminen. Ohjelmisto-robotiikalla voidaan ratkaista yksinkertaisia toistuvia rutiinitehtäviä, kuten vaikkapa hankintalaskun kirjaamista. Voidakseen toimia oikein, on automaatiolle määriteltävä tarkat säännöt. Säännöt koskevat hankintalaskun tietoja. Mikäli toimittaja muuttaa pienimmässäkin määrin laskun rakennetta, automaatio ei osaa enää toimia halutulla ja alun perin ohjelmoidulla tavalla. Tähän tarvitaan ihmisen asiantuntijaosaamista; on kyettävä löytämään poikkeama ja ohjelmoitava ohjelmistorobotti tunnistamaan muuttuneet tiedot, ja käsittelemään tieto halutulla tavalla.

Taloushallinnon asiantuntijan tärkeä ydinosaminen on analysointitaito. On osattava lukea ja ymmärtää taloushallintodataa, jota järjestelmä tuottaa. Tuloslaskelma ja tase peruseraportteina tulee olla hyvin sisäistettynä, jotta voidaan tulkita a) onko kaikki oikeilla paikoillaan ja b) mitä raporteista todella selviää. Miten liiketoiminnassa on onnistuttu ja mitä voitaisiin tehdä entistä paremmin? Analysointitaidon jälkeen taloushallinnon asiantuntijalta vaaditaan vuoro-vaikutustaitoja. Hänen on ongelmia havaitessaan hallittava vuorovaikutustaidot selvittääkseen syyt ja löytääkseen ratkaisun. Taloushallinnon asiantuntija on keskeinen toimija liiketoiminnassa, ja hänen on hyvä ymmärtää verkostoitumisen merkitys, työskentelipä hän tilitoimistossa tai omissa organisaatioissaan sisäisen palvelun tuottajana. Perinteisesti taloushallinnon asiantuntija on saanut osakseen kysymyksiä muualta organisaatiosta, mutta tänä päivänä suunnan tulisi olla vähintään molemmin suuntainen – taloushallinnon asiantuntijan tulisi liiketapahtumien lukemisen perusteella kysyä jo hyvissä ajoin operatiivisessa toiminnassa työskenteleviltä mistä uusissa tai erilaisissa liiketapahtumissa on kyse, jotta ne tulevat käsitellyiksi kerralla oikein. Tämä säästäisi aikaa organisaatiossa tarpeettomiin selvittelyihin menevässä ajassa ja resursseissa.

Kun taloushallinnon asiantuntija on varma, että kaikki liiketapahtumat on analysoitu ja käsitelty oikein, tulee kolmannen tärkeän osaamisen tarve eli viestinnän osaamisen tarve. Taloushallinnon asiantuntijan tulee osata viestiä taloushallinnon tieto selkeästi ja ymmärrettävästi. Raportoinnin ja viestinnän tarpeita on hyvin erilaisia, ja tarve tulee ymmärtää aina ennen kuin tieto koostetaan. Samansisältöinen ja -tyylinen talousinformaatio palvelee harvoin useampaa tarkoitusta. On osattava koostaa oikeanlaajuisena ja usein dokumentoitua informaatiota tulee kyetä viestimään selkeäsanaisesti. Numerot ja niiden sisällöt on tunnettava perusteellisesti, ja kyettävä vastaamaan informaation herättämiin kysymyksiin.

Tätä kaikkea osaamista tulee vahvistaa taloushallinnon tradenomin koulutuksessa. Opiskeluympäristön tulisi kasvattaa opiskelijan taloushallinnon perusosaamisen, lainsäädännön, tiedon etsinnän ja arvioinnin, järjestelmien, tiedon käsittelyn ja analysoinnin, viestijän ja vuorovaikuttajan taitoja turvallisessa ympäristössä. Opiskelijaa tulee rohkaista kokeilemaan ja yrittämään, sekä kokemaan myös erehdyksiä ja epäonnistumisia – joiden ei turhaan sanota olevan parhaita oppimista vahvistavia kokemuksia. Palaute on tärkeä keino ohjata opiskelussa ja menestymisessä. Opiskeleminen tiimeissä mahdollistaa opiskelijoiden palautteen antamisen ja vastaanottamisen taitojen kehittymistä enemmän sen lisäksi, että vain opettaja antaisi palautetta. Tiimi- tai pienryhmäopiskelumuoto harjaannuttaa myös ymmärtämään erilaisuutta ja opettaa yhteistyötaitoja, jotka olivat tärkeimpien osaamisten luettelossa usein mainittuina.

Tämän opinnäytetyön tekeminen oli mielenkiintoista. Aloitin sen syksyllä 2019, jolloin minulla ei ollut juurikaan kokemusta taloushallinnon opettamisesta. Uudelleen opinnäytetyö lähti eteneämään keväällä 2021, kun opetuskokemusta oli kertynyt reilun vuoden verran. Olen sisällyttänyt omaan opetukseeni tässä tutkimuksessa ilmi tulleita asioita ja kehittänyt opetusmenetelmiä niiden suuntaisesti. Olen pyytänyt opiskelijoilta palautetta heidän kokemuksistaan, ja palautteiden perusteella lisätyt elementit ovat olleet tarpeellisia ja hyväksi koettuja.

Tutkimuksen luotettavuuden toteutumista arvioitaessa on tarkasteltava kokonaisuutta. Validiteettinäkökulmasta tutkimusta voidaan pitää luotettavana, sillä tutkimus kohdistui siihen, mitä oli tarkoitus tutkia. Kuvausten, johtopäätösten, selitysten ja tulkintojen voidaan katsoa olevan paikkansapitäviä. Tutkimuksen reliabiliteetilla tarkoitetaan ajallista pysyvyyttä. Tästä näkökulmasta tutkimustulos on luotettava, mutta taloushallinnon toimialan ja toimintaympäristön jatkuvasti muuttuessa voidaan arvioida tulosten ajantasaisuutta vain lyhyelle aikaa. Muita arviointipe-

rusteita tarkasteltaessa luotettavuutta vahvistavat riittävä aineisto, analyysin kattavuus, arvioitavuus ja toistettavuus. Haastattelut toteutettiin muiden paitsi lehtoreiden osalta kahdenkeskinä. Kokonaisuutena arvioisin opinnäytetyön tutkimusongelman kannalta riittäväksi. Dokumentaatio on toteutettu eri vaiheissa asianmukaisesti.

Opinnäytetyöprosessi kehitti ymmärrystäni tutkimustyöstä ja sen vaatimuksista. Perehdyin opettajan työhön sekä opiskelin ammatillisen opettajan pedagogiset opinnot opinnäytetyö-prosessin aikana. Nämä tekijät yhdessä syvensivät ymmärrystäni taloushallinnon opetuksesta. Työnantajien näkökulmaa minulla oli ennestään, ja olin vuosien aikana rekrytoinut sekä perehdyttänyt lukuisia taloushallinnon ammattilaisia. Opinnäytetyöprosessi on ollut merkityksellinen ja osaamistani kasvattava kokemus, josta on varmasti hyötyä. Elinkeinoelämän, työnantajien, opetushenkilöstön ja opiskelijoiden yhteistyön merkitys korostui entisestään ja sitä on tuettava kaikin keinoin.

Jatkotutkimuksena olisi kiinnostavaa selvittää muutaman vuoden välein, miten taloushallinnon tradenomit ovat saamansa opetuksen kokeneet sijoituessaan taloushallinnon asiantuntijan työhön valmistumisensa ja muutaman vuoden työkokemuksen kerryttämisen jälkeen. Samoin työnantajien kokemukset taloushallinnon tradenomien osaamisvalmiuksista olisi kiinnostavaa selvittää, ja verrata näitä kokemuksia ristiin. Tämä olisi hyödyllistä jatkuvan opetuksen kehittämisen näkökulmasta.

Lähteet

Anttila, P. (2007). Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Hamina: Akatiimi.

Akselin, M. (2017). Taloushallintoalan työtä ravistelevat muutokset. Tilisanomat. Haettu 31.10.2021 <https://tilisanomat.fi/kolumnit/vieraskyna/taloushallintoalan-tyota-ravistelevat-muutokset>

Auvinen, P., Hirvonen, K., Dal Maso, R., Kallberg K. & Putkuri P. (2007). Opetussuunnitelma ammattikorkeakoulussa. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Saatavilla 21.11.2021 https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/127000/B9_Auvinen_verkkoversio_uudistettu%20painos.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Blom, R., Melin, H. & Pyöriä, P. (2001). Tietotyö ja työelämän muutos: Palkkatyön arki tietoyhteiskunnassa. Helsinki: Gaudeamus.

Finlex (28.12.2018/1368) Luku 1 pykälä §4. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20140932#a28.12.2018-1368>

Hanhinen, T. (2010). Työelämäosaaminen: Kvalifikaatioiden luokitusjärjestelmän konstruointi. Tampere: Tampere University Press.

Helakorpi, S. (1999). Kouluttajan asiantuntijuus ja sen kehittäminen. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.

Helakorpi, S. (2005). Työn taidot: Ajattelua, tekoja ja yhteistyötä. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.

Herranen, J. (2003). Ammattikorkeakoulu diskursiivisena tilana. Järjestystä, konflikteja, kaaosta. University of Joensuu.

Johansson, P. E., Eerola, M., Innanen, A., Viitala, J., & Alasaarela, M. (2019). Lohkoketju: Tiekartta päättäjille. Helsinki. Alma Talent Oy.

Jokinen, J., Lähteenmäki, L. & Nokelainen P. (2009). Työssäoppimisen lumo. Tiivistelmä toisen asteen ammatillisen sekä ammatillisen korkea-asteen koulutuksen ja työelämän yhteistyön meta-tutkimuksesta. Opetusministeriön julkaisu.

Jormakka, R., Koivusalo, K., Lappalainen, J. & Niskanen M. (2021). Laskentatoimi. Helsinki. Edita Publishing Oy.

Jyväskylän yliopisto. (2014). Tutkimusstrategiat. Saatavilla: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat>

Kaarlejärvi, S. & Salminen, T. (2018). Älykäs taloushallinto: Automaation aika. Helsinki. Alma Talent.

Kaarlejärvi, S. (2019). Esitysmateriaali Talpedi-seminaarissa 8.10.2019.

Kajaanin Ammattikorkeakoulu Oy. (2020). Tilinpäätös ja toimintakertomus 2020. Saatavilla: <https://www.kamk.fi/loader.aspx?id=d90c0bbb-9b2c-40c2-875d-5ac2755fb618>

Kajaanin ammattikorkeakoulu Oy. (2020). KAMK'30 Strategia. Saatavilla <https://www.kamk.fi/loader.aspx?id=a9c4d8b8-2141-4f58-8ade-4add0aeb078d>

Kananen, J. (2015). Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas: Miten kirjoitan kehittämistutkimuksen vaihe vaiheelta. Jyväskylä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. (2008). Kvali: Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. (2017). Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, H. & Puolitaival, H. (2019). Tekoäly: bisneksen uudet työkalut. Helsinki: Alma Talent.

Happo, I., Lehtelä, P-L., Kepanen, P., Perunka, S., Liu, T. & Karjalainen, A. 2018. Opetuksen salat julki opetussuunnitelmatyössä. Teoksessa A. Karjalainen (toim.) Osaamisen opettaja. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 56. Hakupäivä 21.11.2021. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2018102638911>.

Helakorpi, S. & Olkinuora, A. (1997). Asiantuntijuutta oppimassa: Ammattikorkeakoulupedagogiikkaa. WSOY.

Kemppilä, S. & Mettänen, P. (2004). Tietointensiiviset palveluyritykset. Tutkimuksen nykytila. Tutkimusohjelmassa "Tietointensiivinen palvelutoiminta tietojohtamisen näkökulmasta" laadittu esiselvitys. Sitran raportteja 38. Sitra Helsinki.

Keurulainen, H. (1998). Arviointimallia kehittämässä: Ammatilliseen opettajankoulutukseen liittyvä näyttökoe. Jyväskylä.

Laajala, T. (2015). Diskurssianalyttinen tutkimus ammattikorkeakoulun opetussuunnitelman kehittämisprosessista. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Lahti, S. & Salminen, T. (2014). Digitaalinen taloushallinto (1. p.). Helsinki: Talentum Media.

Lindblom-Yläne, S. & Nevgi, A. (2003). Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja. Vantaa: WSOY.

Lindblom-Yläne, S. & Nevgi, A. (2009). Yliopisto-opettajan käsikirja. Helsinki: WSOY.

Lukka, K. (2006). Konstruktiivinen tutkimusote: luonne, prosessi ja arviointi. Kirjassa Rolin, K., Kakuri-Knuuttila, M. & Henttonen, E. (2006) Soveltava yhteiskuntatiede ja filosofia. Helsinki. Gaudemus kirja Oy.

Mattila, V. V. (2021). Taloushallinnon työ ja tulevaisuus: Näkökulma numeroista laajempaan asiakasymmärrykseen. Tilisanomat. Haettu 26.8.2021. <https://tilisanomat.fi/koulutusliite/taloushallinnon-tyo-ja-tulevaisuus-nakokulma-numeroista-laajempaan-asiakasymmarrykseen>

Metsämuuronen, J. (2001). Yhteiskunnan muutokset ja uudet kvalifikaatiot. Teoksessa Metsämuuronen, J. (2001). Sosiaali- ja terveysalan tulevaisuutta etsimässä. Viro. International Methelp Ky.

Ojasalo, K., Moilanen T. & Ritalahti, J. (2009). Kehittämistyön menetelmät – Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Ojasalo, K., Moilanen T. & Ritalahti, J. (2015). Kehittämistyön menetelmät – Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Salonen, K. (2013). Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulu. Haettu 12.9.2021. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Rantanen, H. (2010). Konekielisen tiliotteen standardi muuttuu. Tilisanomat. Haettu 31.10.2021 <https://tilisanomat.fi/teknologia/konekielisen-tiliotteen-standardi-muuttuu>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Töytäri-Nyrhinen, A. (2009). Suunnannäyttäjät - uusia avauksia ammattikorkeakouluopettajien työhön. Helsinki: Edita.

TEM (n.d). Kansainvälinen työjärjestö ILO. Saatavilla: <https://tem.fi/kansainvalinen-tyojarjesto-ilo1>

Valtiokonttori 26.2.2019. Eduskunta hyväksyi lain hankintayksiköiden ja elinkeinonharjoittajien sähköisestä laskutuksesta. Saatavilla: <https://www.valtiokonttori.fi/uutinen/eduskunta-hyvaksyi-lain-hankintayksikoiden-ja-elinkeinonharjoittajien-sahkoisesta-laskutuksesta/>

Liitteet

Lehtoreille tehdyn ryhmähaastattelun kysymykset:

1. Opettajan/lehtorin nimi
2. Mitä taloushallinnon (tai henkilöstöhallinnon) aineita opetat? Opintojakso(t)
3. Miten opintojakso(t) sijoittuu tutkintoon (milloin?)
4. Mitä pitää olla hyväksyttynä ennen opintojakso(j)ja?
5. Millä työkaluilla (järjestelmä, ohjelma, kirjallisuus) opetat?
6. Mikä on opintojakson toteutus- ja suoritus- ja arviointitapa?
7. Minkälaista palautetta olet saanut opiskelijoilta mistäkin kurssista? (Onko palautteita saatavilla dokumentoituina?)
8. Miten arvioit itse opettamiasi opintojaksoja?
9. Minkälaista verkostoyhteistyötä teet ja minkä yritysten kanssa?
10. Minkälaista palautetta verkostoista on saatu? Miten se on käsitelty?
11. Miten eri opintojaksojen toteutuminen on onnistunut arvosii mukaan?
12. Mitä pidät tärkeänä selvittää valmistuneiden osalta tässä tutkimuksessa?

Taloushallinnon työnantajaorganisaatioille tehtyjen teemahaastatteluiden kysymykset:

1. Mitä on yrityksen ydinliiketoiminta?
2. Minkälaisia taloushallinnon työtehtäviä yrityksessä on?
3. Montako eri roolia taloushallinnon tehtävissä on? Mitä ne ovat?
4. Miten roolit muuttuneet viimeisen 5 vuoden aikana?
5. Miten yrityksen taloushallintoa on kehitetty viimeisen 5 vuoden aikana?
 - järjestelmä
 - prosessit
 - sähköisyys
 - digitaalisuus
6. Mitä kehittämissuunnitelmia tai -tarpeita yrityksellä on taloushallintoon suunnitteilla seuraavien 3–5 vuoden aikana?
7. Onko yritys rekrytoinut viimeisen 5 vuoden aikana henkilöstöä taloushallinnon tehtäviin?
8. Onko rekrytointiin liittynyt haasteita, ja jos on niin minkälaisia?
9. Minkälaista osaamista yrityksenne tarvitsee taloushallinnon tehtävien hoitamiseen tai kehittämiseen?
10. Miten kuvaillet ideaaliammattilaista, jonka haluaisit työllistää yrityksesi?
11. Mitä odotuksia yritykselläsi on Kamk:n tutkintokoulutukselle tai jatkuvan osaamisen koulutukselle?
12. Joko robotiikkaa hyödynnetään ja miten?

Taloushallinnon asiantuntijoille tehdyn teemahaastattelun kysymykset alla:

1. Milloin olet valmistunut tradenomiksi Kajaanin ammattikorkeakoulusta?
2. Mikä on toimenkuvasi / työtehtäväsi?
3. Kauanko olet ollut nykyisessä tehtävässäsi?
4. Mitä taloushallinnon opetuksesta on erityisesti jäänyt mieleesi (opintojaksoja, työkaluja tai aihealueita?)
5. Miten koet, että taloushallinnon opetus vastasi työelämän vaatimuksia?
6. Mistä oppimastasi oli eniten hyötyä aloittaessasi työt?
7. Vaikuttiko koulutuksesi jotenkin työnantajan perehdytykseen, ja jos niin miten?
8. Onko jokin opetustapa jäänyt positiivisesti mieleesi? Entä negatiivisesti?
9. Mitä opetuksen olisi pitänyt tarjota enemmän saadaksesi paremmat valmiudet työhön?
10. Onko jotain lisäosaamista, mitä kaipaisit onnistuaksesi entistä paremmin työssäsi tällä hetkellä?
11. Mitä taloushallinnon opetuksessa tulisi painottaa, että se vastaisi työelämän tarpeita?